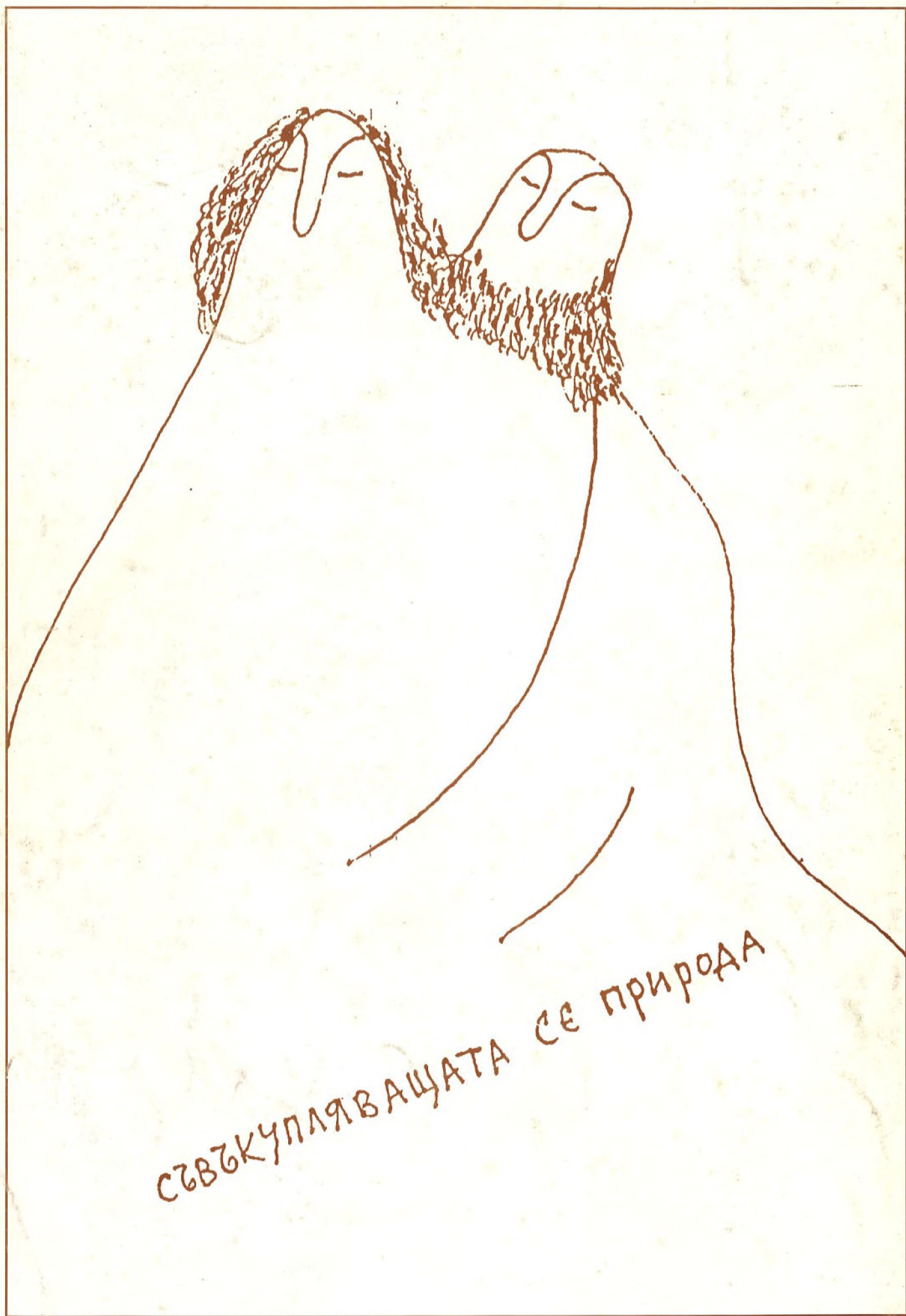

HÆMUS
XEMYC

4/2002

СВЕТЛИН РУСЕВ

Радичков

– мъдрецът от друга планета

Винаги съм имал чувството, че Данчо Радичков е без възраст, по-точно, че не е от този свят, а е пренесен от онези непознати планети, в които миналото и бъдещето живеят по комшийски, а времето е трупало безкрайна мъдрост, познание и някаква странна тъга, стоплена и озарена от човешката доброта.

Навремето, преди десетина години, правих портрет на Данчо. Не знам какво съм “хванал” от него, но усещах, че дистанцията от няколко метра, която ни делеше докато рисувах, не е празно пространство, а хилядолетия, в които човешката духовност се е формирала, откривала е флората и фауната, Бога и Дявола, доброто и злото, видимото и невидимото.

И заедно със словото са обикаляли Вселената и Калиманци, надничали са в езически обичаи и легенди, в притчи и митове, в сврачи гнезда и леговища на хищници, посрещали са началото и са изпращали края на света. В един Ноев ковчег.

А словото, пуснато на свобода, палаво, непослушно и игриво, се закача със своя автор, обикаля около него, подскача ту на единия, ту на другия крак и като че ли между другото изтърве някоя мъдрост, над която духовното човечество се е трудило хиляди години. Думите бързат една през друга, блъскат се за почетно място в душата на своя стопанин, а той ту ги хока, ту ги вика и кътка или завръща от забранените места, докато ги изпусне в някоя жабешка история или ги нареди клекнали, притихнали, смълчани и изпълнени с илюзии до мамещото море на демокрацията.

Търсейки в портрета това, което винаги ни убягва или много рядко постигаме, наблюдавах седналата, смалена и леко прегърбена фигура на Данчо – самотна и като че ли загубена в някаква своя вселена. Разделена между мрака и светлината, в която проблясваха като светкавици странни сияния, омайно биле, тревясала памет, верблуди, щъкащи хора и загубени съвести, поверия, мистика, неясност... и едно скитащо се между звездите скиорче, изпреварило всичко с буквите си самоделни ски...

SZVETLIN RUSZEV

Radicskov

– egy másik bolygóról jött bölcs

Mindig kísértett az az érzés, hogy Dancso Radicskov kortalan, pontosabban, hogy nem ebből a világból való, hanem olyan ismeretlen bolygóról került ide, ahol a múlt és a jövő egymás szomszédai, ahol az idő végtelen bölcsességet, tudást halmozott fel és valamiféle különös bánatot, amelyet az emberi jószág aranyoz be és melenget.

Jó tíz éve annak, amikor Dancso portrét ült nekem. Nem tudom, hogy mit sikerült „megragadnom” belőle, de miközben festettem, úgy éreztem, hogy a néhány méternyi távolság, ami elválasztott tőle, nem üres tér, hanem az a több ezer esztendő, ami alatt az emberi szellem formálódott és felfedezte a növényeket és az állatokat, az Istent és az Ördögöt, a jót és a rosszat, a láthatót és a láthatatlant.

És az ígével együtt a Világegyetemet Kalimanica lakói is bejárták, szemügyre vették a pogány szokásokat és legendákat, a példabeszédeket és a mítoszokat, a szarkafészkeket és a fenevadak barlangjait, köszöntötték a világot a kezdetekkor és elbúcsúztatták a végén. Noé bárkájában.

A szó pedig, ha szabadjára engedik, pajkossá, engedlenné, játékossá válik, beleköt alkotójába, körülötte sündörög, jobbra-balra szökdécsel, és úgy mellesleg elejt egy pár olyan bölcsességet, amilyent az emberi szellem ezer év alatt termel ki magából. A szavak egymás hegyén-hátán loholnak, tülekednek, hogy gazdájuk lelkében díszhelyet kapjanak, ő meg hol dorgálja, hol hívja és csalogatja vagy a tiltott helyekről visszatereli őket, mígnem egy békamesét kerekít ki belőlük, vagy pedig a demokrácia csali kacsája mellé ülteti az elcsendesült, hallgatag és illúzióval telt szavakat.

Miközben azt kerestem a portréban, ami folyton elillan előlünk, vagy amit ritkán érünk el, elnéztem Dancso kissé hajlott, töpörödött alakját. Ott ült magányosan, mint aki elveszett önnön világegyetemében, amelyet kettéoszt a világosság és a sötétség, amelyben, akár a villámok, különös fények ragyognak, varázsű, fűvel benőtt emlékezet, tevék, tébláboló emberek és elveszett lelkiismeretek, hiedelmek, rejtelmek, homály... és egy síelő lurkó, aki a maga készítette bükkfa léccén a csillagok közt suhan és mindenkit megelőz...

Doncsev Toso fordítása

Съдържание Tartalom

Константин Павлов: На Л. Левчев	2	Konsztantin Pavlov: L. Levcsenek
Радичков в дати	3	Radicskov évszámok tükrében
Предложение на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“	4	A Szófiai Szt. Kliment Ohridszki Egyetem rektorának ajánlása
Йордан Радичков: Скиорчето	6	Jordan Radicskov: A síelő lurkó
Йордан Радичков: Хлебарки четат написаното за хлебарките	17	Jordan Radicskov: Csótányok olvassák a csótányokról írottakat
Йордан Радичков: Хора и свраки	21	Jordan Radicskov: Emberek és szarkák
Йордан Радичков: Сврачи-крачи	24	Jordan Radicskov: Szarkalépés
Йордан Радичков: Спитащите градски кучета	28	Jordan Radicskov: A csavargó városi kutyák
Предпочитам да разказвам... Въпроси към Йордан Радичков	32	Inkább elbeszélék Kérdések Jordan Radicskovnak
Константин Павлов: Вик за помощ, Втора самота, Точно тогава, Гласове, Рисунки, В романтичен план, Великото сбогуване, Тъжно пояснение с весел напев, Убитият от стая №60	35	Konsztantin Pavlov: Segélykiáltás, Második magány, Éppen akkor, Hangok, Rajzok, Romantikus terv, Dicső agyó, Szomorú magyarázat vidám refrénnel, A 60-as szoba hullája
Андраш Урбан: Лазарица	44	Urbán András: Lazarica
Йордан Радичков: Образ и подобие	52	Jordan Radicskov: Kép és más (Drámarészletek)
Дьорд Сонди: Мнение на редактора	57	Szondi György: Egy lektori vélemény
Книги от Йордан Радичков на чужди езици	60	Jordan Radicskov idegen nyelven megjelent művei

Илюстрации: Йордан Радичков

Illusztráció: Jordan Radicskov

HAEMUS ©

SINCE 1991

КОНСТАНТИН ПАВЛОВ

На Л. Левчев

В една лодка се возим.
И какво значение има –
дали ти въртиш кормилото,
дали аз въртя веслата,
щом лодката потъва?
Потъва, потъва...

Обърни се за миг
и ще видиш
как най-верният плъх
ококорено рони сълзи,
маха с мократа лапичка –
сбогом!

02. 1989 г.

KONSZTANTIN PAVLOV

L. Levcevnek

Egy csónakban
De van-e jelentősége –
hogy te forgatod a kormányt,
hogy én forgatom az evezőlapátot,
ha a csónak csak süllyed?
Süllyed, süllyed...

Fordulj hátra egy pillanatra
s meglátom,
miként ontja szemkerekítve könnyét
a leghúságesebb patkány,
s integet vizes lábával –
ég áldjon!

1989. február

Szondi György fordítása

Радичков в дати

1929 – роден в с. Калиманци, Северозападна България
1949–1951 – публикува първите си импресии във вестник "Народна младеж"
1959 – излиза първият сборник с разкази "Сърцето бие за хората"
1965 – сборникът "Свирепостта" създава прецедент в българската литература с несюжетното повествование
1967 – написва една от най-популярните си пиеси "Суматоха"
1968 – излиза "Ние, врабчетата" – претърпяла за кратко време няколко издания в България и в чужбина
1975 – написва романа „Всички и никой“ и сборник с разкази "Спомени за коне"
1979 – издават избраните му произведения в два тома
1980 – създава пътеписа "Малка северна сага", сборниците "Луда трева" и "Нежната спирала"
1988 – излиза романът "Ноев ковчег"
1989 – издадени са избраните му произведения в три тома
1991 – "Хора и свраки"
2000 – "Пупаво време"
2002 – предложен за Нобелова награда от ректора на СУ "Климент Охридски" Боян Биолчев

Radicskov évszámok tükrében

1929 – Kalimanci községben született (Északnyugat-Bulgária)
1949–1951 – első írásait közli a *Narodna mladezs* hírlap
1959 – megjelenik első elbeszéléskötete, *A szív az emberekért dobog*
1965 – A *Szilaj hangulat* című kötetben a bolgár irodalomban először jelenik meg a cselekmény nélküli elbeszélés
1967 – megírja egyik legnépszerűbb színművét, a *Zúrzavar*-t
1968 – megjelenik a *Mi, verebecskék* című novellája, amely rövid időn belül számos hazai és külföldi kiadást él meg
1975 – megírja a *Mindenki és senki* című regényét és az *Emlékek a lovakról* elbeszéléskötetét
1979 – kiadják válogatott írásait két kötetben
1980 – napvilágot lát *Kis északi saga* című útleírása és két kötete a *Bolond fű* és a *Gyengéd spirális*
1988 – megjelenik regénye, a *Noé bárkája*
1989 – kiadják válogatott műveit három kötetben
1991 – *Emberék és szarkák*
2000 – *Semmilyen idő*
2002 – a Szófiai Szent Kliment Ohridszki Tudományegyetem rektora Nobel-díjra javasolja

**Софийски университет
"Св. Климент Охридски"
Ректор**

Уважаеми господа,

Голяма чест е за мене, като ректор на най-старото висше учебно заведение в България да номинирам от името на Софийския университет кандидат за Нобеловата награда за литература.

В двойното си качество на Ректор и писател от много години оглавявам инициативния комитет, подготвящ издигането на кандидатурата на Йордан Радичков за това отличие. В същото време съм благодарен на благоприятното стечение на обстоятелствата и бих искал да ви помоля да вземете под внимание кандидатурата на Йордан Радичков.

Този изключителен български писател едва ли се нуждае от обширно представяне. За своите читатели у нас той отдавна е станал символ на най-доброто в националната ни литература. Многобройните преводи на Радичков в чужбина и неговият жив интерес към културното излъчване на други страни – доказан в множество публикации, сред тях и книги за Швеция – е свидетелство, че името му не е непознато на почитателите на литературата в Европа и по света.

В съчиненията на Радичков местният колорит е в дълбока хармония с универсалните ценности, неподражаемите белези на регионалната характеристика обогатяват самите корени на световната цивилизация и навлизат в космическите дименсии на духовността. Той е писател, чието послание и артистичен глас никога не са губили в прецизния превод и работите му са изключително четиво и поука за всички хора, независимо от тяхната националност и обществено положение.

Използвам възможността да пожелаая на Нобеловия комитет успехи в неуморните му усилия, отдадени на най-внушителния духовен феномен на модерната история, Нобеловата награда.

8. I. 2002

Проф. д-р Боян Биолчев
Софийски университет
"Св. Климент Охридски"

**Сzőfiai Szent Kliment Ohridszki
Tudományegyetem
Rektora**

Tisztelt Uraim!

Bulgária legrégebbi felsőoktatási intézményének rektoraként nagy megtiszteltetés számomra, hogy a Szófiai Tudományegyetem nevében jelöltet ajánlhatok a figyelmükbe az irodalmi Nobel-díjra.

Kettős minőségemben, íróként és rektorként évek óta egy jelölőbizottságot vezetek, melynek tagjai Jordan Radicskovot ajánlották erre a kitüntetésre. Nagyon hálás vagyok tehát a körülmények ilyen kedvező alakulásának, és tisztelettel azt kérem, hogy tekintsék Radicskov urat jelöltünknek.

Aligha van szükség arra, hogy Radicskov urat, ezt a rendkívüli bolgár író részletekbe menően mutassam be Önöknek, hiszen hazai olvasói számára ő a bolgár irodalom legmagasabb szintű megtestesítője. Radicskov úr rengeteg külföldön megjelent fordítása, valamint fokozott érdeklődése más országok kulturális kisugárzása iránt – amit számtalan műve fémjelez, többek között Svédországról írt könyvei – azt bizonyítják, hogy neve nem ismeretlen Európa és a világ irodalomkedvelőinek körében.

Radicskov műveiben a helyi színfoltok tökéletes harmóniában állnak az egyetemes értékekkel, a vidék jellegzetességeinek hamisítatlan ábrázolásával a világ civilizációjának legmélyebb gyökeréig hatol, majd kozmikus léptékű szellemi dimenzióba emelkedik. Olyan író ő, akinek sem az üzenetei, sem művészi hangja nem tűnik el a hű fordításban, és akinek a művei bárki számára nemzeti hovatartozásától és háttérétől függetlenül felemelő olvasmányt jelentenek.

Engedjék meg, hogy megragadjam az alkalmat, és sok sikert kívánjak a Nobel Bizottságnak ahhoz a csodálatraméltó erőfeszítéshez, amelyet az újkori történelem legnagyobb szellemi elismerésének, a Nobel-díjnak szentelt.

2002. I. 8.

Prof. Dr. Bojan Biolcsev rektor
Сzőfiai Szent Kliment
Ohridszki Tudományegyetem

Doncsev András fordítása

СЪВЕТЗАЙКИ СЕ
СЪС СВРАКАТАЙ
БОГ СЪЗДАВА
ЧОВЕКА
ПО СВОЙ ОБРАЗ
И ПО СВОЕ
ПОДОБИЕ

ЙОРДАН РАДИЧКОВ

Скиорчето

Видях го на път за сечището. Към сечището бе направена широка пъртина от катъри, от шейни и секачи. То стоеше на колене край пъртината, мъчеше се с джобното си ножче да оправи една отпрана каишка. Ските му бяха самоделна работа, дялани от букови дъски. Теслата доста грубо бе обрала ръбовете на двете буковини, така че откъм долната си страна не бяха заоблени. Този вид ски бе много разпространен в следвоенните години както в градчето Берковица, така и в селата край него. Селата бяха малко, самите те малобройни и бедни, скупчени едно до друго в тази сиромашка околия, каквато беше старата Берковска околия според административното деление на България от онова време. Навсякъде през зимата бащите дялаха с тесли от сурово буково или церово дърво ски за децата си. За каишки на тези ски се заковаха обикновено широки ивици от нещавена свинска кожа. От снега свинската кожа омекваше, краката много дълбоко трябваше да се напъхват под кожата, за да може човек да се държи върху ските и да ги управлява.

Този вид ски бяха много добри бегачи.

Самите те изглеждаха тежки, тромави, недодялани и диви. Но в ръцете на малките скиорчета тия тромави и тежки парчета дъски и с по една свинска кожа, закована с ръждиви пирони до средата им, се превръщаха в приказни снегоходки. Ако сега някой види подобни ски, няма да повярва, че това диво съоръжение е служело на децата и че е било възможно с тия две парчета дърво едно дете да се спусне по заснежения крайселски баир или по заснежена планинска стръмнина. Това бе привилегия само на децата, единствено те успяваха да опитомят неопитомяемите самоделни ски и да се спускат с тях по такива склонове, от които на възрастния човек му настръхват косите и му се вие свят. Лично аз ни веднъж те видях през живота си

JORDAN RADICKOV

A síelő lurkó

Útban az irtás felé pillantottam meg. Az irtáshoz széles utat tapostak a hóban az öszvérek, a szánok meg a favágók. A lurkó az út mellett térdelt és azon igyekezett, hogy bicskájával helyreigazítsa egy megereszkedett szíjat. Bükkfából házilagosan eszkábált sílécei voltak. Ácsszekercével meglehetősen ormótlanná faragták a széleit és a talpa sem volt lekerekítve. A háború utáni években ez a fajta síigencsak használatos volt mind városkánkban, Berkovicában, mind a környező falvakban. Kevés falvat számlált ez a koldusszegény járás, amilyen a berkovikai volt Bulgária akkori közigazgatási felosztása szerint, azok is egymás tőszomszédságában bújtak meg szegényen és néptelenül. Telente szerte a vidéken az édesapák nyers bükkből vagy cseretölgyből síléceket faragtak a gyerekeiknek és általában cserzetlen disznóbőrből szegeztek rá széles szíjat. A hótól a sertésbőr felpuhult, ezért jól be kellett tolni a lábfejet a szíj alá, hogy az ember a sílécen maradhasson és irányítani tudja.

Ezekkel a sílécekkel nagyon jól lehetett siklani.

Maga a sí nehéznek, esetlennek, ormótlannak és primitívnek tűnt. Ám a síelő lurkók lábán ezek az esetlen és nehéz deszkadarabok, amelyek közepére rozsdás szögekkel egy-egy sertésbőr szíjat erősítettek, csodás hójárgánnyá változtak. – Ha ma bárki hasonló sítalpakat látna, nem hinné el, hogy ilyen primitív felszerelést használtak a gyerekek és egyáltalán, két ilyen fadarabbal hogyan volt képes bármelyik gyerek is lecsúszni a faluvégi dombon vagy a hóval borított hegyi meredélyen. Ez a gyerekek kiváltsága volt, csak nekik sikerült megszélídténiük a megszélídtétlen kézzel faragott sítalpakat és lesiklaniuk olyan lejtőkön, amelyek látványától a felnőtt szédülni kezdett és égnek állt a haja. Én személy szerint életem folyamán egyszer sem láttam olyat, hogy felnőtt em-

възрастен човек да успее да се спусне по детска пързалка с подобни ски. Възрастните се премяха още в началото на пързалката, забиваха се в снега, а скиите, носени от собствената си тежест, продължаваха да се спускат, вдигаха снежен прах отподире си и нерядко можеше да се види из някоя селска улица да се носят по пъртината изтървани ски с голяма скорост... Как децата успяваха да управляват тия свои снегоходи, си остава за мен тайна и досега. Почти всяко едно залепваше като бълха върху двете парчета дърво и нямаше сила, която да го отлепи от тях. Ако се случи дете да падне – а то се случваше, – скиите му оставаха залепени за цървулките и чакаха юнакът да се изправи, да отупа снега от себе си и да го понесат отново по снежните склонове.

Ето такова бе и скиорчето, което с Петьофи Лудия срещнахме на пъртината за сечището. С Петьофи Лудия теглехме един тежък и празен каик по пъртината към сечището, там щяхме да кастрим и събираме клони и да ги свалим с каика в градчето за огрев. Петьофи бе мой съученик, викахме му Лудия само в негово отсъствие. Той много обичаше да рецитира "Лудият" от Петьофи, в негово присъствие всички му викаха само Петьофи. Респектиреше и съучениците си не само поради своята физическа сила, а и заради обстоятелството, че носеше винаги във вътрешния джоб на палтото си барабанлия пищов с един куршум в барабана. За ония следвоенни години това бе страшно оръжие, то имаше върху нас хипнотично въздействие. Когато рецитираше стихове, Петьофи понякога тъй се въодушевяваше, че изваждаше и пищова и като го размахваше във въздуха над главата си, съвсем се вцепеняваше. Извън рецитациите Петьофи бе добродушен и много нежен, душата му бе деликатна, крехка и наранима. Бяхме вир-вода и двамата от пътя, от тежкия каик, който теглехме подир себе си, и от неудобните дървени обуца.

Като разбрахме в каква беда е скиорчето с отпраната каишка и че с джобното си ножче няма да може да направи нищо, ние се захем да му помогнем. Почти Петьофи се залови с отпраната каишка, отвърза той брадвата от каика, извади с нея ръждясалите пирони, с помощта на брадвата ги изправи и започна да заковава каишката. В тия работи Петьофи бе много сръчен, нищо не му се опираше. Докато работеше, разпитваше момчето в кое отделение учи, знае ли таблицата за умножение, закъде се е запътило със скиите и прочие. Момчето учеше в трето отделение, знаеше таблицата за умножение, бе тръгнало със скиите си да види шампионите. То носеше фуражка, фуражката му бе привързана с шалче, за да не падне

бер ilyen sível képes lett volna lesiklani a gyerekek csúszkáján. A felnőttek már a csúszka elején felbuckáztak, belefúródtak a hóba, a sítalpuk meg saját súlyuknál fogva tovairamodtak hófelhőt kavarva maguk után. Gyakran lehetett látni elszabadult sílécet, amint nagy sebességgel száguldottak valamelyik kitaposott falusi utcán. Miként sikerült a gyerekeknek megzabolázniuk ezeket a hójárgányokat, számomra ez még ma is titok. Szinte kivétel nélkül mindegyikük úgy tapadt a két darab fához, mint bolha a kutyához és semmilyen erő sem volt képes arra, hogy elválassza őket. Ha valamelyik gyerek orra bukkott, mert ilyesmi is előfordult, a síléc akkor sem vált le a bocskoráról, egy tapodtat sem mozdult, míg a legény fel nem állt, le nem verte magáról a havat és aztán újból repült a havas lankán.

Ilyen volt az a síelő lurkó is, akit az őrült Petőfivel az irtás felé menet pillantottunk meg. Az őrült Petőfivel egy nehéz, üres szánt húztunk az irtás felé vezető hóban taposott úton. Ágakat akartunk gallyazni, meg gyűjteni, hogy a szánkóval tűzifát vigyünk a kisvárosba. Petőfi az osztálytársam volt, csak a háta mögött hívtuk őrültnek, mert szívesen szavalta Petőfi „Az őrült” című versét, szemtől-szembe mindenki csak Petőfinek szólította. Osztálytársai körében tekintélyt vívott ki magának nemcsak testi erejével, hanem azal is, hogy kabátja belső zsebében forgópisztolyt hordott, amelynek egy golyó is volt a dobtárában. Azokban a háború utáni években ez félelmetes fegyvernek számított, hipnotikus hatást gyakorolt ránk. Szavalás közben Petőfi olykor úgy belelkesült, hogy kirántotta a pisztolyt, meglóbálta a feje fölött és teljes önkívületbe esett. Amikor nem szavalt, Petőfi nagyon is gyengéd és nyájas volt, finom, törékeny és érzékeny volt a lelke. Csuromvizek lettünk mindketten a nehéz szántól, meg attól is, hogy kényelmetlen faltalpú cipőben vonszoltuk. Amikor rájöttünk, hogy mi gondja támadt a lurkónak a megereszkedett szíjjal és a bicskájával semmire sem fog jutni, elhatároztuk, hogy segítünk rajta. Pontosabban Petőfi gyürkőzött neki a megereszkedett szíjnak, leoldotta a baltát a szánról, kihúzta vele a rozsdás szögeket, kiegyenesítette őket, aztán kezdte visszaszögezni a bőrt. Az ilyen barkácsolásban Petőfi nagyon ügyes volt, minden a kezére állt. Miközben tette a dolgát, arról faggatta a kölyköt, hogy melyik osztályba jár, tudja-e már a szorzótáblát, hová indult a sível, meg efféléket kérdezgetett. A kölyök harmadik elemista volt, tudta a szorzótáblát és azért indult útnak, hogy megnézzze a síversenyzőket. Ellenzős sapkát viselt, amelyet sállal az állához kötött, hogy a szél le ne vigye, amikor nekiereszkedik a lejtőnek, meg nehogy lefagyjon a füle,

от вятъра, когато скиорчето започне да се спуска по стръмното, а и да пази ушите от изстиване, защото при спускането вятърът на този Берковски балкан е тъй силен, че направо може да ти откъсне ушите. Дрешките на скиорчето бяха от домашен шаяк, бозови. Сетренцето му бе големшко, както бе прието в ония години да се шият дрехите на децата. Дрехите обикновено се шиеха големи, за да може детето в тях да расте на свобода, и ако започне първо отделение с едни дрехи, то те не трябва да му отесняват, докато завърши четвърто отделение. Бе обуто в свински цървули, подстригани с ножица само по краищата. Свинската четина върху долницето стоеше, благодарение на свинската четина цървулите траеха по-дълго време.

А що се отнася до шампионите, то не знаеше точно какво представляват, само бе чуло, че в балкана са дошли националните шампиони по ски, че от няколко дни се подготвя за тях голяма пързалка в най-хубавата част на Балкана. "Писта, мойто момче, писта, не пързалка!" – рече Петьофи Лудия. По-късно той попита скиорчето дали и то не е тръгнало да се състезава. Момчето се засмя, подсмръкна и си призна, че отива да види, а не да се състезава. Чуло, че у тях всичко било фабрично. "Истина е" – рече му Петьофи. Ние седнахме на каика да изпушим по една цигара, пушихме и плюехме в снега, за да си придадем по-голяма важност. Всъщност така се и полага на момчета, които са в последния клас на Берковската смесена гимназия. Тютюнът е контрабанден, носим си го от село, него там го отглеждат контрабандно в кукурузите. Пушим и обясняваме на момчето, че у шампионите действително всичко е фабрично, че носят те ортопедически обуца, че ските им имат машинни приспособления, тъй че щом скиорът падне, то те автоматически се откачат от ортопедическите обуца и отхвъркват на безопасно разстояние. Иосвен това шампионите носят специално облекло и очила, шапките им са също специални, а не са те фуражки и каскети с превързани шалове и не се пързаят те с по една тояга между краката, както се пързая нашето скиорче, ами с две леки щеки, които държат с двете си ръце отстрани, за да се подпират и улесняват при вземането на завоите. Като слушаше всичко това, момчето постепенно засия и очите му заблестяха... Станахме ние от каика, Петьофи Лудия потупа скиорчето по едната бузка. „Това е “положението, мойто момче!” – рече му и ние се разделихме.

Момчето намести хубаво свинските си цървули в каишките и помагайки си с тояжката, се отби от пъртината и тръгна между буките към онази посока, където бе чуло, че ще се пързаят шампионите. Много бързо го изгубихме от очи.

mert a berkovikai Balkánon lesiklás közben olyan erősen fúj a szél, hogy egyből képes leszakítani az ember fülét. A síelő lurkón házilag szőtt, szürkésbarna daróckabát és nadrág volt. Az ujjasa kicsit lötyögött rajta, akkoriban szokás szerint ilyenre varrták a gyerekek ruháit. Általában nagyobb méretűre szabták, hogy a gyerek kényelmesen belenőjön. Így ugyanazt a ruhát viselték a negyedik elemi végéig, amit elsőben kaptak, mégsem bizonyult szűknek. A lábán disznóbőr bocskort viselt, annak csak a szélét nyírták le ollóval. A disznósörte ott virított a talpán, így tovább tartott a bocskor.

Ami pedig a versenyzőket illeti, a gyerkőc nem tudta pontosan, hogy mi fán is teremnek, csak annyit hallott, hogy feljött a hegyekbe a nemzeti síválogatott, és már néhány napja a Balkán-hegység legszebb részén nagy csúszkát készítenek nekik. „Lesiklópályát, fiacskám, lesiklópályát, nem csúszkát!” – magyarázta neki az őrült Petőfi. Kisvártatva rákérdezett, hogy csak nem versenyezni indult ő is? A fiú elnevette magát, szipákolta egy kicsit és bevallotta, hogy azért indult útnak, hogy megnézze őket, nem pedig, hogy versenyezzen. Úgy hallotta, hogy minden felszerelésük gyárilag készült. „Így igaz” – hagyta helyben Petőfi. Ráültünk a szánra, hogy elszívjunk egy cigarettát, fújtuk a füstöt és nagyokat köptünk a hóba, hogy tekintélyesebbnek nézzünk ki. Tulajdonképpen így is illet olyan fiatalemberekhez, akik a berkovikai vegyes gimnázium végzős osztályába jártak. Faluról hozott szűzdohányt szívtunk, a kukorica között természetették, hogy a finánc ne lássa. Cigarettáztunk és azt magyaráztuk a kölyöknek, hogy a versenyzők minden felszerelése valóban gyárban készül és ortopéd cipőket viselnek, meg a sílécükön olyan szerkezet van, amely automatikusan leoldja a léceket az ortopéd cipőről, és az biztonságos távolságra repül, ha a síelő felbukik. És ezen kívül a versenyzők különleges síruhát meg szemüveget hordanak, meg a sapkájuk is különleges, nem olyan ellenzős vagy katonasapka, amit sállal erősítenek az állhoz, meg aztán nem a lábuk közé fogott egy szál husánggal siklanak, ahogy a mi síelő lurkónk, hanem két könnyű bottal, amelyeket oldalról markolnak meg, és ezekre támaszkodnak, és segítik magukat kanyarodáskor. Miközben mindezt hallgatta, a fiú arca fokról-fokra kivirult, a szeme ragyogott... Felálltunk a szán széléről, az őrült Petőfi megpaskolta a lurkó arcát. „Ez a nagy helyzet, fiacskám!” – jelentett ki és ezzel elváltunk.

A kölyök disznóbőr bocskorát jól beigazította a síjakba, botjával lökdösve magát letért a kitaposott útról és a bükkösben arra vette az irányt, ahol hallomása szerint a bajnokok csúszkáltak. Nagyon gyorsan szem elől tévesztettük.

Двамата с Петьофи помъкнахме нашия каик към сечището. Вървахме трудно, дървените ни обуца ужасно много се хлъзгаха. Това бяха обуца, военновременен поризводство, с ходила от буково дърво. Говореше се, че горнището им е от бизонова кожа, но мисля, че това бе по-скоро нечия груба шега, отколкото истина. Буковото дърво не се прегъваше, при сухо време тия обуца произвеждаха голям трясък по старите мраморни тротоари на градчето, а при снежно време те се хлъзгаха във всички посоки, та човек в походката си заприличваше на патица. Други обуца в ония купонни години почти нямаше, рядко ще се случи да раздадат гумени цървули. Освен тия букови обуца по селата се раздаваха маслини, американ и по някое парче плат.

Какво да се прави, като не можахме да живеем този пусти купонен живот по поръчка, ами го живяхме кое как дойде и все с надеждата, че един живот е, все някак ще го избутаме! Беднотата обаче никак не пречеше да се живее вдъхновено! Именно тласкани от вдъхновението и от студа, ние с Петьофи бяхме помъкнали нашия тежък каик към сечището и наистина нямаше сила, която да ни отклони от нашия път – тоест от отъпканата от катърите, от шейните и от секачите пътина. Сечището беше държавно, държавата бе осекла, което й е необходимо, но в него имаше още камари с хубави клони. Тъкмо с тези клони се топлеше беднотията на Берковица, като ги смъкваше било на ръце, било с шейни, било с катъри. Отдалече сечището изглеждаше богато, но когато пристигнахме там, то се оказа доста опоскано и трябваше да го кръстосаме цялото, докато съберем дърва за огрев. Окастрихме хубаво клоните, натоварихме каика, вързахме здраво дървата, защото знаехме, че обратният път е много стръмен, изровен, пълен с остри завои, които клечат иззад буките като турени нарочно капани, за да преобърнат натоварения каик и да пръснат из снежните стръмнини целия ни труд. Нашият каик имаше две стръки, тъй че ние и двамата щяхме както еднакво да теглим, тъй и еднакво да задържаме, защото с малки изключения, и то съвсем близо до градчето, пътината бе все наклонена. Имаше три или четири доста опасни наклона, но се надявахме, че като запънем на пета с нашите дървени обуца, ще успеем да задържим и тежко натоварения каик.

Огледахме работата, смея да кажа, че я одобрихме. Всичко бе добре наредено, стегнато яко, най-отгоре върху дървата бе привързана и бляскаше брадвата, взета назаем от хазяина. Под нозете ни лежеше загубен в сняг градец, загуглената в сняг гимназия, която вече толкова дълго

Petőfivel kettesben vonszoltuk a szánt az irtás felé. Nehezen haladtunk, mert fatalpú cipőnk rettenetesen csúszott. Háborús termék volt. Bükkfából volt a talpa. Azt beszéltek, hogy a felső része bölénybőrből készült, de azt hiszem, hogy ez inkább egyfajta durva tréfa volt, mintsem az igazság. A bükkfa nagyon kemény fa, száraz időben a cipő nagy zajt csapott a kisvárosi járdák márványlapjain, hóeséskor meg összevissza csúszott, a járásunk ilyenkor a kacsáéra hasonlított. Másfajta cipőt akkor, a jegyrendszer idején szinte nem is lehetett kapni, ritkán fordult elő, hogy gumibocskort osszanak. A falvakban bükkfa cipőkön kívül olajbogyót, kartonszövetet meg néhány vég vásznat árultak.

Mit tehettünk volna, ha már nem a szánk íze szerint élhettünk abban a fránya jegyrendszerben, hanem ahogy adódott, és mégis azzal a hittel, hogyha ez az egy életünk van, majd csak zöld ágra vergődünk. Az ínség azonban nem gátolt meg abban, hogy ne legyünk lelkesek. Éppen hogy a lelkesedés meg a hideg ösztökélt minket. Ketten Petőfivel vonszoltuk nehéz szánunkat az irtás irányába, és valóban nem volt az az erő, amely letéríthetett volna minket az öszvérek, szánok és favágók által hóba vajt útról. Az irtás állami tulajdon volt. Az állam kívágta, amire szüksége volt, de maradt még ott többakásnyi jó faág. Hát éppen ilyen faágakkal fűtöttek a berkovicai szegény emberek, így hát ki kézben, ki szánkóval, ki meg öszvérháton hordta. Távolról úgy tűnt, az irtás bővében van fának, de amikor megérkeztünk, kiderült, hogy jól lecsupasztották és keresztül-kasul be kellett járnunk az egészet, amíg összeszedtük a tűzrevalót. Rendesen legallyaztuk az ágakat, megraktuk a szánt, jó szorosra kötöttük a rakományt, mert tisztában voltunk vele, hogy visszafelé az út nagyon meredek, sima, és tele van éles kanyarokkal, amelyek úgy lapulnak meg a bükkfák mögött, akár a szándékosan elrejtett csapdák, hogy aztán feje tetejére fordítsák a megrakott szánt és a havas meredélyen szanaszét szórják teljes igyekezetünket. A szánnak két rúdja volt, így mindketten egyaránt tudtuk húzni is meg fékezni, mert a hóban kitaposott út egész hosszában lejtett, kivételt csak a városka közvetlen közelében lévő szakasz képezett. Három-négy elég veszélyes bukkanó is volt lejtmenetben; de reméltük, hogyha facipőnk sarkát a hóba vájjuk, vissza tudjuk fogni az alaposan megrakott szánt.

Szemrevételeztük a rakományunkat és mondhatom, hogy elégedettek lehettünk. Mindent jól elrendeztünk, erősen meghúztuk a köteleket és a farakás tetejére kötöttük a házigazdánktól kölcsönzött fényes fejszét. Lá-bunk előtt feküdt a hóborította kis város, a hósapkát viselő gimnázium, amely olyan régóta igyekezett embert

се мъчи да ни одяла и личи, че ни е одялала сякаш с тесла. Загуглено в сняг е и климатичното училище за слаборазвити деца, няколко къщички в покрайнините и недалече от тях самотен студентски дом. Домът дими с всичките си комини, в него са настанени ски-шампионите. Сещахме се с Петьофи за нашето скиорче и се питахме дали то успя да се добере до шампионите, за да ги види с очите си, или са се изпокъсали каишките му още по средата на пътя, докато броди през буките? На идване групата слаборазвити поискаха да ги повозим с каика, там мястото е наклонено, повозихме ги, обаче при условие, че като се върнем, те ще дойдат да бутат. Тук от сечището се вижда как слаборазвитите стоят на пъртината и ни чакат – значи, не са забравили.

Много зор видяхме, докато изтеглим натоварения каик от сечището на пъртината. Под снега се прикриваха пънове, плазовете се закачваха едва ли не на всяка втора и трета крачка, трябваше да бутаме встрани, да отместваме, да заобикаляме или да избутваме назад, но лека-полека се добрахме до отпъканата пъртина. Зимният ден е къс, слънцето бързо бе пропаднало зад буките, снегът бе почнал да става синкав. Далече зад буките чувахме гласове и подвиквания – там бе пистата на шампионите. Нашата пъртина правеше голяма дъга по склона и пресичаше пистата почти в самия ѝ край. Имаше време, докато стигнем дотам, сега трябваше да внимаваме с каика, да не го изтървем по нанадолнището.

В началото всичко вървеше леко, натовареният каик ни следваше послушно. Нямаше нужда да го теглим, той сам се хлъзгаше върху дългите си плазове по слабия наклон. Хрумна ни да се сменяме – единият да държи стръките и да направлява каика, а другият през това време да се повозва, само че да не се качва отгоре върху дървата, ами да стои на единия плаз, за да може при нужда да скочи веднага и да се притече на помощ.

Така и направихме.

Известно време се сменяхме, като ту аз направлявах каика, а Петьофи се возеше, стъпил върху единия плаз, ту той се залавяше за стръките, а аз стъпах на плаза. постепенно и едва забележимо наклонът ставаше все по-стръмен, усещах как трудно задържам с дървените си обуца товара зад себе си, в ушите ми просвирваше вятър и се дочувах откъслечи от поетическа реч – откъм каика Петьофи плетеше камшици и бичове за глупаците по цялото земно кълбо. Така, завой подир завой, ускорявайки скоростта, какъвто изведнъж престана да ми се подчинява, стръките излетяха от ръцете ми, мернах

faragni belőlünk és úgy tűnt, mintha ácszszekercével faragott volna minket. Hósapka borította a gyógygyógypedagógiai iskolaszanatóriumot, hó fedte a város szélén álló néhány háziköt is és a tőlük nem messze álló magányos épületet, a diákszállást. A diákszallás valamennyi kéménye füstölt, mert ott helyezték el a versenyzőket. Petőfivel szót ejtettünk a síelő lurkóról, kíváncsiak voltunk, vajon sikerült-e a bajnokok közelébe jutnia, hogy saját szemével láthassa őket, vagy pedig a bükkösben barangolva még az út felénél elszakadtak a lécet tartó szíjai. Idefelé egy csoport értelmi fogyatékos megkért minket, hadd üljenek fel egy kicsit a szánra ott, ahol az út némileg lejt. Azzal a feltétellel szánkóztattuk meg őket, hogy visszafelé jövet majd segítenek tolni. Innen az írtásról láttuk, hogy a fogyatékos gyerekek ott állnak a kitaposott úton és várnak minket, nyilván nem feledkeztek meg az ígéletükről.

Jól megkínlódtunk, amíg sikerült kihúznunk a szánt az írtásról az útra. A hó elfedte a fatöknöket, a szántalpak majdnem minden második, harmadik lépésnél elakadtak bennük. Oldalról kellett tolnunk, taszigálnunk a szánt, körbekerültük, hátratoltuk, ám lassanként csak kiértünk a kijárt útra. Télen rövidebbek a nappalok, a nap gyorsan lebukott a fák mögé, a hó kékes színűre váltott. Messziről, a bükkösön túlról hangokat, kiáltozást hallottunk. Ott volt a versenyzők lesiklopályája. A hóban taposott út nagy ívben kanyarodott a lejtőn és a pálya legvégét keresztezte. Elég sok idő kellett ahhoz, hogy odaérjünk, most arra kellett ügyelnünk, nehogy eleresszük a szánt az ereszkedőn.

Kezdetben minden könnyedén ment, a megrakott szán fegyelmezetten követett minket. Nem kellett húznunk, hosszú talpán magától is csúszott az enyhe lejtőn. Az az ötletünk támadt, hogy felváltva szánkóznunk, amíg egyikünk a rudakat tartva irányítja a szánt, addig a másik a szánon pihen, csak nem mászik fel a farakás tetejére, hanem az egyik talpon áll majd, hogy szükség esetén rögtön le tudjon ugrani és segítsen a másíknak.

Így is csináltuk.

Egy ideig váltottuk egymást, hol én irányítottam a szánt és Petőfi vitette magát az egyik szántalpon állva, hol meg ő ragadta meg a rudakat és én léptem fel a talpra. Alig észrevehetően a lanka egyre meredekebb lett, éreztem, hogy facipőmmel milyen nehezen tudom visszafogni a mögöttem tornyosuló terhet. Fülembe süvített a szél, így csak versfoszlányokat hallottam a szán felől – Petőfi ostort font, hogy megkorbácsolja a bolondokat szerte a világon. Így kanyart kanyar követett, fokozódott a sebesség, és egyszer csak a szán többé már nem engedelmeskedett, a rudak kirepültek a kezemből, csak

как край мен профуча застаналият върху плаза Петьофи и в последния миг рецитатор и каик се блъснаха в една бука. Бравата отхвъркна високо, изсвистя тя зло и страшно, търсейки да посече нещо по пътя си, и се заби в снега. Петьофи се отърси, рече: "Куковица кука на зелена бука!" – и двамата се заловихме да изправим каика, да наместим товара върху него и да привържем отгоре бравата. Този път бравата бе привързана много внимателно, защото при повторно обръщане на нашия товар можеше да посече някого.

Продължихме.

Вече никой не се возеше, стъпил на плаза, ами и двамата бяхме отпред, хванали здраво стръките. Планината продължаваше да се накланя и да става стръмна, сякаш заплашваше да ни изсипе право в градеца. Благодарение на завоите пътят убиваше стръмнината, но ние постепенно чувствахме как товарът зад нас все по-настойчиво почва да ни побутва и много често, за да го удържаме, заоравахме с дървените обуца из пъртината. Това донякъде убиваше скоростта, но вече бе невъзможно да спираме.

И ето че тъкмо тук, в това тежко за нас състояние, ние зърнахме между буките нашето скиорче.

То летеше подобно стрела върху самоделните снегоходки, бозовото му сетренце се развяваше високо зад него почти наравно с плещите му. Момчето бе силно наведено, пхнало между нозете си дървената тояжка. С тази тояжка при нужда то задържаше ските и убиваше скоростта, тя му служеше като кормило, а при по-равно място играеше и ролята на ускорител, защото то я забиваше в снега и се оттласкваше напред заедно със ските. "Момче, ей момче!" – извика Петьофи. То можа да се обърне към нас само за миг, махна с една ръка, колкото да ни поздрави, и продължи да се спуска стремително между буките. Ските му не се виждаха, само яхнатата тояжка се виждаше и бозовото сетренце. Всичко останало бе забулено в снежен прах и скиорчето приличаше на подпашено зайче, хукнало презглава между буките.

Как маневрираше то между тези буки и как не се удряше в тях не знаей!

Миг по-късно се чу голяма врява откъм онази посока, отгдето бяхме видяли да се задава момчето. Зад него, подобно глутница, пръснати във верига, се носеха ски-шампионите. Те крещяха на момчето да спре, за ги почака, заканваха му се, един другиму си даваха съвети как и откъде да пресекат пътя на скиорчето. Не знаехме за какво шампионите гонят момчето. Те се носеха и огъваха елегантно между буките, сякаш изпълняваха групов слалом. Всичко в

annyt láttam, hogy elszárguld mellettem a szántalpon álló Petőfi és végül a szavaló és a szán egy fának ütközött. A balta felrepült a magasba és gonoszul sziszegve azt fürkészte, hogyan vágja ketté azt, aki az útjában áll, majd a hóba fúródott. Petőfi lerázta magáról a havat, aztán azt mondta: „hamarabb meglesz, mint a kakukkszó” – és mindketten nekifogtunk, hogy talpára állítsuk a szánt, megigazítsuk a rakományt, és a tetejére kössük a baltát. Ezúttal a baltát gondosan lekötöttük, nehogy egy újabb boruláskor még beleálljon valamelyikünkbe.

Folytattuk az utat.

Most már egyikünk sem vitette magát a szántalpon állva, hanem mindketten előre álltunk és jól megmarkoltuk a rudakat. A hegyhajlat lefelé ereszkedett és egyre meredekebbé vált, szinte azzal fenyegetett, hogy egyenesen a városba zúdít bennünket. A kanyaroknak köszönhetően csökkent ugyan az út meredeksége, de mi lassanként úgy éreztük, hogy a mögöttünk lévő teher tol minket, és hogy visszatartsuk, facipőnkkel barázdát vájtunk a hóban. Ez némileg mérsékelte a szán sebességét, de már lehetetlen volt megállítanunk.

És lám, éppen ekkor, ebben a számunkra nehéz helyzetben a bükkfák között megpillantottuk a mi síelő lurkónkat.

Úgy repült a maga eszkábálta hójárgányán, mint a nyíl, barnásszürke ujjasa mögötte magasan, szinte a válla vonalában lobogott. A kölyök mélyen előrehajolt, két lába közé szorította husángját. Szükség szerint ezzel a bottal fogta vissza a sít, csökkentette a sebességet, ezzel kormányozott, a sík talajon pedig a gyorsító szerepét vette át, amint a hóba fúrva vele lökte magát előre. „Kölyök, hé, kölyök!” – kiáltott utána Petőfi. A lurkó csak egy pillanatra tudott felénk fordulni, egyik kezével üdvözlésként intett és gyorsan siklott lefelé a bükkfák között. A sítalpak nem is látszottak, csak a meglovagolt bot meg a barnásszürke ujjasa. Minden mást hófátyol takart, a síelő lurkó egy megriasztott nyúlra hasonlított, aki hanyatt-homlok rohan a bükkösben.

Mesterien kerülgette a fákat, fogalmam sincs, miként csinálta, hogy nem ütközött beléjük.

Egy másodpercre rá nagy hangzavar hallatszott abból az irányból, ahol feltűnni láttuk a kölyköt. Mögötte láncban farkasfalkaként iramodtak a versenyzők. Azt kiabálták a fiúnak, hogy álljon meg, várja be őket, fenyegetőztek, egymást utasították arra, hogy hogyan és merről keresztezzék a lurkó útját. Nem tudtuk, hogy miért üldözik a versenyzők a fiút. Lefelé szárguldottak, elegánsan hajladoztak a fatörzsek között, olyan volt mindez, mint egy csoportos óriás lesiklás. Minden

тях бе красиво, цветно, те размахваха леките щеки, някои бяха притиснали щеките под мишниците си, наведени ниско над ските. И ските им бяха огромни, извити отпред, съскащи като змии по снега. Облак сняг се носеше зад шампионите, а в самия облак се съзираха други скиори, и те шампиони, и те също крещяха подир момчето или пък си крещяха един на друг. Мисля, че снежният облак им пречеше да виждат хубаво пътя пред себе си и всеки миг чаках някой да отхвъркне и да се закачи високо горе из клоните на някоя бука. Но ни се блъсна някой от шампионите, ни отхвъркна в клоните на буките. Елегантната глутница продължи да се носи с викове подир нашето скиорче и ние с Петьофи забелязахме с радост как то постепенно увеличава разстоянието между себе си и шампионите.

Заедно с това обаче забелязахме, че какъвто, благодарение на увеличаващия се наклон, на инерцията и на собствената си тежест, вече не се задържаше от заораните в снега пети на нашите букови обуца, ами ни тласкаше по пъртината доста грубо, избутваше ни на завоите и все по-зло и по-зло скърцаше с плазовете си. Вече не можеше нито да се бяга, нито да се спира. Като се спогледахме с Петьофи, ние хванахме по-здраво всеки своята стръка, не усетихме как прерязахме снежния облак, оставен от шампионите. При гонитбата на момчето те бяха пресекли нашата пъртина. Виждахме ги вече само като насън как се мяркат в подвижния снежен облак и крещят с все сили на момчето. От голямата скорост очите ми взеха да сълзят. Какъвто вече се сам се носеше по пъртината, ние вече съвсем не го управлявахме, ами летяхме пред него в утъпканата дълбоко пъртина. Много по-късно ще ми се случи да наблюдавам състезания с бобслей и едва тогава чак щях да сравня нашето спускане с каика на спускане с бобслей.

На един от завоите какъвто напусна пъртината, понесохме се ние с него между буките, някъде отпред сред подвижния сняг се мяркаха шампионите. Петьофи крещеше да се пазят от пътя ни, те на свой ред също крещяха и никой не си даваше сметка, че като се носим между буките, ние всъщност се носим към един тесен дол, който ни чакаше в края на пътя. Не вярвам момчето да ни е подготвило тази клопка, то просто е искало да се измъкне през дола от своите преследвачи. Вече чувахме как шампионите се забиваха един подир друг в дола, из въздуха летяха и се премятаха щеки и ски, охкания се чуваха и проклетия, а на всичко отгоре и ние летяхме сред снежен облак със своя каик, подобно на тунгузки метеорит.

Ужасих се!

Мислех си, че нито един жив няма да се измъкне от този буков дол, а и ние също така няма да се

olyan szép színes volt rajtuk, egyesek lengették a könnyű sítókat, mások a hónuk alá szorították, sílécükön guggolva. Jókorák voltak ezek a lécek, az orruk felkunkorodott és úgy sziszegtek a hóban, akár a kígyók. Hófelhő szállt a versenyzők mögött, és ezekben a felhőkben újabb síelők tűntek fel, ezek is versenyzők voltak, ők is a lurkó után kiabáltak vagy egymásnak kiáltoztak. Úgy gondolom, hogy a hófelhő miatt nem látták jól maguk előtt az utat, és minden pillanatban arra számítottam, hogy valamelyikül elszáll, és egy bükkfá ágai közt köt majd ki. De egyikük sem ütközött a fába és senki sem repült az ágak közé. Az elegáns fal-ka kiáltozva száguldott a mi lurkónk után, mi meg Petőfivel boldogan állapítottuk meg, hogy fokozatosan nő közöttük a távolság.

Ezzel együtt azonban azt is észrevettük, hogy a szánt az egyre meredekebbé váló lejtő, a tehetetlenségi nyomaték és saját súlya miatt nem tudjuk megtartani a hóban barázdát szántó bükkfacipőnk sarkával. Ellenben elég durván ő tol minket a kitaposott úton, a kanyarokban oldalra taszít, és egyre fenyegetőbben nyikorognak a talpai. Már se elfutni, se megállítani nem tudtuk. Egymásra néztünk Petőfivel, ki-ki erősen markolta a szán feléje eső rúdját, és észre se vettük, miképp vágtunk át a bajnokok által kavart hófelhőn. A kölyköt üldözve keresztezték a mi utunkat. Már csak álmképnek tűntek, amint előbukkantak a hófelhőben, és ahogy torkuk szakadtából kiabáltak a kölyöknek. A nagy sebességtől könnyezni kezdett a szemem. A szán már magától száguldott a havas úton, mi már egyáltalán nem irányítottuk, csak előtte szálltunk. Csak évek múltán láttam igazi bobversenyt, így csak most tudom a száguldásunkat ahhoz hasonlítani.

Az egyik kanyarban a szán letért az útról, minket is magával ragadott a bükkfák közé és csak azt láttam, hogy az előttünk mozgó hókupacban fel-felbukkanak a versenyzők. Petőfi azt ordította, hogy vigyázzanak az utunkból, ők valamit visszakiabáltak, de senki sem vetett számot azzal, hogy a bükkösben száguldiva, valójában egy szurdokvölgy felé tartunk, amelyben az út végződik. Nem hiszem, hogy a kölyök állította nekünk ezt a csapdát, egyszerűen a völgyön keresztül akart egérutat nyerni üldözői elől. Már hallottuk is, hogy hogyan buknak fel egymás után a versenyzők a szurdokban, a levegőben síléc és botok röpködtek, jajgatás és átkozódás hallatszott, ráadásul mi is úgy repültünk egy hófelhő közepén, mint a tungsuz meteor.

Elszörnyedtem!

Arra gondoltam, hogy egyikük sem kerül ki eleve-
nen ebből a szurdokvölgyből, és mi sem kerülünk ki

измъкнем, защото летящият отподире ни тунгузки метеорит ще ни смаже мигновено.

Как и в какво се ударихме, не помня. Когато дойдох на себе си, видях, че снежният облак още се виеше и усукваше, тук и там си подвикваха шампиони и се показваха из снега. Никъде не бях се ударил сериозно, само се бях отърколил и понатъртил в снега. Каикът ни, лавирайки из дола, бе излязъл на пътя и стоеше там кротко, заобиколен от слаборазвитите деца от климатичното училище за слаборазвити деца.

От скиорчето нямаше никаква следа. То бе завило, преди да стигне дола, бе излязло на пътината при слаборазвитите деца, но когато покъсно шампионите ги разпитваха къде е отишло скиорчето, те не можаха да кажат. Като всички слаборазвити деца те не помнеха много добре и не можаха да дадат никакви задоволителни обяснения.

Защо беше тази гонитба и защо така диво скишампионите преследваха нашето скиорче, както глутница вълци преследва сърна или подплашено зайче из планината?

Разбра се, че когато се спускали да опитват пистата, шампионите забелязали, че подире им се спуска някакво момче с една тояжка между нозете и с две букви дъски. При всеки опит да се откъснат от момчето шампионите не успявали, то веднага ги догонвало. Това им направило силно впечатление. Те решили да пуснат момчето пред себе си, сетне да се втурнат подир него, да го настигнат и обградят. Макар че се държало като диваче и все страняло от тях, скиорчето накрая попаднало в простия капан на шампионите. И ето че те се понесли във верига подир него, за да го хванат, защото и те, и треньори били страшно заинтригувани. Но колкото и да се мъчели да го настигнат, момчето, щом видяло, че го преследват, започнало постепенно да увеличава разстоянието между себе си и шампионите, повеждайки ги встрани от пистата, между буките. На края то съвсем изчезнало от погледите им въпреки виковете и молбите да ги почака.

Шампионите събираха пръснатите из снега щеки и ски, говореха за момчето като за някакъв мираж, озадаченост се четеше в погледите на всички и безкрайно съжаление, че от ръцете им се е изплъзнало такова събитие. Само с две груби букви дъски и с една тънка тояжка нашето скиорче бе надбягало всичките шампиони. И за да разбере читателят колко сме били ние диви в ония години, а вероятно и досега да сме си останали все така диви, ще отбележа, че тъкмо тук Петьофи тъй много се въодушеви, че извади той барабанлията пицов, размахва го над главата си и тегли спуска.

belőle ép bőrrel, mert a mögöttünk szálló tunguz meteor egy szempillantás alatt szétzúz bennünket.

Nem emlékszem, hogy hogyan és mibe csapódtuk. Amikor magamhoz tértem, azt láttam, hogy a hó felhőként kavargó és gomolyog, innen-onnan a versenyzők kiáltozása hallatszott, amint kikászálódtak a hóból. Nem ütöttem meg magam komolyan, csak felbucskáztam, és némi zúzódást szenvedtem a hóban. A szán a szurdokból kioldalazott az útra, és most már ott állt szelíden a gyógygyógypedagógiai iskolában tanuló fogyatékos gyerekek karéjában.

A lurkónak nyoma veszett. Elkanyarodott, mielőtt még a völgybe ért volna, a fogyatékos gyerekek mellett ment ki az útra, de amikor később a versenyzők arról faggatták őket, hogy hova tűnt a síelő lurkó, a gyerekek nem tudták megmondani. Akár a többi értelmi fogyatékos gyerek, ők sem emlékeztek valami jól a dolgokra, így nem tudtak semmilyen kielégítő magyarázatot adni.

Miért volt ez a hajsza, miért vették űzőbe oly vadul a síelők a mi lurkónkat, ahogy a farkasfalka űzi az őzet vagy a riadt nyulat a hegyen?

Kiderült, hogy amikor a lesiklopályát akarták kipróbálni, észrevették, hogy mögöttük valamiféle kölyök is siklik lefelé két bükkfa deszkán lába közé szorított husánggal. Akárhányszor próbálták lerázni, egyszer sem sikerült, a kölyök rögvést utolérte őket. Ez alaposan meglepte valamennyiüket. Úgy döntöttek, hogy maguk elé engedik, aztán utána iramodnak, hogy beérve körbefogják. A síelő lurkó úgy viselkedett, mint egy óvatoss erdei vad, távolságot tartott tőlük, de végül beleesett a versenyzők egyszerű csapdájába. Láncot alkotva siklottak, hogy elkapják, mert mind az edzők, mind a versenyzők érdeklődését felkeltette. Ám bármennyire is igyekeztek, nem sikerült utolérniük, a kölyök, amikor észrevette, hogy üldözik, növelni kezdte a köztük lévő távolságot, és levitte őket a pályáról a bükkösbe. Végül teljesen eltűnt a szemük elől, bárhogy is kiabáltak utána és kérelték, hogy várja be őket.

A versenyzők összeszedték a hóban szanaszét szóródott botokat és léceket, közben úgy beszéltek a gyerkőcről, mint valami látomásról, gondterhelt volt a tekintetük és végtelen sajnálat tükröződött benne, hogy ilyen alkalmat szalasztottak el. Két durva bükkfa deszkán és egy vékony husánggal a mi síelő lurkónk leelőzte minden versenyzőt. És hogy az olvasók megértsék, hogy azokban az években mennyire bárdolatlanok voltunk és valószínűleg mostanáig is ilyen bárdolatlanok maradtunk, hát megemlítem, hogy éppen ott Petőfi annyira fellelkesült, hogy előrántotta forgópisztolyát, meglóbálta a feje fölött és meghúzta a ravaszt.

И страшен гръм се разнесе от единствения патрон в барабана и половината от шампионите потънаха в барутен дим, а слаборазвитите от климатичното училище за слаборазвити деца засияха до едно без изключение и се заловиха да бутат тежкия каик с всичките си сили към градчето. Тогава аз казах на Петьофи, че е действително луд, загдето стреля с барабанлията посред шампионите, и му признах, че ние само пред него му викаме Петьофи, а че зад гърба му всички му викат Петьофи Лудия...

Оттогава са минали повече от трийсет години, но за скиорчето нито аз чух нещо, нито пък някой друг. И каквито и усилия да се направиха от страна на шампионите и на треньорите да бъде намерено момчето, всичко остана напразно. Ни вест, ни кост от него!... Понякога си мисля с тъга и копнеж за онези години. Припомням си момчето, приведено над тояжката, сетренцето му, развято между буките, глутницата на шампионите, която слаломираше елегантно между буките, нашия каик, понесен като тунгузки метеорит, изстрела от барабанлията и въодушевените и същевременно тъжни деца, налепени за нашия каик. Помагаха ни според силите си, побутваха го по пъртината, той се плъзваше зад нас на талази и поскърчваше протяжно с плазовете си. И си спомням, че вечерта с Петьофи Лудия нацепихме суровите букови дърва, напалихме печката и през цялата вечер суровите букови дърва пицеха, въздишаха, съскаха и плачеха с истински сълзи. При тези спомени в душата ми се отронва сълза, защото си мисля най-много за изгубеното скиорче. Тъй и не се разбра от градчето ли бе скиорчето, или от селата на сиромашката Берковска околия.

Колко ли такива като скиорчето се изгубват! Те са винаги по-бързи, по-съобразителни са, измъкват се от нас и ни изпреварват.

Но защо, питам се, трябва те да се появяваат и да пресичат пътя ни, щом след това се изгубват безследно? Иска ми се да вярвам, че ако един ден цялата ни земя се понесе нанякъде из вселената и се превърне тя в нова Халеева комета, скитаща се между звездите, то пред тази нова комета ще се носи, развявайки бозовото си шаячно сетренце моето скиорче, за да проправя път с буквите си самоделни ски на кометата.

Szörnyet durrant a dobtárban lévő egyetlen golyó, és a versenyzők felét elborította a lőporfüst, a gyógy-pedagógiai iskolába járó értelmi fogyatékos gyerekek arca boldogságtól ragyogott és mind egy szálíg neki-gyürköztek, hogy teljes erejükből tolják a nehéz szánt a városig. Akkor azt mondtam Petőfinek, hogy tényleg őrült, mert a versenyzőktől körülvéve lőtt a forgópisz-tollyal és bevallottam neki, hogy csak szemtől szem-be hívjuk Petőfinek, a háta mögött mindannyian őrült Petőfinek nevezzük...

Azóta több mint harminc év telt el, de a síelő lurkóról sem én, sem más nem hallott semmit. Bármennyire is igyekeztek a versenyzők meg az edzők, nem találták meg a kölyköt, minden hiábavaló volt. Se híre, se ham-va!... Néhanapján bánattal és vágyakozva gondolok azokra az évekre. Eszembe jut a lurkó, amint előredől a botjára, és az ujjasa lobog a fatörzsek között, a ver-senyzők falkája, ahogy elegánsan szalalozzik a бүк-кösben, a szánunk, amely úgy süvített, mint a tunguz meteor, a forgópisztoly durranása és a lelkes, de szán-ni való gyerekek, akik a szánon csüngtek. Erejükhöz mértén segítettek nekünk, tolták a hóban taposott úton a szánt, amely úgy ringott, mintha hullám lökdöste vol-na és a talpa panaszosan nyikorgott. Az is eszembe jut, ahogy este az őrült Petőfivel hasogattuk a nyers бүккфа ágakat, begyűjtöttük a kályhát és a nyers faha-sábok egész este nyűszítettek, sóhajtoztak, sziszegtek és igazi könnyekkel sírtak. Amikor erre emlékezem, a lelkemben kicsordul egy könnycsepp, mert leginkább az eltűnt lurkóra gondolok. Végül is nem derült ki, hogy a kisvárosból, vagy a koldusszegény berkovicai járás valamelyik falvából való volt.

Hány olyan fiatal tűnik el, mint amilyen a síelő lurkó volt. Ők mindig gyorsabbak, élelmesebbek, kibújnak a kezünk közül és megelőznek bennünket.

De kérdem, miért jelennek meg és keresztezik az utunkat, ha utána nyomtalanul eltűnnek? Hinni sze-retném, hogy ha egyszer majd a földgolyónk elindul valahová a világmindenségbe és egy új Halley üstö-kössé válik, amely a csillagok között bolyong, ez előtt az új üstökös előtt kigombolt, lobogó szürkésbarna darócujjasában ott száguld majd az én síelő lurkóm, hogy бүккфából eszkábált sítalpán utat vágjon az üs-tökösnek.

Doncsev Toso fordítása

ПРИРОДАТА

ОСЛУШВА

ЙОРДАН РАДИЧКОВ

Хлебарки четат написаното за хлебарките

Една нощ се събудих от странен шум. Имах чувството, че цялото човечество се е събуло босо и е тръгнало да обхожда босо малката ми лодка. Нищо подобно обаче нямаше! Това бе просто шума от стотиците, а може би хиляди крака на хлебарки. Шестокраките пълпеха по стълбите към палубата или просто щъкаха по всички посоки, като се блъскаха една друга.

Бяха силно възбудени.

Трябваше да mine известно време, докато се разсъня и разбера какво бе оживило тъй много шестокраките ми обитатели. Ровейки се безцелно из бележките ми, те се бяха добрали до написаното за тях. Видях, че по всички страници на дневниците ми пълпеха хлебарки. Едни теглеха с челюсти и прелистваха надрасканите страници, други тичаха с голяма скорост по редовете и душеха като ловджийски кучета. Някъде се препъваха, защото имаше много поправяни и зачерквани думи. Душешите като кучета, щом откриеха думата хлебарка, спираха се, правеха стойка, а през това време от всички страни към тях се втурваха цели пълчища хлебарки, за да прочетат и да видят в какъв смисъл трябва да се тълкува написаното. Тоест дали в буквалния смисъл на хлебарка, или пък в някакъв друг преносен смисъл. Те тъй откъслечно четеха и въз основа на това откъслечно четене такъвиз тълкувания даваха, че и сам аз изпаднах в най-пълно сливане и неведение относно написаното. Това обаче по никои начин не ги възпираше. Имах чувството, че колкото повече се ровят в написаното, толкова по-голям ставаше апетитът им за четене.

Някои заплитаха краката си из буквите и в препинателните знаци, но не обръщаха особено внимание на това, а като се откачеха от някоя буква,

JORDAN RADICKOV

Csótányok olvassák a csótányokról írottakat

Szörnyű zsinatra riadtam föl a minap éjjel. Mintha az egész emberiség lábbelít levetvén meztéláb indult volna kicsiny sajkám körbejárni. De bizony szó se volt erről! Száz és száz, sőt tán ezer és ezer csótány láb zaja volt pusztán az egész. Nyüzsögtek a hatlábúak, araszoltak fölfelé a lépcsőn a fedélzet felé, vagy csak egyszerűen egymást lökdösve tolakodtak minden irányba.

Igencsak izgatottak voltak.

El kellett tellenie némi időnek, míg teljesen magamhoz nem tértem, hogy megértsem, mi is bolygatta föl oly nagyon hatlábú lakótársaim. Ide-oda kurkászva feljegyzéseimben rábukkantam a róluk írottakra. Láttam, hogy naplóm minden lapján csótányok sétafikálnak. Némelyikük szájával vonkodta és továbblapozta az összefirkált oldalakat, másikkuk jócska sebességgel rohant a sorokon végig és szimatolt, akár egy vadászeb. Olykor megbotlottak, mert javított és áthúzott szó került útjukba. A vadászeb módjára szimatolók azonnal megálltak, mihelyt a „csótány” szóra akadtak, figyelőállást vettek föl, miközben csótányseregek loholtak oda minden irányból, hogy lássák és olvassák, hogyan is kell értelmezni a leírtakat. Vagyis hogy a csótány a szó szoros értelmében, vagy valami más átvitt jelentéssel. Úgyhogy töredékesen olvastak, a töredékes olvasás miatt olyan magyarázatokkal rukkoltak elő, hogy magam is teljes elképedéssel és értetlenséggel álltam a leírtak előtt. Ez azonban csöppet se tartóztatta meg őket. Az volt az érzésem, hogy minél többet kurkásznak a leírtakban, annál nagyobb lett az étvágjuk az olvasásra.

Egyesek lába belegabalyodott a betűkbe és az írásjelekbe, nemigen hederítettek azonban erre, hanem ahogy lábukat kiszabadították valamely betűből,

на бегом се понасяха из реда, докато отново не се закачеха някъде. Други стояха на малки купчинки между редовете или се движеха леко между тях, поспирвайки се от време на време. Бяха стари и прегърбени като галапагоски костенурки. Те за никъде не бързаха. Докато другите тичаха чевръсто по всички посоки на текста, тези стари, прегърбени бабички душеха и следяха внимателно какво пише между редовете. Бях смаян от тях. Всичко писах собственоръчно и зная много добре, че между редовете няма абсолютно нищо, а тези почти овъглени и прегърбени хлебарки пълзяха много внимателно между редовете и четяха. Те клатеха главите си тъй неопределено, че по никой начин не можеше да се разбере одобряват ли това, което четат между редовете или не го одобряват. Някоя от тях се спираше внезапно, замисляше се, почесваше се с крак многозначително и догонваше отишлите напред.

Видях големи групи как си избираха някое изречение или пасаж. Ако прочетеното им се харесаше, то те неколккратно се връщаха към него. Тука обаче пак се стигаше до бъркотия, защото една част дочиташе края на изречението или пасажа, а друга част вече го започваше отначало. Хлебарките правеха най-различни предположения по повод на прочетеното. Едни смятаха, че написаното се отнася само косвено до тях, а всъщност засяга повече човешката подредба, защото тъкмо в човешката подредба има най-много готованци и храненици, които, докато се охранват от трохите на благодетеля си – славят го, а ако благодетелят им падне – пръскат се във всички посоки, изпокриват се, спасявайки се поединично, и чакат появата на нов благодетел. Други смятаха, че написаното е и пряко, и косвено за тях, а що се отнася до това съмнително същество, каквото е човекът, то се подразбира, че щом той съжителства с хлебарките, неминуемо ще заимства и нещичко от тях. То затова се и казва, че с каквито живееш, такъв ставаш!

Общо взето, почти всички се изказваха твърде недружелюбно за написаното за тях. Една хлебарка дори викаше по мой адрес:

„Не стига, че му живеем в скапания ковчег, ами и на това отгоре той си позволява да изказва и неодобрение по наш адрес! Че той вместо да ни хвали и да ни слави затуй, че живеем в ковчега му, гледа ни лукаво, ехидничи и сатиричи!“

Няколко хлебарки възразиха. Те помолиха да се запази спокойствие и да не се прибързва, защото, като се прибърза, може да бъде обвинен несправедливо описателят им. Самият факт, че описателят се е заел да ги описва, е вече нещо. Ако

futás! megint a sorokon sorra, míg másutt nem akadtak bele ismét. Sokan közülük a sorok között kis csoportokba verődtek, vagy komótosan bókászta, megálltak olykor. Öreg csótányok voltak és púposak, akár a galapagosi teknősök. Nem siettek sehova. Míg a többiek fürgén szaladoztak a szöveg minden irányában, ezek a vén csótányszülék csak szaglászta és figyelmesen vizslatták, mi is van a sorok között. Saját kezűleg írtam mindent, hát nagyon jól tudtam, hogy nincs a sorok között abszolúte semmi, de ezek a púpos s szinte szenes csótányok csak nagyon vigyázatosan araszoltak a sorok között és olvastak. Olyan határozatlanul ingatták fejüket, hogy semmi mód meg nem lehetett érteni, helyeslik-e, mit a sorok között olvasnak, vagy nem helyeslik. Volt olyan, amelyik hirtelenül megtorpant, gondolkodóba esett, jelentőségteljesen vakarózott egyet lábával, majd utánaeredt a többieknek.

Láttam, hogyan választ ki egy-egy nagyobb csoport valamilyen mondatot vagy bekezdést. Ha a felolvasott rész tetszett nekik, többször is újraolvasták. Itt azonban megint csak összevisszaság támadt, mert míg egyik részük végére jutott a mondatnak vagy bekezdésnek, másik részük már előről kezdte. Az olvasotakhoz a csótányok igen sokféle vélekedést fűztek. Némelyikük úgy tartotta, hogy a leírtak csak közvetetten vonatkoznak rájuk, mivel a szöveg voltaképpen az emberekről szól, lévén, hogy az emberek között van a legtöbb naplopó s ingyenélő, amely népség, amíg jötevője morzsáiból jóllakik – dicséri őt, ha pedig a jötevője bukik – inál szét a szélrózsa minden irányába, ki-ki maga meglapul akkor, és irháját vigyázva új jötevőre vár. Más csótányok úgy tartották, hogy a leírtak közvetve és közvetlenül is rájuk vonatkoznak, ami pedig azt a gyanús lényt, ami az ember, szóval ami őt illeti, az csak magától értetődik, hogy ha csótányokkal lakik együtt, azoktól valamicske szükségképpen ráragad. Ezért is mondják, hogy amilyenekkel élsz, olyaná válsz.

Összességében szinte mindegyikük barátságtalan véleménnyel volt a róluk írottakról. Az egyik csótány nekem címezve így csattant föl:

„Nem elég, hogy ócska bárkájában élünk, még arra vetemedik, hogy rosszallását fejezi ki bennünket illetően! Ahelyett, hogy dicsérne és dicsőítene minket, mert tákolmányában élünk, gonosz szemmel néz ránk, álnokoskodik és szatíráskodik!“

Egy-két csótány ellene szólt. Megkérték, hogy őrizze meg nyugalma, és ne hamarkodja el, mert az elhamarkodás oda vezet, hogy igazságtalanul megvádolhatják a róluk író is. Maga a tény, hogy a róluk író nekifogott, hogy róluk írjon, ez is valami. Ha egy he-

на едно място се изказва двусмислено за тях и с известно лукавство и ехидничене, то е възможно по-нататък из бележките да се намери друго място, където написаното ще бъде едносмыслено, без никакво сатиричене, ехидничене и лукавство. "Нима е малко – викаше една хлебарка, – гдето пише, че ние единствени ще доядеме хляба на човека!"

Другите се съгласиха, че това наистина не е никак малко!

Старите прегърбени хлебарки се поспираха, заслушаха се в споровете на другите хлебарки и продължаваха да четат написаното между редовете.

"Я погледнете тук какво пише!" – извика една хлебарка.

Всички на бегом се втурнаха към нея, а подалечните спряха да пълзят и се изправиха.

"Чети де, чети!", завикаха тия, дето бяха подалече.

"Тук пише как бог създаде мишката, за да събира падналите трохи от трапезата му, как котката обаче погва мишката и я гони в буквалния смисъл на думата чак до дупката!"

Възразиha й, подвиквайки: "Че нас това какво ни засяга?"

"Засяга ни най-пряко – рече им хлебарката, – защото вижте по-нататък какво пише!"

И като им рече това, тя пропълзя няколко реда назад и почна да чете на глас: "Дяволът на няколко пъти стана свидетел на това гонение. Възмутен от божията несправедливост, той настърга сажди от комина на своята адовница (преизподнята), замеси саждите с дяволската си слюнка и от сместа направи едно черно шестрокрако и плоско нищожество, а именно – хлебарката..."

На това място една хлебарка не издържа и я прекъсна. "Туй не е истина – извика тя. – Туй е апокриф и клевета!"

"Не ме прекъсвайте, а ме изслушайте докрай – рече четящата хлебарка и продължи да чете: – Нищожеството още довършено-недовършено, пропълзя светкавично из ръцете му, хукна и се настани право под трапезата, до самите божии нозе. То започна да се охранва от отпадъците на господнята трапеза. Проявяваше голяма лакомия и не се гнусеше никак от нищо. Бог съгледа един ден хлебарката под трапезата си. Стори му се миризлива и отвратителна. Той се погнуси от нея и плю. И като плю, рече: "Това не е мое творение! То не е създадено от ръцете ми! Това изчадие може да бъде само адово! Мрак за него и тъмнина!" ... На свой ред и човекът, щом забеляза, че бог се гнуси и плюе, не пожела да остане по-назад от господата си. За да му угоди, той

лютт kétértelmű fogalmazás szól róluk bizonyos gonoszsggal és álnokoskodással, ugyanúgy később a feljegyzések más helyén olyat is találhatni, ahol a fogalmazás egyértelmű – bármi szatíráskodás, álnokoskodás és gonoszsg nélkül. „Talán az kevés – hangoskodott egy csótány –, amikor arról ír, hogy egyedül mi végezzük be az ember kenyerét?”

A többiek egyetértettek vele, hogy tényleg nem kevés.

Az öreg és púpos csótányok meg-megálltak, belefűleltek a csótányok vitájába, és olvastak tovább a sorok között.

„Nézzétek csak, mi áll itt!” – kiáltott föl egy csótány.

Sietve mind odatódultak, a messzebb lévők megtorpantak cammogásukban és főlegyenessedtek.

„Olvassad, hé, olvasd!” – kiabálták, akik messzebb voltak.

„Arról ír, hogyan teremtette isten az egeret, hogy az asztaláról lehulló morzsát összeszedje, és hogyan üldözi a macska az egeret, és a szó szoros értelmében egészen a lyukig kergeti!”

Kiáltozva feleltek: „És bennünket ez mit érdekel?”

„Közvetlenül érdekel minket – mondta a csótány –, mert nézzétek, mit ír odébb!”

És ahogy ezt mondta, néhány sorral hátrább szaladt, és hangosan olvasni kezdte: „Olykor szemtanúja volt ennek az üldözésnek az ördög. Az isteni igazságtalanságon felháborodván kormot kapart le a gyehennája kemencéjéről, ördögnyálával azt összekeverte, s ebből egy hatlábú s lapos fekete fityfirittyet gyúrt, mégpedig – a csótányt...”

Ezen a helyen az egyik csótány már nem állta meg s félbeszakította. „Ez nem igaz – kiáltotta. – Apokrif és rágalom!”

– Ne szakítsatok félbe, hallgassatok végig – mondta az olvasó csótány és folytatta. – Még készen se volt szinte, villámgyorsan kisiklott a fityfiritty a kezéből, iszkolt egyenesen az asztal alá, a jóisten lábánál állapodott meg. Az Isten asztalának maradékából lakomázott ezentúl. Nagy volt a falánksága és nem irtózott semmiképp semmitől. Észrevette egy nap Isten a csótányt az asztal alatt. Bűdösnek és visszataszítónak tetszett neki. Undor fogta el lassan és köpött egyet. És ahogy köpött, azt mondta: „Nem az én teremtményem! Nem az én kezem műve. Ez a szörny-szülött csak a pokolból jöhetett. Sötétség és szurokság reá!” Mikor észrevette az ember, hogy az Istent undor tölti el és nagyot köp, ő sem akarta alábbadni nálánál. Hogy a kedvében járjon, ő is megundorodott a csótánytól, ő is nagyot köpött. Ahogy az asztal alatti csótánnyal kapcsolatban az ördög mindezt látta,

също се погнуси от хлебарката и плюю... Дяволът, като видя всичко относно хлебарката под трапезата, взмути се и от господа, и от човека, плю с погнуса и се отдалечи от тях!"

Настъпи тишина. Една хлебарка рече: "Аз също се гнуся и плюя!"

Всички хлебарки в трюма се раздвижиха. Оживиха се дори старите хлебарки, гдето бяха се прегърбили като галапагоски костенурки. Те спряха да четат текста между редовете и завикаха с останалите в трюма: "Нима само вие ще се гнусите и ще плюете!... Ние всички се гнусим и плюем!"

Не успяха обаче нито да се погнусят, ни да плюят, защото в този момент върху палубата горе се потропа. Хлебарките зарязаха написаното за хлебарките и хукнаха коя накъде види. Пръснаха се и се изпокриха мигновено.

Тропането се повтори.

Някой ходеше по палубата с подковани обуца.

főlháborodott az úron és az emberen, undorral kiköpött és faképnél hagyta őket!"

Csőnd állt be, majd megszólalt egy csótány. „Én is undorodom s köpök!"

Sürgölődni kezdtek a bárka fenekén mind a csótányok. Még a galapagosi teknőchöz hasonló púpos és öreg csótányok is megeléknkültek. Nem olvasták tovább a sorok közötti szöveget és együtt kiáltották a többiekkel: „Nem csak ti undorodtok és köptök... Mindannyian undorodunk és köpünk!"

Nem tudtak azonban se undorodni, se köpni, mivel ebben a pillanatban a fedélzeten fönn dobogás hallatszott. Odahagyták a csótányok a csótányokról szóló szöveget és iszkolt, ki merre látott. Szétszaladtak és villámgyorsan elrejtöztek.

Megismétlődött a dobogó hang.

Vasalt csizmában járkált valaki a fedélzeten.

Szondi György fordítása

Йордан Радичков

Хора и свраки

Веднъж по време на лов седнахме да обядваме край едно мълчаливо кладенче със студена и пивка вода. Казвам мълчаливо, защото за разлика от планината, където водата бълбука, ромоли, шепне или бучи, тук в полето всичко е тихо и дори големите реки вървят като неми между бреговете си. Няколко стари върби се бяха навели над кладенчето, все едно че бабуваха над нещо неизвестно за нас. Гледах ги как са изкорубени и потрошени от времето и от старост и си помислих, че най-малко сто години бабуват тука. Наоколо се разстиляше ливада, пълна с кърпикожух. На някои места кърпикожухът цъфтеше тъй нагъсто, че напомняше разпръснати по ливадите огнища. Тези огнища тлееха и трептяха със студена синкава и виолетова светлина.

Ливадата се обграждаше от дъбови гори. Мястото бе уютно и заветно, бих казал, християнско място, място за параклис. Параклис обаче нямаше. В единия край на ливадата се виждаше пчелин със синкави кошери, зад пчелина стърчеше бандера (триангуларен знак), зад бандерата се издигаше синкавият венец на планините. Сойки и свраки прелитаха от единия до другия край на ливадата и придаваха допълнителна окраска и живост на мястото.

Местен ловец ни каза, че горите наоколо някога били пълни със свраки. Този човек имаше сини очи, цялото му лице излъчваше кротост и мекота. Развързвайки раницата си, той най-напред извади убития от него заек, погали челото на заека и ушите му и чак след това извади пакет с храна и бутилка домашно вино. Виното бе по-скоро цикламено, отколкото червено.

„Тук – разказваше ловецът – се въдеше всичко, не само свраки! Имаше много яребици, гургулици и диви гълъби, много лисици и зайци, а когато

JORDAN RADICKOV

Emberek és szarkák

Egyszer egy vadászaton hallgatag, hűvös vízű, jóízű forráskúthoz telepedtünk ebédelni. Azért mondtam hallgatagnak, mert a hegyi forrásoktól eltérően, ahol a víz csobog, csörgedezik, mormol vagy morajlik, lenn a síkságon minden csendes, még a nagy folyók is némán bandukolnak partjaik között. Néhány öreg fűz hajlott a forrás fölé, mintha valami előttünk ismeretlen fölött bábáskodtak volna. Elnéztem, hogy az évek meg az öregség mennyire meggörbítette és meggyötörte őket és azt gondoltam, hogy legalább száz éve bábáskodnak itt.

Köröttünk terült el a rét teli őszi kikericccsel. Néhol a kikerics olyan tömegben virágzott, hogy a réten szereszórt tábortüzekre emlékeztetett. Ezek a tüzek hideg kékes és lilás fényben izzottak és remegtek.

A rétet tölgyerdő vette körül. A hely kellemes és meghitt volt, mondhatnám, istennek tetsző, olyan, ahová kápolnát emelnék. De nem volt ott kápolna. A rét egyik végében méhes állt, látszottak a szürkés kaptárok, mögöttük gerendaácsolat (háromszögelési pont) magasodott, a gerendák mögött meg a magas hegyek koszorúja kékllett. Szajkók és szarkák röpködtek a rét egyik végétől a másikig, és ettől még jellegzetesebb és elevenebb lett a hely.

Az egyik helybéli vadász mesélte, hogy régebben a környező erdők tele voltak szarkákkal. Kék szeme volt ennek a vadásznak, egész kinézete szelídséget és lágy-ságot sugárzott. Amikor kibogozta a hátizsákját, először az általa lőtt nyulat vette ki, megsimogatta a nyúl homlokát, a füleit és csak azután húzta elő az elemózsiás csomagot meg egy üveg házi bort. A bor inkább ciklámenszínű volt, mintsem vörös.

„Itt – mesélte a vadász – mindenfajta állat hemzsegett, nemcsak a szarkák! Volt itt teméntelen sok fogoly, balkáni gerle meg vadgalamb, sok róka meg

паднеше сняг, реката и топлиците долу, в ниското, се пълнеха с диви патици. Понякога и диви гъски кацах в нивите, но се задържаха за кратко време. От всичко обаче най-много имаше свраки. Според както съм пресмятал в ума си, между Стара планина и Дунава едва ли имаше друго свраче място."

Намесих се, за да кажа, че мястото наистина е много хубаво и че не помня да съм видял на лошо място да са направени три неща, а именно: манастир, воденица и свраче гнездо.

"И аз така именно мисля", рече човекът. Отпи от цикламеното вино, помисли и добави: "Към тия три работи могат да се добавят още три: пчелин, кладенче и овчарска колиба... Но да ви разкажа за свраката... Преди години се искаше от всеки ловец да представя по не знам колко чифта сврачи крака, ако иска да му се поднови ловния билет. За да събера нужния брой сврачи крака, аз изнамерих, че вместо да обикалям и да издебвам свраките, то най-добре е да претърсвам гнездата им, преди малките да са излетели от тях. По този начин събирах наведнъж всичките сврачи крака за подновяване на билета."

"Как ги събираше?", попитах.

"Събирах ги в една торба. Като обиколя няколко сврачи гнезда, и напълвам торбата. Старите свраки все вървят подир мене. Тогава идвах тук, на ливадата, изсипвах гарджетата от торбата и орязвах краката им до коляното. Те още не можеха да хвърчат, обаче подрипваха. Подрипваха, разперваха крилата си и ги махаха. Беше ми жал да ги избивам, затова, като им отрязвах краката, ги пусках. Те с махане и подрипване се пръскаха около мене, а през това време от всички страни прииждаха свраки. Свраките крещяха, виеха се над ливадата, някоя от тях се спускаше над гарджетата, за да ги примамим да хвъркнат, но те нали бяха още малки, не можеха да хвърчат, а само подрипваха. Като се уморяваха или отчайваха – знам ли, – свраките най-после спираха да се вият и да крещят и една по една кацах в ливадата при подрипващите гарджета. По този начин, си припомняше ловецът, в тая ливада аз съм събирал по петстотин свраки! Че и повече!... Мястото е наистина хубаво и свраче място в пълния смисъл на думата!"

Човекът млъкна, загледан пред себе си. Погледа му излъчваше кротост и мекота. Имаше нещо сантиментално и тъжно в този човек. Отново погледнах мълчаливото кладенче и ливадата с пръснатите по нея огнища на кърпикухуа. Те все тъй тлееха и трептяха със синя и виолетова

nyúl, és amikor leesett a hó, akkor a folyó és lenn a hóforrások a lapályon teli lettek vadkacsákkal. Olykor még vadludak is leszálltak a szántásra, de nem időztek sokat. Ám mindközül szarka volt a legtöbb. Ahogy így magamban számba veszem, a Balkán-hegység és a Duna között aligha tanyázott másutt ennél több szarka."

Közbeszóltam, hogy megerősítsem, a hely valóban nagyon szép és nem emlékszem arra, hogy láttam-e valaha is három dolgot, azaz kolostort, vízi malmot, meg szarkafészket, ami rossz helyen lett volna.

"Ugyanígy gondolom én is" – helyeselt a vadász. Körtintott a ciklámenszínű borból, eltöprengett és hozzáfűzte: „Ehhez a három dologhoz még hármat hozzá lehet tenni: a méhkast, a forrást meg a pásztorkunyhót... No de ne felejtsem a szavam a szarkákról... Évekkel ezelőtt megkövetelték minden vadásztól, hogy tudom is én hány pár szarkalábát szolgáltatasson be, ha meg akarja hosszabbítani a vadászenszolgálatát. Azt ötletem ki, hogy a szükséges szarkalábakat úgy is összegyűjthetem, hogy még le sem kell járnom a lábamat szarkalesés közben, ha átkutatom a fészkeket, mielőtt kiröppennének a fiókák. Így egy füst alatt összedtem az engedély megújításához kellő szarkalábát."

Hogy gyűjtötted össze? – kérdeztem.

"Tarisznyába gyűjtöttem őket. Amint körbejártam néhány szarkafészket, megtelt a tarisznyám. Az öreg szarkák meg utánam. Akkor idejöttem, erre a rétre, kiborítottam a fiókákat a tarisznyából és csüdtől levágtam a lábukat. Még nem tudtak repülni, csak el-elrugaskodtak. Elrugaskodtak, széttárták a szárnyukat és verdestek velük. Sajnáltam megölni őket, ezért, ahogy levágtam a lábukat, szabadon engedtem valamennyit. Verdestek a szárnyukkal, próbáltak nekirugaskodni, vergődtek körülöttem, közben meg mindenünnen odagyűltek a szarkák. Rikácsolva köröztek a rét fölött, néhányan a fiókák fölé ereszkedtek, így próbálták repülésre bírni őket, de hát a kicsik nem tudtak még repülni, csak el-elrugaskodtak. Amikor az öregek belefáradtak vagy talán elcsüggedtek – tudom is én, – akkor végre abbahagyták a körözést meg a rikácsolást és egymás után leszálltak a földre vergődő fiókák mellé. Így azután – emlékezett vissza a vadász – ezen a réten ötszáz szarkalábát gyűjtöttem össze. Sőt még többet is!... A hely valóban szép, szarkarét a szó szoros értelmében!"

Emberünk elhallgatott és maga elé meredt. Tekintete szelídséget és lágy-ságot sugárzott. Egyfajta érzélgősség és mélabú volt ebben az emberben. Újból a hallgatag forrásra tekintettem meg a rétre, amelyet az őszi kikerics tüzei tarkítottak. Ugyanolyan kékes-lilás fényben izzottak és remegtek. A bábáskodó fűzfák

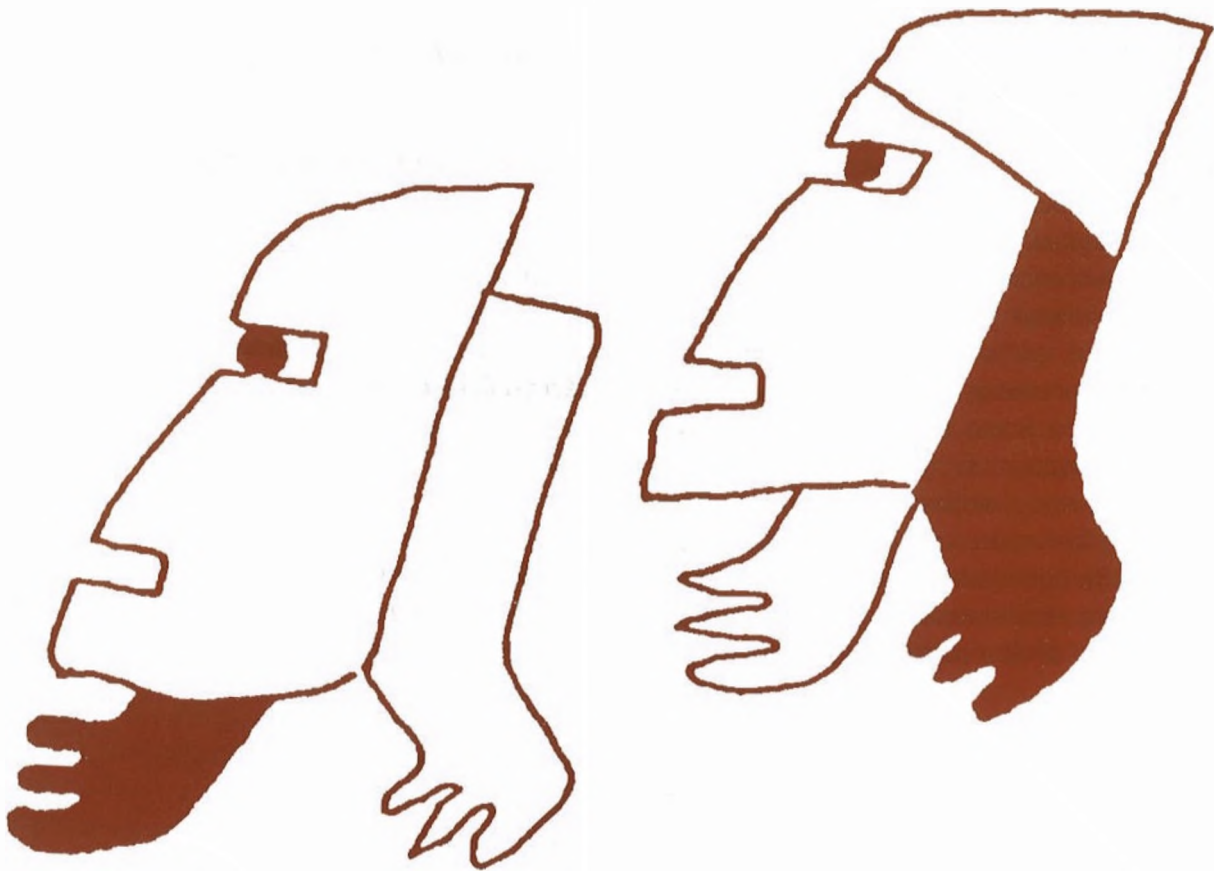
светлина. Бабуващите върби бабуваха, сините кошери, бандерата зад тях, както и сините планини стояха по местата си. Макар и рядко, продължаваха да прелитат сойки и свраки, придавайки допълнителна окраска на мястото. След разказа на ловеца то не им изглеждаше вече тъй християнско както в началото. Представих си тези петстотин свраки, накацали по земята, представих си подрипващите и махащите с крила гарджета, отрязаните им до коленете крака и си помислих, че не християнски параклис трябва да има на това място, а един скромнен и простичък свраки оброк.

Съвсем простичък, съвсем скромнен... от най-първобитните! Все пак отнякъде трябва да започнем, нали!

бабаскодта, а кек кптáрак és мөгöттүк а геренда-ácsolat, meg а кékлő hegyek а helyүкön voltak. Ritkán ugyan, de el-elszállt felettünk néhány szajkó és szarka, ez adta а hely sajátos jellegét. А vadász elbeszélése után már nem látszott olyan istennek tetsző helynek, mint korábban. Magam elé képzeltem azt az ötszáz szarkát, amint а földre szálltak, elképzeltem az el-elrugaszkodó, szárnyukkal verdeső fiókákat, а csüdtől levágott lábakat, és arra gondoltam, hogy ezen а helyen nem keresztény kápolnát kellene építeni, hanem egy szerény és igazán egyszerű emlék-helyet szentelni а szarkákнак.

Egészen egyszerűт, egészen szerényet... valami kezdetlegeset! Elvégre valahonnan el kell kezdenünk, nem?

Doncsev Toso fordítása

Йордан Радичков

Сврачи-крачи

Една сутрин, рано-рано, под прозорците се развикаха свраки. Прехвъркаха от дърво на дърво, изчезваха в гъстия листак, като че преследваха някого, и пак се появяваха, без да спират да крещят. Бяха много възбудени. Някои отиваха до покривите на съседните къщи, кацаха по телевизионните антени и оттам продължаваха да викат.

Вътре, в зеления листак на дърветата, се чуваше плушчене, пукане на махови пера и съскане. Свраките явно гонеха някого – бухал или котка – и викаха на помощ още свраки.

Новите свраки не закъснях. За съвсем кратко време по дърветата накацаха сума свраки, а също така и по комините на къщите. Махалата, в която живея, не е особено богата на свраки, както и самият град София, но през последните години забелязвам, че свраките започнаха да завземат част от градската територия. Подир тях в града навлязоха враните, подир враните – сойките, макар че по отношение на градската среда сойките все още се държат като международни наблюдатели, а по-миналата седмица видях ниско над града да лети ято пчелояди.

По прозорците и по балконите на жилищните сгради наизлязоха любопитни хора да видят каква е тази сврача врява. Обадиха се и алармените системи на няколко автомобила от махалата. Не зная какви са тези алармени системи, но ми прави впечатление, че от време на време автомобилите, без да ги докосва някой, започват да вият като хиени. Правят го по всяко време на денонощието, възможно е да го правят от съклет.

Не след дълго сред зеления гъстак се появиха малки вранчета. Те махаха несръчно с крила и едва успяваха да се закрепят на някоя клонка – учеха се да хвърчат. Подир вранчетата със законителен грак излетяха две едри врани, гонени по петите от цяла

JORDAN RADICSKOV

Szarkalépés

Egy kora reggel az ablak alatt lármázni kezdtek a szarkák. Fáról fára szálltak, el-eltűntek a sűrű lombok között, mintha üldöznének valakit, majd ismét előbukkantak, és közben egyfolytában kiáltottak. Nagyon izgatottak voltak. Néhányuk átrepült a szomszédos házak teteire, leszállt a TV-antennára, és onnan folytatta a kiabálást.

A zöld lombozat belsejéből szárnycsattogás, tollak rebbenése és sziszegés hallatszott. A szarkák nyilvánvalóan üldöztek valakit – egy baglyot vagy egy macskát – és hívták a többi szarkát segíteni.

Az újabb szarkák nem is késlekedtek. Rövid idő alatt egy sereg szarka szállt le a fákra, valamint a házak kéményeire. A környék, ahol lakom, nem túl gazdag szarkákban, mint ahogy maga Szófia sem, de az utóbbi években észrevettem, hogy a szarkák kezdik megszállni a város területének egy részét. Velük együtt beköltöztek a varjak is, a varjakkal pedig a szajkók, bár a városi környezet tekintetében a szajkók egyelőre nemzetközi megfigyelőként viselkednek, a múlt héten pedig láttam egy gyurgyalagrajt alacsonyan a város felett repülni.

A házak ablakaiban és erkélyein kíváncsi emberek jelentek meg, akik látni akarták, mi ez a szarkalárma. A környék több autójának riasztóberendezése is megszólalt. Nem tudom, milyenek ezek a riasztóberendezések, de az a benyomásom, hogy az autók időnként, anélkül, hogy bárki hozzájuk érne, elkezdenek üvölteni, mint a hiénák. A nap bármely szakában képesek erre, lehet, hogy unalomból teszik.

Rövid idő múlva a zöld lombok között megjelent néhány varjúfióka. Ügyetlenül verdestek szárnyaikkal, és csak nagy nehezen sikerült megkapaszkodniuk egy-egy ágon – repülni tanultak. A varjúfiókák után fenyegető károgással repült ki két jól megtermett varjú, sarkukban egy sereg szarkával. A varjú, sokkal nagyobb

сюрия свраки. Враната е далеч по-голяма и по-силна от свраката, но при груповото нападение на свраките отстъпваше... Ето какво всъщност беше това плущене, пукане на махови пера и съскане. Освен че се отбраняваха от непрекъснато връхлитащите ги свраки, враните трябваше да се грижат и за вранчетата си, които се олюляваха върху клоните и наблюдаваха препирнята с любопитство. По едно време дойде сойка, постоя, погледа спорещите и отиде да се окъпе в една локва. Къпеше предимно главата си, а един-два пъти натопа и тялото, без да спира да отърсва перушината си. Чистеше се от паразити.

Накрая свраките надделяха. Враните събраха вранчетата си и си заминаха, а свраките още дълго време след това продължиха да вдигат шум и да разказват на пристигналите със закъснение какво се е случило, а именно, че две неканени врани били дошли чак от майната си със своите мръсни вранчета да ги учат тъкмо тук да хвърчат, като много добре знаят, че целият район наоколо е само сврачи.

Това продължи до вечерта. С настъпването на здрача свраките утихнаха.

На сутринта, още съмнано-несъмнано, те отново вдигнаха врява, макар че никъде не се виждаха нито вчерашните врани, нито учещите се да хвърчат вранчета. За какво вдигаха тогава врявата? Изглежда, че още се вълнуваха от преживяното през вчерашния ден. Те все така прехвъркаха от дърво на дърво и си разказваха една на друга как вчера дошли две нахални врани заедно с вранчетата си и почнали да ги учат да хвърчат, след като се знае, че всичко наоколо е сврача зона. Мигар враната няма къде да учи вранчетата си да хвърчат, та тъкмо тук ги е довела да се учат? Има, разбира се, Бог се е погрижил за всички ни, но когато човек е нахален, той с нахалството си иска навсякъде да бъде. С такова нахалство враната се вреди още преди потопа, та Ной, вместо да прати някоя по-съобразителна птица да търси суша, прати враната, макар всички да знаеха, че по-подходяща птица от свраката за такава работа няма. Така, с нахалството си, враната влезе дори в Библията, а свраката никъде не влезе, нищо че бе свидетелка на изгонването на човека от рая и още тогава му изказа своето любезно съчувствие.

Тази работа продължи през целия ден. С настъпването на тъмнината свраките утихнаха, а на сутринта рано-рано се чу някаква сврака навън да подпитва: "Бе кво бе това чудо и тая врява вчера?" Надвиквайки се една през друга, няколко свраки отговориха: "Не вчера, мила, завчера!" И не бе никакво чудо, ами две нахални врани си бяха въобразили, че могат тъкмо тук да учат вранчетата си да хвърчат!" По-нататък свра-

és erősebb a szarkánál, de a szarkák csapatos támadása elől meghátrált... Tehát ez volt az a csattogás, a tollak pattogása és a sziszegés. A varjaknak, amellet, hogy az őket egyfolytában támadó szarkák ellen védekeztek, fiókáikkal is törődniük kellett, akik az ágakon billegtek, és kíváncsian szemlélték a perpatvart. Egy-szer csak megjelent egy szajkó, elálldogált egy kicsit, nézte a veszekedőket, majd elment megfürödni egy pocsolyában. Főként a fejét dugta a vízbe, de egy-szer-kétszer a testét is megmártotta, és egyfolytában tollászzkodott. Az élősködőktől tisztította meg magát.

Végül a szarkák kerekedtek felül. A varjak összeszedték fiókáikat, és elmentek, a szarkák pedig még sokáig folytatták a hangoskodást, és a későn érkezőknek mesélték, hogy mi történt, vagyis hogy két hívatlan varjú jött valahonnan a francból a koszos kis fiókáival, hogy pont itt tanítsa őket repülni, pedig nagyon jól tudják, hogy az egész környék a szarkáké.

És ez így ment estig. A szürkület beálltával a szarkák elcsendesedtek.

Reggel, már pirkadatkor, ismét lármázni kezdtek, jöllehet sehol sem voltak sem a tegnapi varjak, sem a repülni tanuló varjúfiókák. Akkor meg minek lármáztak? Úgy tűnik, még mindig izgatta őket, amit az előző nap átéltek. Ugyanúgy szálltak fáról fára, és egymásnak mesélték, hogy jött tegnap a két szemtelen varjú a fiókáival, és hogy kezdték el őket repülni tanítani, jöllehet tudják, hogy a környék a szarkák körzete. Mintha bizony a varjúnak nem lenne hol repülni tanítani a kicsinyeit, pont ide kellett hoznia őket? Pedig hogyne lenne hol. Isten mindannyiunkról gondoskodott, de ha az ember rámenős, akkor mindenütt ott akar lenni. A varjú ezzel a rámenősséggel érvényesült már az özönvíz előtt is, így Noé, ahelyett, hogy egy talpraesettebb madarat küldött volna szárazföldet keresni, a varjút küldte, pedig mindannyian tudták, hogy erre a feladatra nincs rátermettebb madár a szarkánál. Ezzel a rámenősségével a varjú még a Bibliába is bekerült, a szarka meg sehova se került be, annak ellenére, hogy szemtanúja volt az ember kiűzetésének a Paradicsomból, és már akkor biztosította őt szívélyes együttérzéséről.

És ez így folytatódott egész nap. A sötétség beálltával a szarkák elcsendesedtek, de másnap kora hajnalban hallatszott, amint az egyik szarka kint azt kérdezi: „Hé, mi a csoda volt az a láрма tegnap?” Több szarka, egymást túlkiabálva válaszolt neki: „Nem tegnap, édesem, hanem tegnapelőtt! Nem volt itt semmi csoda, csak két szemtelen varjú azt képzelte, hogy itt taníthatja a fiókáit repülni!” Ezután a szarkák elmesélték mindent, úgy ahogy történt, persze eközben egy kicsit ki is színezték a történetet.

ките разказаха всичко тъй както се бе случило, като, разбира се, леко го поукариха.

На следващия и на по-следващите дни сврачата врява вече не бе така шумна, а започна да придобива епични отблясъци. С времето сигурно щеше да зазвучи съвсем епично.

Сврачите разкази и преразкази ми припомниха една игра от детските години. Това бе игра с конци, които така се преплитаха, че образуваха нещо като кръст. Според тегленето на конците фигурата можеше да се разширява и стеснява, да се удължава и скъсява. Тази игра се наричаше сврачи-крачи. Като слушах няколко дни как свраките от махалата си разказваха една на друга все тази история с враните и вранчетата, накрая открих, че те всъщност играят старата и прастара игра сврачи-крачи.

Същата игра, сврачи-крачи, открих, че е на въоръжение и при нас, хората. Не дай си боже нещо да се случи (а то непрекъснато се случва!) и тогава всички виждаме как първом народното събрание се залавя със събитието – водосвет, земеделски земи, депутатски имунитет, телевизия, вот на недоверие, мерцедеси. Веднага след Народното събрание настъпват вестниците с цялото си леко стрелково оръжие, както и коментарната телевизионна рубрика "Отзвук". Не закъсняват да се включат и говорителите на държавната администрация, на парламентарните и извънпарламентарни сили, на светите синоди и на мюфтийствата. И когато сметнем, че събитието е достатъчно много брадясало, за да има нужда да го бръснем и да показваме лицето му отново на почитаемата общественост, то тъкмо тогава се задава с цялото си тежко въоръжение съботната телевизионна "Панорама", за да забие последния гвоздей върху капака на ковчега. Но се оказва, че и този гвоздей не е последен, защото на следващия ден, в неделя, се появява радиопредаването "Неделя 150". Там през цялото време се чува как отново се забива последният гвоздей върху ковчега на седмичното събитие.

Това също е част от играта сврачи-крачи.

Мине се - не mine не знам колко време и ето че телевизионната програма "Ку-Ку" се сеца за събитието и сяда да закове последния пирон върху капака на ковчега, нищо че събитието отдавна е умряло и че от него в ковчега са останали само брадата и ноктите. На мъртъвците и на събитията ноктите и брадите продължават да растат и след смъртта.

Ето така, играейки непрекъснато на сврачи-крачи, ние ще продължим да проявяваме усърдие дотогава, докато около нас не остане нищо неосвращено. То и за това е казано: Ако ще е гарга – да е рошава!

От това по-рошаво, мисля, че не може и да бъде!

A következő és a rákövetkező napon már nem volt olyan hangos a szarkalárma, és kezdett elbeszélő színezetet kapni. Idővel valószínűleg teljesen epikusá is vált.

A szarkák története és annak többszöri átfogalmazása eszembe juttatott egy játékot a gyerekkoromból. Fonalakkal játszottuk, amelyek úgy fonódtak össze, hogy valami keresztféle alakot alkottak. A fonalak húzogatóásával a figurát keskenyebbé vagy szélesebbé, hosszabbá vagy rövidebbé lehetett tenni. Ezt a játékot szarkalépésnek hívták. Amikor napokig hallgattam, ahogy a környékbeli szarkák szüntelenül a varjakkal és a varjúfiókákkal kapcsolatos történetet mesélik egymásnak, a végén rájöttem, hogy valójában a réges-régi szarkalépés játékot játsszák.

Rádöbbsentem, hogy ugyanez a játék, a szarkalépés nekünk, embereknek is a fegyvereink közé tartozik. Ha ne adj Isten valami történik (márpedig mindig történik valami!), mindannyian megfigyelhetjük, ahogy először az Országgyűlés esik neki az eseménynek - vízszentelés, mezőgazdasági földek, képviselői mentelmi jog, televízió, bizalmatlansági indítvány, Mercédeszek. Közvetlenül az Országgyűlés után jönnek az újságok teljes könnyűfegyverzetükkel, valamint a *Visszhang* című televíziós kommentárműsor. Az állami hivatalok, a parlamenti és a parlamenten kívüli erők, a szent szinódusok és a főmufti szóvivői is sietnek bekapcsolódni. És amikor úgy véljük, hogy az eseménynek már elég hosszú szakálla nőtt ahhoz, hogy itt legyen az ideje megborotválni, és újra megmutatni az arcát a mélyen tisztelt nyilvánosságnak, pont akkor bukkan fel teljes nehézfegyverzetével a *Panoráma* című szombati televíziós műsor, hogy beverje az utolsó szöveget a koporsó fedelére. De kiderül, hogy ez a szög sem az utolsó, mert a következő napon, vasárnap hangzik el a *Vasárnap 150* című rádióműsor. Ebben egész idő alatt azt halljuk, hogy verik be ismét az utolsó szöveget a heti esemény koporsójába.

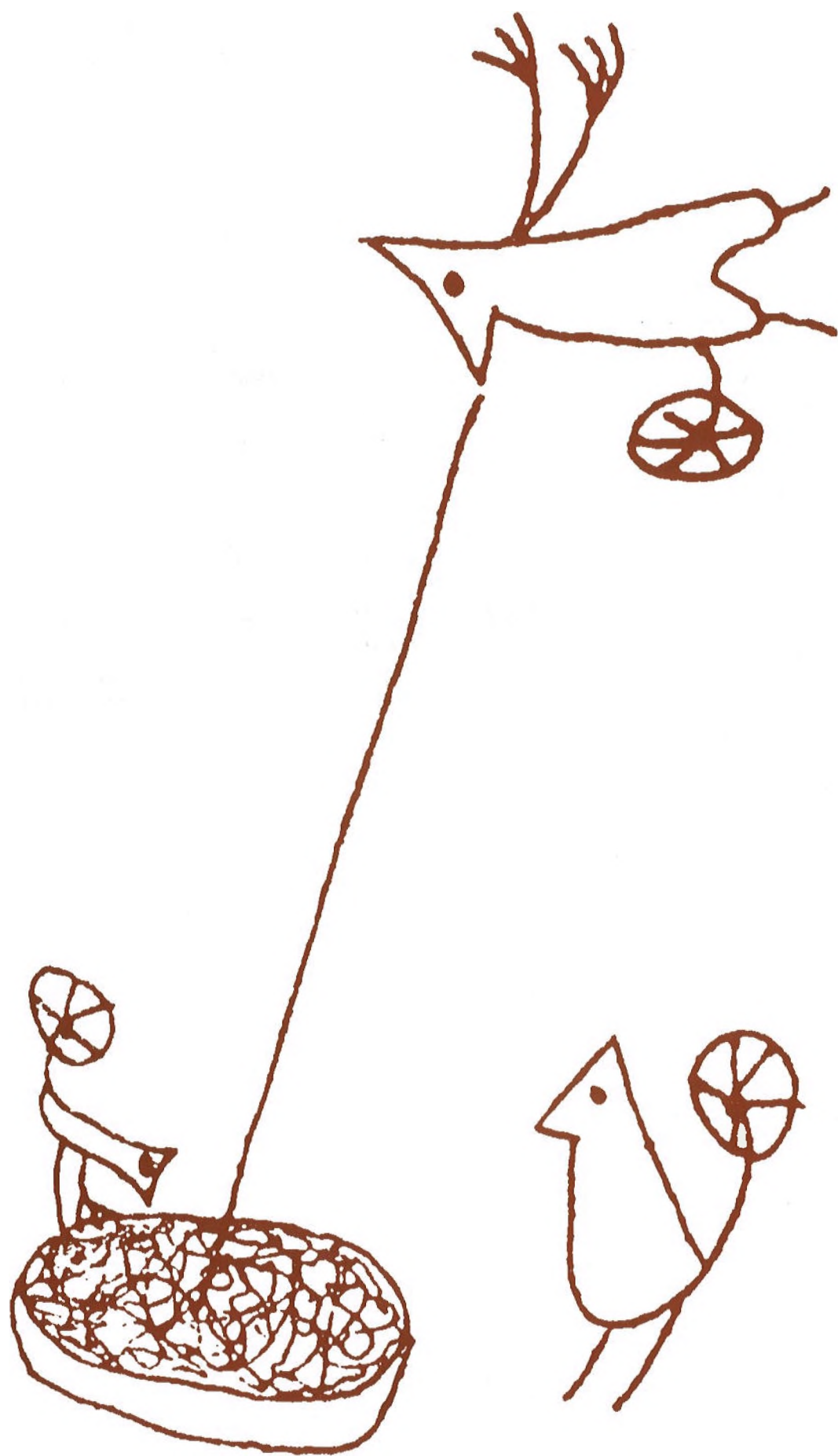
Ez szintén a szarkalépés játék része.

Majd eltelik egy bizonyos idő, a *Ku-ku* című tévéműsornak eszébe jut az esemény, és nekilát beverni az utolsó szöveget a koporsó fedelére, jöllehet az esemény már régóta halott, és csak a szakálla és a körmei maradtak meg belőle a koporsóban. A hulláknak és az eseményeknek a körme és a szakálla haláluk után is tovább nő.

Tehát így, szarkalépést játszva, addig buzgólkodunk tovább, amíg körülöttünk semmi se marad szarkátlan. Ezért is tartja a mondás: Ha már szarka, legyen csapzott.

Ennél csapzottabb szerintem már nem is lehet!

Genát Andrea fordítása

Йордан Радичков

Скитащите градски кучета

Когато градът притихне, шумовете на махалата започват да нахлуват в къщата на талази. По улиците преминават групи млади хора и скандират въодушевено: "Българи-юнаци!" Навярно са били на футболен мач. Ние до такава степен свикнахме с това: "Българи-Юнаци!", че щом чуем думата футбол, веднага започваме да скандираме и да настояваме, че "Господ бил българин". Какво да правят горките наши съседи, като си нямат такива роднини!... От близкото летище излита тежък самолет и преминава с грохот над къщите. От вибрацията алармените системи на паркираните по тротоарите автомобили се задвижват и започва страховито виене, лай и квичене, все едно че сме попаднали в резервата "Серенгети" и сме разтревожили всичките му обитатели. Тези алармени системи се задействат групово и когато има буря и някъде наблизко падне небесен гръм. Някои системи обаче се задействат и при най-пълнен покой, квичат, грухтят и вият без никаква видима причина. Вероятно се изнервят от чакане и когато продължително време никой крадец не посяга към тях, те започват да пищят и да викат из цялата махала: "Дръжте крадеца!"

Помежду алармените системи се смесва и лаят и скандиранията на скитащите градски кучета. Кучетата през цялата нощ си говорят на глас за своите кучешки работи и си разменят кучешка информация. Ако човек се заслуша по-внимателно той ще чуе как някое куче подпитва друго махленско куче: "Здравей бе, братовчед! Къде се изгуби, та те нямаше толкова дълго време?", братовчедът отговаря: "Подлъгаха ни да ходим на Дунав-мост." – "Че то струва ли си човек да бие толкова път – чуди се братовчедът. – Само за да препикае Дунав-мост!" Братовчедът му отговаря, че си струва и че освен препикаването на Дунав мост щели да видят и

JORDAN RADICSKOV

A csavargó városi kutyák

Amikor este elcsendesedik a város, a környék zaja hullámokban kezd behatolni a házba. Az utcákon csoportokban járnak a fiatalok, és azt skandálják: „Bolgárok – bajnokok!”. Minden bizonnyal focimeccsről jönnek. Már annyira hozzászoktunk ahhoz, hogy „Bolgárok – bajnokok!”, hogy ha meghalljuk a foci szót, elkezdjük skandálni és hajtogatni, hogy „Az Isten is bolgár”. Mit csinálnak szegény szomszédaink, ha nekik nincsenek ilyen rokonaik!... A közeli repülőtérrel felszáll egy nehéz repülőgép, és nagy dübörgéssel elhúzza a házak felett. A vibrációtól bekapcsolnak a járdákon parkoló autók riasztói, és iszonyatos vijjogás, ugatás és vonyítás kezdődik, mintha a Serengeti Nemzeti Parkban lennének, amelynek az összes lakóját egyszerre ingereltük volna fel. Ezek a riasztók csoportosan lépnek működésbe akkor is, amikor vihar van, és valahova a közelbe csap le az istennyila. Vannak azonban olyan berendezések is, amelyek a legnagyobb csendben is bekapcsolnak, minden látható ok nélkül sivítanak, rőfögnek és vijjognak. Valószínűleg idegesíti őket a várakozás, és amikor hosszú ideig nem nyúl hozzájuk egyetlen tolvaj sem, elkezdnek sivítani, és azt visítják az egész környéknek, hogy „Kajjátok el a tolvajt!”

A riasztók között felharsan a csavargó városi kutyák ugatása és skandálása is. A kutyák egész éjszaka hangosan beszélgetnek kutyadolgaikról, és kutya-információt cserélnek egymással. Ha az ember figyelmesebben fülel, hallhatja, amint az egyik kutya így faggatja a másik környékbeli kutyát: „Szia, unokatesó! Hol jártál, hogy olyan régóta nem láttalak?”, az unokatestvér pedig így felel: „Elcsaltak, hogy menjünk el a Duna-hídra.” – „És megéri, hogy az ember ekkora utat tegyen meg – csodálkozik az unokatestvér. – Csak azért, hogy lepisilje a Duna-hidat!” Az unokatestvér erre azt feleli, hogy megéri, és hogy a lepisilésen kívül azt mondták nekik, hogy a Duna-hí-

румънски флорици и да се поотъркат в тях. Първият братовчед промърморва нещо и допълва, че властите планирали да се направи втори Дунав мост между Видин и Калафат, за да се стигало по-бързо до Солун и Тесалоники. "Че то не е ли едно и също?" – пита братовчедът, а братовчедът му отговаря: "Може и едно и също да е, аз обаче чух да го казват, затова и на теб ти го казвам по този начин и да знаеш, че никак не те подвеждам!" "Зная – казва братовчедът му, – иначе какви братовчеди сме, ако седнем да се подвеждаме, както подвеждат народа, като го наричат ту народ, ту население. И той, горкият народ, като не знае какво да прави, почесва се по врата и се чуди народ ли е или население."

Братовчедите си припомнят, че по същия начин хората объркали Дядо Мраз и Дядо Коледа и сега никой не знае вече кое е Дядо Мраз и кое Дядо Коледа. "Ами, не знае – възкликва единият братовчед. – Сега не е като едно време, когато никой нищо не знаеше, нямаше къде да го прочете! Сега, ако искаш да знаеш нещо, вземаш вестник и го прочиташ. Сега вестникът пише за всичко, не е като едно време да се спотайва и да мълчи като бълха в гащи! Вестникът сега не само че не мълчи, ами всичко разгаща. Колкото и хората и държавата да се грижат да се огащват и да си връзват гащите, вестникът гледа да ги разгаща и ела да видиш какво става!"

По някое време се чува внезапна врява, сякаш всичките кучета на махалата заговарят едновременно. "Какво стана?" – пита братовчедът. "Дойде кучешката бесовица от аерогарата – отговаря му братовчедът. – Канят ни да идем всички на аерогарата. И за какво да ходим?" "Ами да препикаваме колесниците на самолетите. Имали много нови самолети, боинги и аеробуси. Обаче не знаем дали са с данък добавена стойност или са без данък добавена стойност!"

Пресипнал кучешки глас възразява: "А, дядо ви едно време все колесници на самолети е препикавал." Няколко кучета се обаждат, че дядо им не е препикавал самолети, но е бил пазач на мандра и е пазил стада от бели карпатски вълци. Едно време не е имало Дунав-мост, за да минават по него вълците, ами те чакали реката да замръзне и са минавали по леда. Дедите на днешните скитащи градски кучета са стоели на стража и са прогонвали белите вълци оттатък реката из влашките земи. Кучетата се съгласяват взаимно, че дедите им едно време са били истински вълкодави, а ние, ако ни погледне човек сега – на хора не приличаме, само дете се скитаме нагоре-надолу,

don láthatnak román kutyagumit, és meghempereghetnek benne. Azt mondták, hogy a Duna-híd tele van román kutyagumival. Az első unokatestvér morog valamit, és hozzáteszi, hogy a hatóságok állítólag azt tervezik, hogy egy második Duna-hídat is építenek Vidin és Calafat között, hogy gyorsabban lehessen eljutni Szalonikibe és Thesszalonikibe. „Miért, az nem ugyanaz?” – kérdi az unokatestvér, az unokatestvére pedig azt feleli: „Lehet, hogy ugyanaz, de én így hallottam, neked is ugyanígy mondom, és hidd el, nem járatom a bolondját veled!” „Tudom – mondja az unokatestvére, – különben milyen unokatestvérek lennénk, ha elkezdenénk a bolondját járatni egymással, ahogy a néppel a bolondját járatják, amikor egyszer népnek, másszor meg lakosságnak nevezik. És a szerencsétlen nép nem tudja, mitévő legyen, ezért a nyakát vakargatja, és azon töpreng, hogy ő most népe vagy lakosság.” Az unokatestvéreknek eszükbe jut, hogy ugyanígy keverték össze az emberek a Télapót és a Mikulást, és most már senki sem tudja, melyik a Télapó és melyik a Mikulás. „Ugyan már, hogyan tudná – kiált fel az egyik unokatestvér. – Ma nem úgy van, mint régen, amikor senki semmit nem tudott, nem volt hol elolvasnia! Ma, ha meg akarsz tudni valamit, fogod az újságot, és elolvasod. Ma az újság mindenről ír, nem úgy, mint régen, amikor lapult és hallgatott, mint a bolha a gatyában. Ma az újság nem-hogy nem hallgat, hanem mindenről lerántja a gatyát. Az emberek és az állam bármennyire is igyekeznek gatyába rázni magukat és felkötni a gatyájukat, az újság csak azt lesi, hogy ránthatja le, aztán láthatod, mi lesz belőle!”

Váratlanul hatalmas láрма hangzik fel, mintha a környék összes kutyája egyszerre kezdene beszélni. „Mi történt?” – kérdi az unokatestvér. „Megjött a kutyafalka a repülőtérről. Hívnak, hogy menjünk mindannyian a repülőtérre. De minek menjünk oda?” – „Hát, hogy lepisiljük a repülő kerekét. Állítólag sok új gép van, Boeingek és Airbusok. De nem tudjuk, hogy ÁFÁ-sak vagy ÁFA nélküliek-e!”

Egy rekedt kutyahang ellenvetést tesz: „Mintha a nagyapáitok is régen folyton repülőkerekeket pisiltek volna le.” – Néhány kutya megszólal, hogy a nagyapjuk nem pisilt le repülőket, hanem a tejjgazdaságban volt őr, és védte a nyájukat a kárpáti fehér farkasoktól. Régen nem volt Duna-híd, amin a farkasok átjöhettek volna, hanem megvárták, hogy befagyjon a folyó, és a jégen keltek át. A mai csavargó városi kutyák ősei őr álltak és elűzték a fehér farkasokat a folyó túloldalára, oláhföldre. A kutyák kölcsönösen egyetértenek azzal, hogy az őseik hajdan igazi farkasölők voltak, mi pedig, ha az ember megnéz minket, nincs is emberi formánk,

та от многото скитане ни излезе и името скитащи градски кучета, а не селски. Някакво куче допълва, че селските кучета били повече дворни кучета, затова стопаните им ги държат вързани на синджир, а самият синджир се бил казвал кучешки синджир. Едно тенорче се обажда в тъмното, за да съобщи на себеподобните от махалата, че не е виждало жив вълк, а само веднъж било видяло как някакъв човек водел вързана на синджир мечка и мечката, като минала през махалата, разляяла всичките кучета, "защото ние може да сме изоставени от стопаните си, но не сме чак толкова загубени, че да не различаваме питомното от дивото, па макар то и да е вързано със синджир!" Тенорчето подпитва побратимите дали биха му обяснили разликата между светофар и семафор. На помощ тук се притичват и кучетата от районите на чуждите посолства, обяснявайки, че разликата между светофар и семафор била като разликата между офсайд и инсайд.

Тенорчето благодари, заявявайки, че е почти наясно относно семафора и светофара, а един пресипнал кучешки глас се обажда, за да каже: "Как няма да я наясно, като всичко от наша страна му се обясни най-подробно!"

Ето за такива и други подобни на тях работи си разговарят скитащите градски кучета под прикритието на тъмнината, а алармените автомобилни системи мълчат и слушат, защото алармената система е таквоз нещо, че може да вдига само аларма, а за разговор хич не го бива, камо ли да се замисли над разликата между светофар и семафор. Чува се как група кучета запяват: "Видин, Калафат, Дунав-мост, Тесалоники, ау, ау, ау, баф!" И макар че иде Нова година и Коледа, нито веднъж не чух скитащите градски кучета да си разменят новогодишна или коледна информация, както ние хората например сме свикнали с новогодишната и коледна информация и такваз аларма вдигаме със своята информация, че досущ заприличваме на алармените автомобилни системи, разпръснати по софийските градски улици.

Ау, ау, ау... Весела Коледа и честита нова година!

csak ide-oda csavargunk, és a sok csavargásról kaptuk a csavargó városi, és nem falusi kutyák nevet is. Egy kutya hozzát teszi, hogy a falusi kutyák inkább házőrzők, ezért tartják őket gazdáik láncra kötve, magát a láncot pedig kutyaláncnak hívják. Egy kis tenor szólal meg a sötétben, hogy közölje a környékbeli hozzá hasonlókcal, hogy még soha nem látott élő farkast, és csak egyszer látott egy embert, aki medvét vezetett láncra, a medvét pedig, amint keresztülment a környéken, minden kutya megugatta, „mert lehet, hogy a gazdáink nem törődnek velünk, de nem vagyunk annyira elveszettek, hogy ne tudnánk megkülönböztetni a háziállatot a vadtól, még ha láncra is van kötve!” A kis tenor kérdezgetni kezdi a testvérbarátait, nem magyaráznák-e el neki, mi a különbség a villanyrendőr és a fekvőrendőr között. A külföldi nagykövetségek környékéről is idesietnek segíteni a kutyák, azt magyarázván, hogy a villanyrendőr és a fekvőrendőr közötti különbség ugyanaz, mint az offside és az inside közötti.

A kis tenor megköszöni és kijelenti, hogy már majdnem teljesen világos számára a fekvőrendőr és a villanyrendőr, majd egy rekedt kutyahang szólal meg és azt mondja: „Hát már hogyne lenne világos, amikor mi a részünkről a legrészletesebb magyarázatot adtuk neki!”

Hát ilyen és ehhez hasonló dolgokról beszélgetnek a csavargó városi kutyák a sötétség leple alatt, és az autók riasztóberendezései csöndben vannak és hallgatják őket, mert a riasztóberendezés az egy olyan dolog, ami csak riasztani tud, beszélgetni nem, azt meg pláne nem, hogy elgondolkodjon a villanyrendőr és a fekvőrendőr közti különbségen. Hallható, ahogy egy csapat kutya énekelni kezd: „Vidin, Calafat, Dunahíd, Thessaloniki, vau-vau-vau!” És bár közeleg a karácsony és az újév, egyszer se hallottam, hogy a csavargó városi kutyák újévi vagy karácsonyi információt cserélnének egymással, ahogyan mi, emberek, hozzá vagyunk szokva az újévi és a karácsonyi információhoz, és akkora riadót csapunk az információkkal, hogy tisztára olyanok vagyunk, mint az autók riasztóberendezései szerte a szófiai utcákon.

Vau-vau-vau... Kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet!

Genát Andrea fordítása

ПРАСВРАКА С МЛАДЕНЕЦ

На Двора Сони

с улазице и због
снама,

Сон

УДК., 1990

и рн

Предпочитам да разказвам...

Въпроси към Йордан Радичков

Какво означават – може би асоциативно – за Вас, господин Радичков, следващите думи, словосъчетания, фрази:

- ◆ **ами да** Част от разговорната реч.
- ◆ **Бог** Присъства навсякъде около нас, наш покровител.
- ◆ **жаба царица** Омагьосана царска дъщеря, превърната в жаба; това е постоянното оплакване на жабите в блатото, че са били царски дъщери, омагьосани и превърнати в жаби.
- ◆ **Ноев ковчег** Заглавие на моя книга – непотопяема лодка, превърната в обиталище на моите герои.
- ◆ **Коледа** Един от най-големите зимни празници, раждането на Бога; по-старите хора наричат този празник божиц. Има един ден около Коледа, наречен некръстен ден, в този ден около нас излизат всички зли сили.
- ◆ **летящи тела** Игра на въображението.
- ◆ **мама** Най-хубавата дума.
- ◆ **моропътнина** Стар коларски път, обрасъл с трева.
- ◆ **образ и подобие** Думи, взети от Библията, където Бог създава човека по свой образ и подобие. Тези думи аз съм използвал за заглавие на моята пиеса "Образ и подобие".
- ◆ **повторение и ритъм** Обичам повторенията, те създават особен ритъм на човешката реч, носят в себе си навярно и някаква магия.
- ◆ **посоките на България** Посоките на България са посоки и на света. В "Опит за летене" героите обикалят с балон целите Балкани.
- ◆ **притегляне на север** Имам слабост към севера и снега. Това е от времето на "Неосветените

INKÁBB ELBESZÉLEK

Kérdések Jordan Radicskovnak

Mit jelentenek az Ön számára, Radicskov úr – talán képzettársítással – a következő szavak, szóösszetételek, frázisok:

- ◆ **no igen** Része a közbeszédnek.
- ◆ **Isten** Jelen van közöttünk mindenütt, oltalmazónk.
- ◆ **béka királykisasszony** Elvarázsolt királylány, ki békává változott; nyáron a békák szüntelenül ezt panaszozzák, hogy békává varázsolt királylányok voltak.
- ◆ **Noé bárkája** Egyik könyvem címe – egy elsüllyedhetetlen csónakhajó, mely hőseim lakóhelye lett.
- ◆ **Karácsony** A legnagyobb téli ünnepek egyike, Isten születése, az idősebbek bozsicsnak is hívják (a Bog=Isten szóból – Sz. Gy.). Van egy nap karácsony táján, amelyet keresztesetlen napnak neveznek, akkor megjelenik az összes gonosz szellem, s ott vannak körülöttünk.
- ◆ **repülő testek** A képzelet játéka.
- ◆ **mama** A legszebb szó.
- ◆ **moropatnina** Gaz benőtte régi szekérút.
- ◆ **kép és más** Bibliai szavak – midőn Isten saját képére és hasonlatosságára (mására – Sz. Gy.) megteremtette az embert. E szavakat használtam fel *Kép és más* című színdarabom címéül.
- ◆ **ismétlés és ritmus** Szeretem az ismétlést, ez különös ritmust kölcsönöz az emberi beszédnek és bizonyos mágiát hordoz magában.
- ◆ **Bulgária égtájai** Bulgária égtájai világégtájak is. A *Repülési kísérlet*-ben hőseim léghajón körbejárják az egész Balkánt.
- ◆ **vonzódás észak felé** Észak és a hó a gyengém. Ez már a *Sötét udvarok* óta így van. Fiatalon lehetőségem volt Szibériában járnom. Az akkori út hihetetlenül élénk képekben vésődött belém.

дворове". Шанс е, че имах възможност да пътувам през Сибир на млади години. Това пътуване запечати в съзнанието ми невероятни картини.

♦ **Радичков** Моето фамилно име. То идва от името на моя прадядо Радичко.

♦ **речник** Езикът, който ползвам е говоримият език в северозападна България.

♦ **смърт** Думата е свързана в съзнанието ми с всички загуби, които съм имал още от детството си до днес на близки хора и на приятели.

♦ **Унгария** Страната, която се е отнесла доброжелателно към мен и към книгите ми. Свързана е с много хубави спомени.

Обърнах се с въпрос към някои ценители на Вашето творчество да Ви зададат въпрос(и) вместо мен.

Богомил Попов: "Благодаря ви, мои думи, благодаря ви и ви целувам всичките по муцуните." Бихте ли ги целунал и сега?

Да.

Никола Георгиев: Дали може да избирате между възможността да разказвате или да замълчите?

Предпочитам да разказвам.

Огнян Сапарев: В чужбина сте по-известен като драматург, отколкото като прозаик, а в България като че ли белетристичните Ви творби са по-популярни от Вашите драми. Така ли е? Вашето мнение.

В чужбина се превеждаха и играеха главно пиесите ми, особено пиесата "Суматоха".

Румен Леонидов: Надявате ли се още да получите Нобелова награда?

Никога не съм се надявал да получа Нобелова награда.

♦ **megszelídítés** Emberré válás.

♦ **Radicskov** Családi nevem. Radicsko dédnagyapám nevéből.

♦ **szótár** Az Északnyugat-Bulgáriában beszélt nyelvet használok írásaimban.

♦ **halál** Tudatomban ez a szó azok elvesztéséhez kapcsolódik, kik gyermekkoromtól máig velem éltek, rokonok, barátok.

♦ **Magyarország** Az az ország, mely jóindulattal viselkedett irányomban és könyveim iránt. Szép emlékek kötnek hozzá.

Azzal a kérdéssel fordultam művészete néhány értékelőjéhez, hogy helyettem tegyenek fel Önnek kérdés(е)k.

Bogomil Popov: „Köszönöm, szavaim, köszönöm, s mindőtöket csókolom kis pofikátokon.”

Ma is megcsókolná őket?

Igen.

Nikola Georgiev: Tud-e választani a lehetőségek között: elbeszélni vagy elhallgatni?

Inkább elbeszélék.

Ognyan Szaparev: Külföldön jobban ismerik drámaszerzőként, mint prózaíróként, Bulgáriában ugyanakkor elbeszélő művészete mintha népszerűbb lenne drámáinál. Így van? Mi a véleménye?

Külföldön főleg színműveimet fordították, elsősorban a „Zűrzavar”-t.

Rumen Leonidov: Bízik még benne, hogy megkapja a Nobel-díjat?

Soha nem reménykedtem, hogy Nobel-díjat kapok.

Материалът подготви Дьорд Сонди

Készítette: Szondi György

Поезията на Константин Павлов
е като оголена електрическа жица,
по която непрекъснато протича ток.

Йордан Радичков

Константин Павлов

Вик за помощ

Този Вик пътува вече 20
(30? 40?)
хиляди години.
Промъква се през вековете –
(пада, става, залита,
пълзи, лети, накуцва)
оглушава епохите,
назовава убиеца.
Ето –
(викът!)
прекосява нашия ден,
продължава Натам.
Натам...
По кръга
(или спиралата)
на времето.
Докато направи пълна обиколка
и достигне изходната точка...
И –
още една,
залитаща
(и последна!)
крачка...
Където
(или Когато)
убиецът е още жив,
но още не е извършил убийство.
А Викът още не е роден,
но е запомнил убиеца.

1988 г.

Konsztantin Pavlov költészete olyan,
akár egy csupasz villanydrót,
amelyen áram folyik szüntelenül.

Jordan Radicskov

KONSZTANTIN PAVLOV

Segélykiáltás

Ez a Kiáltás már 20
(30? 40?)
ezer éve jön, jön.
Keresztülsurran a századokon –
(elesik, felkel, tántorog,
mászik, röpül, biceg)
megsüketíti a korszakokat,
néven nevezi a gyilkost.
Íme –
(a Kiáltás!)
átalballag mai napunkon
s folytatja tovább csak ARRA.
ARRA.
Az Idő köre
(vagy spirálja)
mentén.
Míg teljes ívének végére nem ér
s el nem jut a kezdőpontba...
És –
még egy
imbolygó
(és végső)
lépés...
Ahol
(vagy Amikor)
a gyilkos él,
de tettét még nem hajtotta végre.
A Kiáltás azonban még nem született meg,
de a gyilkost megjegyezte.

1988

Втора самота

На Добри Жотев

Най-извратената самота –
сам сред милиардите себеподобни.
Сам.
Като дърво,
загубено
в гора.
Тълпа от самотници –
смешно и страшно –
огледално размножен един и същи образ.
Себеповторение до себеизмисляне.
Сомнамбулни движения.
Сън, който сънува самия себе си.
Любов? Към кого?
Към отразеното в огледалото?
Обладаваш така,
както би обладал огледало.
И по същия начин убиваш –
без чувство.
И без болка.
„Ооооо...”

1988 г.

Második magány

Dobri Zsotevnek

A legbadarabb magány –
egyedül milliárdnyi magadfajta között.
Egyedül.
Akár
egy erdőben
eltévedt fa.
Magányosok tömeghada –
nevetnivaló és rettenetes –
tükörképp sokszorozott egyazon kép.
Önismétlés az önértelemvesztésig.
Holdkóros mozdulatok.
Álom, mely önmagát álmodja.
Szerelem? Ki iránt?
A tükörben tükrözött iránt?
Úgy uralsz,
mintha a tükröt uralnád.
És ugyanígy ölsz –
érzés nélkül.
És fájdalom nélkül.
„Óóóо...”

1988

Точно тогава

На Валери Петров

Когато мракът влезна вътре в мен
и се превърна в режещи кристали...

И когато...

И след това.

И бездната, когато.

И мъката душевна.

И болката физическа.

И кучката-съдба.

Все пак, над всичко – мракът!

Тогава точно –
слънчев лъч
(случаен?, преднамерен?, честен?, подъл?,
Все едно!)
с копринена гальовност
и метална якост
провисна в тъмнината.

Благодаря ти, слънчев лъч.
Безценен дар!
Божествен знак!
Искра от обич!
Избавител!
Благодаря! Благодаря! Благодаря!

Сега вися. –
Успокоен.
Щастлив.
Не чувствам мъка.
Няма болка.
И не съм отчаян!
Полюшвам се
на слънчевия лъч.
Копринена гальовност
и метална якост –
около моя жилав врат.

1987 г.

Éppen akkor

Valeri Petrovnak

Mikor a homály belémhatolt
és metsző kristállyá vált –

És amikor...

És azután.

És a mélység, amikor.

És a lelki gyötrelém.

És a testi fájdalom.

És a szuka-sors.

Mégis, mindenek fölött – a homály.

Akkor éppen –
selymes gyöngédséggel
és fémkeményiséggel
egy (véletlen?, szándékos?, becsületes?, aljas?
Mindegy!)
napsugár
csüngött bele a sötétségbe.

Köszönöm, napsugár.
Felbecsülhetetlen ajándék!
Isteni jel!
Szeretetszakra!
Megváltó!
Köszönöm! Köszönöm! Köszönöm!

Most csüngök. –
Megnyugodva.
Boldogan.
Nem érzek gyötrelmet.
Nincs fájdalmam.
És nem vagyok elcsüggedvel
Himbálózom
a napsugáron.
Selymes gyöngédség
és fémkeménység –
szívós nyakam körül.

Гласове

Сияние. И – Глас:
"Мъртвецо, стани и ходи!"

И – мрак – по-бляскав от сияние.
И – глас – Друг Глас:
"Мъртвецо,
не ходи!"

(Бях се понадигнал –
легнах пак.)

И чух Гласове
(мрак и сияние),
които взаимно, хрипливо се хапеха –
по местата,
откъдето излиза Гласът.
(Гласовете бяха Различни.
Гърлата – Едно и Също.)

И тропот на копита чух...

П.П.
(Денят е кон.
Нощта – кобила.
Но аз ще яхна мулето на залеза
и ще препускам по ръба –
до пълна изнемога.)

07. 1989 г.

Hangok

Ragyogás. És – Hang:
„Kelj fel, Halott, és járj!”

És – sötét – fénylőbb a ragyogásnál.
És – Hang – Másik Hang:
„Ne járj,
Halott!”

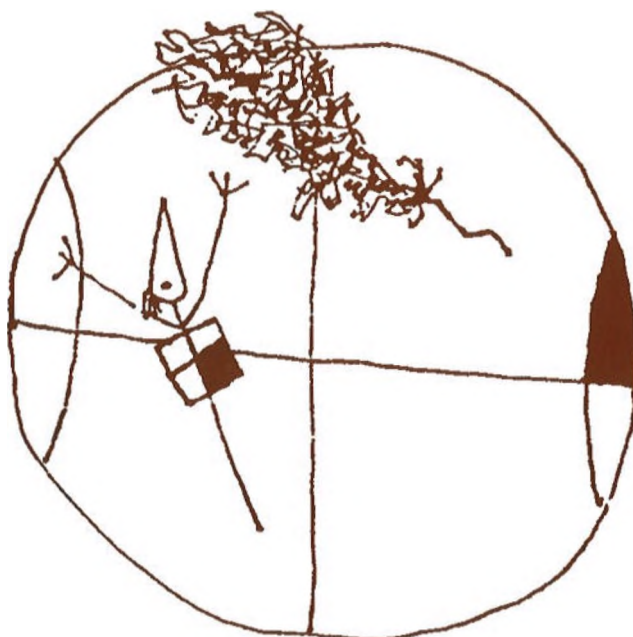
(Föltápaszkodtam után –
visszafeküdtem újra.)

És Hangokat hallottam
(sötét és ragyogás).
amelyek hörögve egymást harapták –
ahelyt,
honnét a Hang kijő.

(A Hangok különbözőek voltak.
A Torok – Egy és Ugyanaz.)

P.S.
(A nap mén.
Az éj kanca.

De én a naplemente öszvérére szököm fel
s végigvágatok a peremen –
kifulladásig.)

Рисунки

1. Какво ще остане

Перце от Ангел. –
Ангела го няма.

И копитце от Дявол. –
Дявола също го няма.

Това ще остане.

1. IX. 1987 г.

2. Продължение на 2. IX. 1987 г.

Аз вярвам, че отново пак!
Но няма да е точно, както.

Че:
От копитцето –
ще се възземе Ангел.
А от перцето –
ще поникне Дявол.

И няма да се възприема като чудо –
ще липсва памет за сравнение.

3. Северно сияние

Когато,
най-накрая,
сляпата планета
простреля
с двоен изстрел
лявото
и дясното слепоочие...
И клюмне,
и се изтърколи...

...Сиянието Северно
ще трепка още...
Ще се наклони –
два пъти –
ляво-дясно
и обратно –
като каскет,
останал ненадейно рязко
без глава.

Rajzok

1. Mi marad majd

Angyalpihe –
Sehol az Angyal.

És ördögpatácska –
Sehol az ördög is.

Ez marad.

2. Folytatás 87. IX. 2-án

Hiszem, hogy újra megint!
De nem lesz pontos, amint.

Hogy:
A patácskából –
Angyal száll fel.
A pihéből pedig –
Ördög sarjad.

És nem megy csodaszámba –
hiányzik majd a hasonlat emléke.

3. Északi fény

Mikor
legvégül
a vak planéta
keresztüllövi
kettős lövéssel
a bal
és a jobb halántékát...
És tántorul,
és meggurul...

...Az Északi Fény
rebeg majd még...
Félrebillen
kétszer –
balra-jobbra
és vissza –
mint egy kalap,
mely fej nélkül maradt
hirtelen, élesen.

4. Също така опит
за кратко стихотворение

На Ал. Геров

Посаждам картоф –
пониква роза –
убиват ме като вещица.
Здравей, Сашо,
прости многословието.

К. Павлов

4. Ugyancsak
rövidvers-kísérlet

Al. Gerovnak

Krumplit ültetek –
rózsa hajt ki –
boszorkaként ölnek meg engem.
Szervusz, Szaso,
nézd el bőbeszédűségem.
K. Pavlov

В романтичен план

В нощта срещу свети Вартоломей
поканих спомените си на пиршество.
О, дръзки спомени,
съперници на бъдещия ми живот!
Барони на частици от душата ми!
О, жалки узурпатори!
Наздраве! Пийте!
За последен път!

В часа наречен нула, нула, нула,
отрязах котвите,
платната изгорих.
А после,
с тази
моя
белязана от ангела ръка,
прободох всички свои спомени,
по-възрастни от Днес.
А други нямаше...
В морето! –
трупове на съперници,
отхранени от паметта ми!

Сега съм никой!
Корабе, лети!

Надсвивам се над водната бразда,
защото не е белег за обратен път.
Три хиляди години ме делят
от острова,
където ме очакват.

Ще властвам като Бог,
наричан с преданост и обич:
Никой!

1988 г.

Romantikus terv

Szent Bertalan-éjre virradva
lakomára hívtam emlékeim.
Ó, duhaj emlékek,
jövendő életem vetélytársai!
Bárói lelkem csöpp sziporkáinak!
Ó, siralmas bitorlók!
Egészségekre! Igyatok!
Utoljára!

Mit nulla órának mondanak, nulla nullakor
elvágtam a hajóhorgonyt,
a vitorlákat elégettem.
Majd
ezzel
az
Angyal-jelölte önkezemmel
keresztüldöftem Mánál öregebb
összes emlékeim.
Más pedig nem volt...
Az emlékezetem nevelte
vetélytársak tetemei
a tengerben!

Most Senki vagyok!
Röpülj, hajó!

Nevetem a vízbarázdát,
mert nem jele a visszaútnak.
Háromezer év választ el
a szigettől,
hol várnak.

Istenként uralkodom majd,
kit híven és hő szeretettel úgy hívnak ott:
Senki!

Великото сбогуване

Ето, дойде Времето!...

Точно сега
и точно тука –
хвърли лавровия венец във водата.

И медалите – също.
Титлите...
Дрехите...
маските...
И резервния лозов лист.

Хайде –
изтанцувай последния танц.

И скочи.
Гол.
Точно сега. И точно тука,
където
потокът на славата
ще се влее
в реката на Забравата.

Сбогом, Великий!...

1988 г.

Dicső agyó

Ím itt az idő!...

Éppen most
és éppen itt –
hajítsd babérkoszorúd
a vízbe.

Medáljaidat – szintén.
A titulusokat...
Ruháid...
Álarcaid...
S a tartalék szőlőlevelet.

Utolsó táncod ropd el,
rajta!

És szökkenj.
Meztelenül.
Éppen most.
És éppen itt,
hol a Dicsőség árja
a Feledés folyamába
ömlik azonnal.

Agyó, Dicső!...

Тъжно пояснение с весел напев

Обвиняват ме, че съм човек без корен.
 Тези същите!
 Тези същите...
 Дето най-жестоко ме обрулиха.
 Като плод зелен!
 Като плод зелен...
 Аз узрях без корен и без слънчев лъч.
 На лунна светлина!
 На лунна светлина...
 В неразрушилата ме дружба със Съветските!
 И Полски водки!
 И Полски водки...

1983 г.

Szomorú magyarázat vidám refrénnel

Azzal vádolnak, hogy gyökértelen vagyok.
 Ugyanők!
 Ugyanők...
 Akik a legkegyetlenebbül levertek.
 Mint zöld gyümölcsöt!
 Mint zöld gyümölcsöt...
 Gyökér és napsugár nélkül értem meg.
 Holdvilágnál!
 Holdvilágnál...
 Engem meg nem bontó barátságban a Szovjetekkel
 S Lengyel Vodka!
 S Lengyel Vodka...

Убитият от стая №60

Отричам равенството даже след смъртта. –
 Божествената обща милост ме обижда:
 Безчувствена, но паметлива кофа за боклук;
 където бисерът се спотаява (ослепен)
 сред блясъка на счупени бутилки.
 Да бъдеш равен на изкуствен зъб (!) –
 защото Бог направил зъболекаря,
 а зъболекарят – родил изкуствения зъб?
 Не ме е страх от анонимност:
 Съгласен съм да бъда смешна брошка
 на позабравена прабаба.
 Не ме обижда да съм труп сред трупове.
 Но ако някой скелет затанцува,
 желая да се знае, че танцувам аз.
 А не убитият от стая №33.

1993 г.

A 60-as szoba hullája

Tagadom még a halál utáni egyenlőséget is. -
 Az általános isteni könyörület sért:
 Érzéketlen, de emlékörző szemetesvödör,
 hol törött palackok ragyogásában
 lapul (vakultan) a gyöngy.
 Légy egyenlő a műfoggal (!) -
 mert Isten végbevitte a fogorvost,
 a fogorvos pedig - a műfogat szülte?
 Nem félek a névtelenségtől:
 Egyetértek, hogy nevetséges mellű legyek
 dédelfelejtett dédanyán.
 Nem sért, hogy tetem legyek tetemek között.
 De csontváz ha táncra perdül,
 szeretném, ha tudnák, én táncolok.
 Nem a 33-as szoba hullája.

Szondi György fordításai

АНДРАШ УРБАН*

Лазарица

Пътят към Смолян

Седя в често спирация балкански влак, все по-навътре в Сърбия: преди два дни Ивана В. ми се обади да отида в България на някакъв уъркшоп, чията тема е балканският театър. В София ще ме чакат, а оттам ще продължим по-нататък. Толкова знаех, заради компютъра и липсата на време не успях да събера повече информация. Представям си го нещо като ателие за движенчески театър и се опитвам да си възстановя света, който сме свикнали да наричаме балкански. Пристига sms, в който някой се интересува къде съм и че ще ме чака на гарата, с подпис Ради. Представям си младо турче, танцор или нещо такова.

Гледката, планините естествено ме поразяват, из Войводина няма къде да видя такова нещо, така че за мен пътят е наистина особен, усещам, че пристигам някъде другаде. На влизане в София съм изненадан, не мога да разбера в кой град съм пристигнал, панел до панел, отначало си мисля, че е някаква база... после разбира се става съвсем друго, харесва ми. За Ради се оказва, че е Радостина, значи жена и даже не е турчин, работи в Balkanstage, тя ще ми е преводачката. Качваме се в един Форд, кара ни Стефан, директора на организацията, и докато коментират забележителностите на града, узнавам, че пътуваме към планината, в едно малко планинско градче, към Смолян, останалите

* Андраш Урбан е роден на 4 октомври 1970 в унгарското градче Зента, което се намира в северната част на Югославия. След успешен приемен изпит, през 1989 г. започва да следва режисура (интер-медиа, театър-филм-телевизия) в катедрата по драматургия на Новисадската академия по изкуствата в класа на Влатко Гилич. След няколкогодишно прекъсване се дипломира в класа на режисьора Боро Драшкович. В момента е режисьор на постоянен щат в театъра "Дежо Костолани" в Суботица. Взема участие като режисьор на организираните в България семинари за балканска драматургия. Текстът е написан с подкрепата на Фондация Балкани – balkanstage@eu-rope.com

URBÁN ANDRÁS*

Lazarica

Út Szmoljánba

Az időnként veszteglő balkáni vonaton vagyok, egyre mélyebben Szerbiában: két nappal ezelőtt szólt Ivana V., hogy menjek el Bulgáriába egy workshop-ra, amely a balkán színházat érinti témakörében. Szófiában fognak várni, és onnan megyünk tovább. Ennyit tudok az egésztől, computer- és időproblémák miatt nem sikerült további információkhoz jutnom. Félig-meddig azt gondolom, hogy mozgásszínházi műhelyről lesz szó, próbálom felkelteni magamban azt a világot, amit valahol balkáninak nevezhetünk. Egy SMS érkezik, amelyben érdeklődik valaki, merre járok, és hogy várni fog az állomáson, Radi aláírással. Úgy képzelem, egy fiatal török fiúról van szó, gondolom, táncos vagy valami ilyesmi.

Természetesen lenyűgöz a táj, a hegyek, a Vajdaságban nem igazán látom őket, tehát számomra különös az út, érzem, valahová máshová érkezem. Szófia bejáratán meglepődöm, nem értem, milyen városba érkezem, panel panel után, eleinte valamiféle telepnek képzelem... persze később egészen más, tetszik. Radiról kiderül, hogy Radosztina, tehát nő, és nem is török, a Balkanstage-ben dolgozik, a későbbiekben ő lesz a fordítóm. Egy Fordba szállunk, Sztefan, a szervezet igazgatója vezet, míg kommentálják a város nevezetességeit, megtudom, valahová a hegyekbe, egy hegyi kisvárosba, Szmoljánba utazunk, a többiek már ott vannak. Ahogy elhagyjuk a

* Urbán András született 1970. október 4-en, a Jugoszlávia északi részén elterülő magyar kisvárosban, Zentán. 1989-ben sikeres felvételi után, az Újvidéki Művészeti Akadémia Drámai Tanszéken megkezdte rendezői (intermediális, színház-film-tv) tanulmányait Vlatko Gilic tanár úr osztályában. Néhány éves megszakítás után 2000-ben szerez diplomát Boro Draskovic rendező-tanár tagozatán. Jelenleg a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház állandó munkaviszonyban lévő rendezője. Részt vesz a bulgáriai balkán-dramaturgiával foglalkozó workshop-szemináriumon mint rendező. A szerző a Balkáni Alapítvány – balkanstage@europe.com – támogatásában részesült.

са вече там. Когато напускаме града, на шосето вече чувствам, че небето е сякаш по-близо, отстрани планинска верига, отпускам се. Питат ме как всъщност си представям нещата, как искам да я поставя на сцена... Тогава им обяснявам, че идея нямам какво и що, и почти, т.е. буквално думичка не знам какво ще става. След кратко стъписване научавам за Радичков и неговия Лазар, както и това, че частта "Зима", че бъде за мене – на което много се радвам, – значи нея ще поставям на сцена, тъй като пиесата се състои от четирите годишни времена и всеки от нас ще режисира самостоятелно по една част, значи един турски, един гръцки, един македонски и аз като югославски режисьор сме поканени на този семинар-workshop, който се занимава с балканска драматургия. Тогава все още не съм съвсем наясно, че две седмици ще бъда отдаден на почти непрекъснато търсене на идентитета, както като участник в създаването на общата творба, пресъздаваща балканското културно пространство, който работи за разкриването и признаването на една обща чувствителност, на специфичната балканска нагласа, така и като човек, комуто не е толкова лесно да обясни принадлежността си: че съм унгарец от Югославия, Сърбия, Войводина, че донякъде с други очи гледам балканската чувствителност, че съм малко друг и все пак близък, живея в непосредствена (телесна) близост, познавам този свят, част съм от него, той е и мой и все пак го виждам и някак отстрани, малко отдалечен, принадлежа – и – някъде другаде.

...Замислих се за зимата, за онова състояние, което означава за мен, както в ежедневието си смисъл, така и метафорично. Зимата за мен всъщност е край, точно едно състояние отвъд края, тихо и чисто, почти безвременно, вечно, вековечна среда, ад и рай, там където можеш да се появиш само като ангел, едва различим от снежния дъх на въздуха. Една българска, после и една английска версия попадна в ръцете ми. Не разбирам български, макар че тук си мислят, че който разбира и говори сръбски, може да ползва отлично и този език. Естествено, нещата не работят и обратно, не разбират сръбски, разбират се само отделни думи, фрагменти от изречения. На английски вече се справям по-лесно, макар че знанията ми не са за прехвалване. Както и да е, Стефан разказва за Радичков, за Лазар, т.е. за Лазарица, Радостина превежда на английски, аз кимам, интересувам се. Стефан е от хората, които като ги слуша човек заобича историйките, всъщност литературата, за която разказват. Добър разказвач.

Лазар е селски човек, решил да застреля в гората побеснялото си куче.

Дори и само това ме очарова. Картината как един човек води кучето си през гората, за да го застреля, ми

vároست, úgy érzem az autóúton, mintha közelebb volna az ég, oldalt egy hegylánc, elengedem magam. Érdeklődnek, vajon hogyan képzelem el, hogyan kívánom színre állítani... Ekkor elmagyarázom, hogy foglalom sincs mit, és hogy szinte, azaz szó szerint semmit sem tudok az elkövetkezendőkről. Egy kis meglepődés után tudomást szerzek Radicskovról és Lázárjáról, valamint hogy a Tél című rész lesz az én részem – ennek örülök, – tehát azt fogom színpadra állítani, mivel négy évszaktól áll a darab, és mind-egyikünk egy-egy részt rendez fel önállóan, tehát egy török, egy görög, egy macedón és én mint jugoszláv rendezők vagyunk meghívottak erre a workshop-szemináriumra, ami a balkáni dramaturgiával kíván foglalkozni. Ekkor még nem igazán világos, hogy két hétig szinte szüntelen identitáskeresésben lesz részem, úgy is mint egy balkáni kulturális tér létrehozásáért létrehozott közös alkotás résztvevője, aki egy közös szenzibilitás, egy specifikus balkáni létélmény feltárásán, felismerésén dolgozik, s mint akinek nem is olyan egyszerű megmagyarázni hovatartozását, tehát, hogy magyar vagyok, Jugoszláviából, Szerbiából, a Vajdaságból, hogy talán egy kicsit más szemmel tudom látni ezt a balkáni szenzibilitást, hogy egy kicsit más vagyok, mégis közeli, mégis valahol testközelben élek, ismerem ezt a világot, a része vagyok, ő az enyém is, de kissé mégis kívülről, távolabbról is látom, valahová máshová – is – tartozom.

...Elgondolkodom a télen, azon az állapoton, ami számomra ezt jelenti, úgy mindennapi értelemben, mint metaforikusán. A tél valahol a vég, pontosabban egy vég utáni állapot a számomra, csendes és tiszta, szinte időtlen, örök, örökké tartó táj, a pokol és mennyország, talán az, ahol megjelenni már csak angyalként lehet, alig különbözve a levegő hóporos fuvallataitól. A kezembe kerül egy bolgár, majd egy angol verzió. Bolgárul nem értek, még ha ők azt hiszik is, hogy aki szerbül ért és beszél, az ezt a nyelvet is kiválóan tudja használni. Persze, ez fordítva sem működik, nem értik a szerbet, így csak szavakat, mondattörödékeket értünk. Az angollal már egy kicsit könnyebben boldogulok, bár nem dicsekedni való a nyelvtudásom. Mind-egy, Sztefan Radicskovról mesél, a Lázárról, vagyis a Lazaricáról, Radosztina fordít angolra, én bólogatok, érdeklődök. Sztefan azon emberek közé tartozik, akiket hallgatva szeretjük a történeteket, vagyis az irodalmat, amiről mesélnék. Jó mesélő.

Lázár vidéki ember, aki elhatározza, hogy az erdőben agyonlövi veszett kutyáját.

Már ennyi is lenyűgöz. A kép, ahogyan egy ember vezeti a kutyát, lelőni, egy erdőn keresztül, elementá-

въздействия стихийно, един поразително важен образ за човека въобще. Не е лесно дело. В паметта ми пробягва куче, разказа на учителя ми по режисура за човека, който задушаваше любимците си, кучетата на Тарковски и т.н. и това, дете трябва да се застреля, защото е бясно... практическа заповед, няма какво да се прави, но пък е ясно какво означава да погледнеш очи в очи верния другар, този бесен звяр – с цялата баналност, с която от хилядолетия е натоварен от човека, макар и не безоснователно, с една дума ясно е кого – и край. Из главата ми все се върти пътят на Лазар, картината когато води кучето към "лобното място", близкият до природата човек, чийто живот на нивото на ежедневната необходимост тясно се преплита с този на животното, толкова.

Лазар, по съвета на приятеля си, се готви да застреля в гората кучето си, което както изглежда е побесняло. За по-сигурно го вързва, а той се качва на едно дърво. Изстрелът не е сполучлив, не улучва животното, куршумът се плъзва по нашийника, който се скъсва и кучето се освобождава. Лазар остава на дървото, като някакъв Прометей, овързва се с вериги, заради страховете си не смее да слезе, долу е бесният му другар, който проръмжава на всеки негов опит. Всичко това се случва през пролетта, всеки сезон обхваща по едно десетилетие време. Във всяка част е с десет години по-възрастен.

Стефан разказва и за други Радичкови пиеси, страшни зими, вълци, кървища, народ от планините, от селата, всички се въртят пред очите ми като орди, слушайки, облегнат назад. Отлагам прочитането на пиесата за през нощта, ясно е, че за всяко изречение, за вникването във всяко изречение ще трябва да се преборвам, макар и донякъде да улеснява работата ми, че Деян, младият македонски режисьор, който учи в София, говори добре сръбски и наистина самоотвержено ми предлага преводаческата си помощ.

Пиесата и репетициите

1.

Стоян Алексиев, известен артист от Народния театър в София, ще бъде моят Лазар, той закъснява с един ден, така че получавам възможност малко по-сериозно да се запозная с текста, с всяко изречение от който се налага сериозно да се преборя през призмата на българския, английския или суровия превод на сръбски, сякаш мозъкът ми извършва най-тежко дървосечене. За Стоян разказват, че е от малкото български артисти, които (наистина) са способни да изиграят и трагични роли, които могат сериозно да

risan hat rám, valahol mélybevágóan fontos kép az emberről, úgy általában. Nem könnyű tett. Egy kutya szalad át az emlékezetemen, rendezéstanárom története a kedvencét megfojtó emberről, Tarkovszkij kutyái stb. és ezt egyszerűen agyonlőni, mert veszett... a praktikus parancs, nincs mit tenni, mégis világos, mit jelent, szembenézni a hűséges társsal, egy veszett bestiával – az összbanalitással, amivel évezredek óta felruházta az ember, bár nem alaptalanul, szóval, világos kivel – és kész. Csak Lázár útja jár a fejemben, tehát a kép, ahol vezeti a „vesztőhelyre” a kutyát, a természethez közel álló ember, akinek az élete a mindennapi szükségszerűség szintjén is összefonódik az állatéval, ennyi.

Lázár, barátja tanácsára, veszettnek tűnő kutyáját lelőni készülődik az erdőben. Biztonsági okokból kiköti, ő pedig egy fára mászik. A lövés rosszul sikerül, nem találja el az állatot, ám a golyó a nyakörvet súrolja, az elpattan, így hát a kutya elszabadul. Lázár, afféle Prométeuszként a fán ragad, odaláncolódik, félelmei miatt nem tud lejönni, lent a veszett pára, aki fel-felmordul próbálkozásaira. Ez tavasszal történik, minden megjelenő évszak egy-egy évtizednyi idő. Minden részben tíz-tíz évvel idősebb.

Szefan a többi Radickov-darabról mesél, iszonyú telek, farkasok, vér, hegyek, a falvak emberei mint valami törzsek kavarognak előtttem, míg hátradőlve hallgatom. A darab elolvasását úgyis éjszakára halasztottam, világos, hogy minden mondatáért, minden mondatának megértéséért meg kell küzdenem, bár kissé könnyít a dolgon, hogy Dejan, a fiatal macedón rendező, aki Szófiában tanul, jól beszél szerbül, és igazán bajtársian ajánlja fel fordítói segítségét.

A darab és a próbák

1.

Stojan Alekszejev, a Szófia Nemzeti Színház ismert színésze lesz az én Lázárom, aki késik egy napot, így hát lehetőségem van kissé komolyabban megismerkedni a szöveggel, amelynek minden mondatáért keményen meg kell küzdenem, a bolgár, az angol, illetve a szerb élő, nyersfordítás prizmáján keresztül, mintha a legnehezebb favágást kellene az agyammal véghezvinni. Stojanról azt mesélik, hogy azon ritka bolgár színészek közé tartozik, akik képesek (igazán) tragikus szerepekre, akik nem csak komikus tartalma-

пресъздадат не само комичното съдържание, а носят в себе си таланта на трагиката, което е рядкост. И през ум не ми минава да се шегувам с Лазар, разбира се, в някак духовитото му кротко умиране...

Човек иска да застреля кучето си. Кой всъщност е кучето в тази история, несъмнено това може да се различи, Лазар многократно дава израз на това състояние, всъщност отношенията им може да се изследват и така, както се развиват, както се преобръщат. Да се подхвърли идеята: човек иска да убие кучето в себе си, кучето пък нас.

Естествено не след дълго стигнахме и до С. Бекет, както при тълкуването, така и при сценичната реализация, макар че последната не бих я нарекъл така. Пък и Радичков, този балкански Бекет, както са го наричали по-рано, е друг. Това негово ранно произведение за мен е много по-ярко, по-пъстро, би могло да се каже много по-жизнено, по-правдоподобно е и по съдържание, и тонът му е по-човешки, отколкото на Бекет – не казвам, че е по-добро, подчертавам само обвързаността му с живота. Като разбираш се от само себе си факт приемам, приемаме родената от реалността абсурдна ситуация (случая на Лазар с кучето), съчетана с авторовия времеви абсурд, т.е. историята, която протича в годишни времена, всяко от което трае десет години. Лазар остарява, положението – поне за него – не се променя чак до зимата, когато сред смръзващия зъбите виещ вятър разпознава костите на кучето и нашияника му. До този момент е изследвал света, търсил е възможностите за бягство или за оцеляване сред клоните на крушата дивачка, в човешката си наивност ни напомня поведението на цирков клоун. За него е особено важно или поне вълнуващо да намери самооправдание, да напипа, да оправдае смисъла на живота си. Понякога е като палячото Хамлет или хамлетовски палячо. Примирява се, кара се с кучето, после търси, философства, дири смисъла на съществуването си и естествено и за него човекът е истински шедьовър, корона на природата. Кацнал като един вид абсурден Прометей на короната на дървото, навещават го птици, открива, намира една костенурка във вътрешността на някакво приспособление за плашило. Шумоленето ѝ плаши птиците, Лазар се гордее с човека, със себе си също... но не може да напусне дървото, долу го чака бясното куче, което най-вероятно заради преданата си покорност стене и клечи край дървото. Външният свят, всъщност светът понякога се появява, дочуват се звуците му и тогава Лазар скача отчаяно в посока на уж подадената ръка, иска да избяга и то на всяка цена, ако трябва. Лъже, предава, мами. Всичките му приятелски предложения по отношение на Шаро са трик, минути след това – изпълнен с илюзията за бягството –

кат tudnak komolyan megjeleníteni, hanem magukban hordozzák a tragikum tehetségét is, ami itt ritkaság. Eszem ágában sincs tréfálkozni Lázárral, persze, valahol szellemes jámbor haldoklásában....

Az ember agyon akarja löni a kutyáját. Vajon ki is a kutya ebben a történetben, kétségtelen, ez boncolható, Lázár többször tükrözi ezt a helyzetet, illetve viszonyuk így is vizsgálható, ahogyan fordul, illetve fordulnak viszonyaik. Felvetni a gondolatot: az ember meg akarja ölni önmagában a kutyát, a kutya benünk.

Természetesen rövid idő után S. Beckettig jutunk el, úgy az értelmezésben, mint a színpadi megvalósítás tervezetében, habár ez utóbbit nem annak nevezném. Egyébként Radicskov, ez a balkáni Beckett, ahogy valamikor hívták, más. Fiatalkori műve számomra sokkal színesebb, tarkább, mondhatni életközeli, tartalmilag is lélekteljesebb, hangja valahol emberibb, mint Becketté – nem azt mondom, hogy jobb, csak az élethez való kötődését emelem ki. Magától értetődő tényként kezelem, kezeljük a reális élet szülte abszurd szituációhoz (Lázár esete a kutyával) párosuló szerzői időabszurdot, azaz a tíz-tíz évente, külön évszakokban jelentkező történetet. Lázár öregszik, a helyzet, legalábbis a számára nem változik, egészen télig, amikor is a sűrű szél fagyasztó fogai között felismeri a kutya csontjait és a nyakörvet. Mind ez ideig vizsgálja a világot, a menekvés illetve a létezés lehetőségét keresi a vadkörtefa ágai között, emberi naivitása szinte már egy cirkuszi bohóc viselkedését vetíti elé. Számára alapvető, legalábbis izgalmas megtalálni önigazolását, meglelni, belemagyarázni életének világbeli funkcióját. Néha egyféle bohóc Hamlet vagy hamletbohóc. Egyezkedik, veszekszik a kutyával, majd keresgél, filozofál, létezésének értelmet keres, és természetesen számára is mily remekmű az ember, a természet koronája. Egyfajta XX. századi abszurd Prométeuszként ücsörög a fa koronáján, madarak látogatják, felfedez, megtalál egy madárijesztő alkalmatosság belsejében kaparászó teknősbékát. Kaparászása ijeszti el a madarakat, Lázár büszke az emberre, önmagára is így... de nem tudja elhagyni a fát, lent a veszett kutya vár rá, aki valószínűleg csak hűséges alárendeltsége miatt nyüszít, és kuporog a fa körül. A külvilág, illetve a világ időnként megjelenik, odahallatszik, és Lázár ilyenkor ugrik kétségbeesetten a kinyújtottnak vélt kéz iránt, menekülni akar, mindenáron, ha kell. Hazudik, elárul, csal. Összes baráti ajánlata Saro felé csak trükk, amit percekben belül, a menekvés illúziójában meg is tagad. Saro akárhogy is, de számára a halál kutyája... könyörtelenül ott van a fa körül, elmozdíthatat-

се отрича от тях. Както и да се погледне, за него Шаро е кучето на смъртта... снове безмилостно край дървото, не помръдва оттам, тъй като го принуждава животинското му покорство, обвързва го с вериги, защото заради него съществува този човек, Лазар на дървото, като пленник, като безпомощен роб на природата...

2.

В частта "Зима" Лазар вече не е палячо, грешната му, човешка, почти комична наивност го праща в някакво изопачено крал Лирово изгнание, погледът към последната картина, където всичко е бяло, спокойно, някакво смъртно спокойствие, адски покой. Това съзерцателно примирено изгнание се накъсва от изглеждащите не особено реални опити за намиране на другар, повикването на птичето, което го е навещавало досега е само жалък жест на отчаян и примирен стар човек. Всичко се е променило, от милата малка костенурка е останал един празен скелет, безжизнена коруба, която всъщност е подходяща, става за разбиване на главата на кучето, това е един последен опит за убийство. Интересна, всъщност интелигентна духовитост на Радичков, с която пронизва агонията на суровата зима, това сурово и в човешки аспект време, без да губи от сериозността си, от търсенето на истината за общочовешкото. Явяващия се досега в гласове свят вече е заглъхнал, Лазар го е забравил, тъй както – осъзнава по-късно – и светът го е пропъдил от спомена си. Най-дълбокото му прозрение, т.е. към най-дълбокото прозрение го тласка откриването на скелета на кучето. Досега не е слизал от дървото, защото не могъл да го стори. Сега вече зависи единствено от него дали да слезе, спокойно може да го направи, най-сетне е дошъл часът на избавлението. Лазар знае, но за какво, какъв е смисълът? Минал е целият живот в разпавии с едно куче, собственото куче, с най-добрия приятел. Станал е победител, всъщност най-жалък победен, който в погълналия целия му живот спор е загубил най-близкото си същество, така е загубил и самия себе си, Лазар. "Кого си победил?" Нищо не може да се направи, да се застане срещу виещия вятър със зъби на вещица, бунтувайки се до край с тимтама на сърцебиенето, ако досега обществото го е отхвърляло по някакъв начин, сега вече природата, и умирайки удря за последен път ритмично, в ритъма на сърцебиенето си, някогашната бензинова туба, и по този начин – като последна функция – сплашва свраките... Лазар, би могло да се каже, дори не умира, а просто, като едно спарушено същество от тоя свят, тихо, разочаровано, с тиха лудост отмира, като загубило ума си животно или като растение.

lan, mint ahogyan őt is odakényszeríti állati alázata, odaláncolja, ugyanúgy őáltala létezik egy ember, Lázár a fán, fogolyként, tehetetlen rabjaként a természetnek...

2.

A Tél című részben Lázár már nem bohóc, gyarló, emberi, szinte nevetséges naivitása egyféle megtört Lear királyi számvetésbe torkollik, az ember tekintete az utolsó képre, minden fehér, békés, halálian békés, pokoli nyugalom. Ezt a kontemplatív bele-beletörődő számvetést szaggatják meg már nem is valószínűk tűnő próbálkozásai társlelésének, az eddig őt látogató madárka hívogatása, már csak egy kétségbeesett, beletörődő öregember szálnalmas gesztusa. Minden megváltozott, a korábbiakban megjelent kedves kis teknőc már csak egy csontváz, már csak egy élettelen páncél, amely végtére is megfelel, megfelelne a kutya agyának szétverésére, egy utolsó gyilkos próbálkozás Radicskov érdekes, illetve intelligens szellemessége ez, ami áthatja még a zord tél, emberi vonatkozásban is zord idő agóniáját, és ezáltal mégsem veszít komolyságából, az általános emberit feltáró igazából. Az eddig hangokban meg-megjelenő világ, már meg sem mutatkozik, Lázár is elfelejti, mint ahogyan ráeszmél később, hogy a világ őt ugyanúgy számúzta emlékezetéből. A legélesebb felismerés számára, illetve a számára legélesebb felismerést a kutya csontvázának felfedezése váltja ki. Eddig nem jött le a fáról, nem tehette. Most már csak rajta áll, vajon lemászik-e, meglehetné nyugodtan, végre eljött a szabadulás órája. Lázár tudja, minek mi értelme volna. Az egész élet elmúlt, egy kutyával, a saját kutyájával, a legjobb barátjával való pereskedésben, veszekedésben. Így lett győztes, azaz a legszálnalmasabb vesztes, aki ebben az egész életét felemészítő vitában elveszejtette a legközelebbi lényt, így hát önmagát vesztette el, már lejönni sem érdemes, nincs hová lejönni, önmaga, ő, Lázár veszejtette el önnönmagát, Lázárt. „Kit győztél le?” Nincs mit tenni, szembeszállni a sűrűlő szél boszorkányfogai-val, az utolsóig lázadva felmutatni a szívverés hangjait, ha eddig a társadalom volt, amit megtagadott valamiképp, most a természet lesz az, így haldoklásában, utolsókat ritmikusan, szívritmusának ütemében ütni az egykori olajoskannán, ezáltal is utolsó funkcióként, a szarkákat riasztani... Lázár mondhatni nem is meghal, hanem egyszerűen, összekuporodott létezőjeként a világnak, csöndesen, megtört, szinte szelíd örületben elhal, akár egy esztét veszített állat vagy növény.

И Радичков, както разказва, въпреки всичките си опити, стига дотам, че Лазар не може да слезе от дървото, не може да го свали, не би било истина. Това разбрах и аз още преди да прочета редовете на автора. Стоян А. силно желае да слезе на земята като Лазар, и по внушение на проф. Азарян опитваме, защото не, поне на едно място би могъл да го направи... Прави го, Стоян не е удовлетворен, смята, че не е нужно в крайна сметка, а аз вече го убеждавам, че да, едно радикално решение, точно такова, каквото Стоян Алексиев направи с изключителните си артистични качества, и се получава нещо като тих крах... после Лазар отново се качва на дървото. "За какво да слизам?" – и по този начин зарядът, който навярно и Радичков е чувствал още повече се усилва, понеже човекът обхожда нещата, защо да не го направи, но сякаш стъпва в празно пространство, пречупен, победен, вече не е просто наивен, а натоварен със знанието си. Естествено, този момент може да бъде осъществен главно от артиста, от човека, посветил го на паметта на баща си, който ако не и по същия начин, но поне вътрешно също така се е борил за живота си...

В началото на репетициите сме резервирани един към друг, навярно Стоян малко се притеснява от младостта ми или пък от това, че ролята, която си е представял, няма да може да се изгради в случай на противоположна режисьорска концепция. И той не е особено силен по английски, така че не можем много да разчитаме на него, освен в редки случаи. Остава досегашното решение. Аз на английски, Ради превежда на български и по същия начин в обратен ред. С времето заговарям и "на български", употребявам по-скоро смесица от сръбско-английско-български, която си разбираме, разбират. Основните думи бързо ми стават ясни. Но и този начин прави доста особена комуникацията ни, понякога е дори доста обоснован, тъй като трябва да се изразяваме, да говорим по същество. Значи, понякога се разбираме почти боричкайки се. И точно защото не разбирам този балкански език, успявам по-свободно да се потопя в мелодията и ритмиката му, да се занимавам с пространственото му построение. Според първото впечатление "Зимата" трябва да заеме цялата голяма сцена. Представям си малък човешки образ върху хубаво оголено дърво, застинало някъде в изглеждащото безкрайно пространство и всичко е бяло, приповдигнато и чисто, нещо като смърт в рая. Разбира се, по много причини, възприемам едно камерно решение, зад него застава и Стоян. Публиката ще стои в кръг около сцената, в средата ще има подиум, който всъщност ще изобразява гнездо. Да, гнездо, което в случая е вече ковчег и снегът безспирно се сипе по жалкия му саван. Решихме

Radicskov is, minden próbálkozása ellenére, ahogyan ő is meséli, odáig jutott, hogy Lázár nem jöhet le a fáról, nem tudja lehozni, nem volna igaz. Ezt felismerem én is, mielőtt még a szerző sorait olvasnám erről. Stojan A. valahogy vágyat érez, hogy mint Lázár a talajra lépjen, és Azarjan professzor úr szugesztíójára kipróbáljuk, miért ne, végtére is egy helyen megtehetné. Megteszi, Stojan elégedetlen, azt gondolja mégsem kell, én pedig már arról győződöm meg, hogy igenis, lehet egy radikális megoldás, pont úgy, ahogyan ezt Stojan Alekszejev kitűnő színészi képességeinek birtokában megtette, afféle halk csoda történt... majd Lázár visszamászik a fára: „Minek jöjtek le?” – és ezáltal, valahogy az a tartalom, amit talán Radicskov is érzett, még inkább felerősödik, hisz az ember körbejár, megteheti, mégis mintha valahol az úrben lépkedne, megtörtén, vesszessé válva, és már nem csak naivan, felismerésének birtokában. Természetesen ezt a momentumot a színész teszi igazán létezőtővé, ő, aki játékát apja emlékének ajánlja, aki valahol éppen így, legalábbis belsőleg így küzdött életéért....

A próbák kezdetén nagyon óvatosak vagyunk egymással, talán Stojan kezdetben tart fiatalságomtól, vagy hogy elképzelt szerepe nem valósulhat meg egy ellentétben álló rendezői koncepció esetén. Ő sem a legerősebb angolból, tehát erre nem igazán támaszkodhatunk, csak ritkán. Továbbra is marad az eddigi megoldás. Én angolul, Radi fordít bolgárra, majd ugyanígy visszafelé. Idővel meg-megszólok „bolgárral”, vagy egyfajta szerb–angol–bolgár keveréket használlok, amelyet megértünk, megértenek. Alapvető szavak rövidesen világosak a számomra. Mindegy, ez is különössé teszi a kommunikációt, néha talán megalapozottá épp, hiszen lényegre törően kell fogalmazni, beszélni. Szóval, néha birkózva is, de megértjük egymást. Épp mert nem értek ezen a balkáni nyelven, talán ezért tudok még szabadabban a dallamával-ritmusával, tehát térbeli megnyilvánulásával foglalkozni. Az első benyomás alapján a Tél az egész nagyszínpad igénybevételével állna színre. Leginkább egy emberi alakot képzelek egészen kicsiben egy szépséges csupasz fán, amely ott függ valahol a végtelennek tetsző térben, és minden fehér, felemelően tiszta, afféle halál a mennyországban. Persze több ok miatt is egy kamaramegoldás mellé állok, majd Stojan is ezt szorgalmazza. A közönség körben ül majd a színpadon, középen egy plató, amely tulajdonképpen egy fészket kell hogy ábrázoljon. Igen, egy fészket ugyebár, amely most már koporsó, és a végtelenül hulló hó a szerencsétlen szemfedője. A közönséggel való intim viszony

така, за постигане на по-интимно отношение с публиката. Напредваме крачка по крачка, най-напред само една импровизативна репетиция, просто той и моментните му хрумвания в даденото пространство. Движение по движение решаваме малката партитура, която ще изпълни нашият Лазар, в която съдбата на Лазар ще бъде доведена до края си. Никакво галене по козината, просто дишам заедно с артиста, както и той с мене и с Радичковия Лазар. Вече не писателят ни е в ума. Стоян А. живее и формира, изпълнява и възприема като свои задачите, провокира нови. На първо време останалите неща не са важни. Интересува ме Лазар на Стоян Алексиев, всъщност моя, на Радичков, в негово превъплъщение. заслужаваше си да работя с него. Останалите сътрудници също са отлични, внимателни, гъвкави, креативни. В. Парапанов, създател на костюмите и декора, Радостина, която е много повече от преводач, интерпретатор, както и дежурния ми асистент Янко Х. Полезни са посещенията на проф. Азарян на репетициите ни, определя като бекетовски аскетизъм изчислените пространствени и жестови решения, които преценява като добре намерен ключ, подкрепя виждането ни. Посочва ни някои грешки, навежда ни, че донякъде сме забравили моралното и човешко послание на пиесата, с една дума, поотклонили сме се, като добре учещ се студент, който не се е готвил за днеска, го слушам мълчаливо, без да отговарям на въпросите... Обсъждам с него различни неща, музика, звуци, осветление, разположението. Както казва, за него е важен процесът в развитие, за мене също, макар че по-късно вече ще знам кога все още мога радикално да променя нещата така, че процесът на развитие от различните страни вече да не се промени коренно, поне не видимо, този път се опитваме да усъвършенстваме в следващите дни, да го задълбочим, да създадем онази тиха поезия, без спекулации и големи промени, да доразвием малките жестове на Лазар (Стоян), прецизността на дишането, съдържанието му, комуникацията с публиката, тази бавна и тиха аскетична поезия, в еднаква степен балканска и европейска, човешка. Звук на вятър, после и на малки чанове... толкова, това е последното в снопа светлина, лежащия върху сламата Лазар, който ни кара да слушаме туптенето на сърцето му, потропвайки с пръсти по бензиновата туба, заглъхвайки, отмирайки...

Доколкото ми е известно драмите на Радичков се разиграват все в селска среда. Използва за опусите си едно стеснено пространство, което прераства незабавно в балканско, европейско, общочовешко. Вече споменах, че неговият абсурд е жизнен, абсурден е в решенията си, но в чувствителността си е съвсем човешки, не е чужд на живота, тъй като светът, който представя не

miatt döntünk így. Lépésről lépésre haladunk, először csak egy improvizatív próbával, tehát pusztán ő és pillanatnyi elképzelései a megadott térben. Mozdulatról mozdulatra határozzuk meg azt a kis partitúrát, amit Lázárunk fog betölteni, ahol Lázár sorsa fog beteljesedni. Nem szórszálhasogatás, egyszerűen a színésszel lélegzem, ahogyan ő is velem és Radicskov Lázárjával. Már nem az író jár a fejünkben. Stojan A. ahogyan létezik ott, és formál, végrehajt, magáévá tesz feladatokat, újakat provokál. Egyelőre a többi dolog szinte nem fontos. Stojan Alekszejev Lázárja érdekel, illetve a sajátom, Radicskové az ő megformálásában. Érdemes volt vele dolgozni. A többi munkatárs is kiválóan van jelen, figyelmesek, flexibilisek, kreatívak: V. Parapanov kosztüm- és jelmeztervező, Radosztina, aki jóval több mint egyszerű tolmács, fordító és ügyelőasszisztensem, Janko. H. Azarjan professzor látogatásai próbáinkra hasznosnak nyilvánulnak, beckettí aszkézisnek nevezi ezt a lemeztelenített térbeli és gesztusbeli megoldást, amelyet a megfelelő kulcsmódnak tart, tehát támogatja elképzelésünket. Rámutat hibákra, majd egyszer ráeszméltet, hogy egy kissé elfeledtük a darab morális emberi mondandóját, szóval, elkalandoztunk talán, mint egy jó tanuló egyetemista, aki ma nem készült, hallgatom elemzését némán, nem válaszolva a kérdésére... A különböző dolgok, zene, hangok, fény, és az egész elrendezés kérdéseit vele vitatom meg. Ahogyan mondja, számára egy fejlődő folyamat a fontos, számomra is, bár a későbbiekben egyszer már tudom, akkor, amikor még radikálisan is változtathatnék, hogy a fejlődési folyamatunk bizonyos oldalokról már nem fog gyökeresen változni, legalábbis nem látványosan, főként ezt az utat próbáljuk az elkövetkezendőkben tökéletesíteni, mélyíteni, megalakítani ezt a csendes költészetet, minden spektakularitás, látványos változtatás nélkül, fejleszteni Lázár (Stojan) apró gesztusainak, lélegzetvételeinek pontosságát, tartalmát, kommunikációját a közönséggel, ezt a lassú és csendes aszkétikus költészetet, balkáni és európai egyaránt, emberi. A hang szélfújás, majd apró csengettyűk... ennyi, és az utolsó elhaló fénycsóvában, a szalmán fekvő Lázár, ahogyan szívverését teszi hallhatóvá az olajoskannán ujjával dobolva, egyre elhalóbban, egyre meghalóbban...

Radicskov drámái tudomásom szerint mind egy fa-lusi környezetben játszódnak. Egy opus számára beszűkült teret használ, ezt növi ki minduntalan balkánivá, európaivá, egyetememes emberivé. Már említettem, abszurdja életszerű, legalábbis megoldásaiban abszurd, szenzibilitása nagyon is emberi, nem életidegen, hisz a világ, amelyet felmutat, sem a civilizációs

носи цивилизационната болест на големия град. Безусловно това са вярвания и усещания на изолирани хора, но остава в донякъде наивна близост до човека, другостта му е другостта на хора от една малка общност. В пиесите му абсурдният "рекушет" е рационално обоснован, доколкото виждам, с един времеви финт, завъртане по линията на времето, с което размества нещата. Този финт е натоварен с чиста, разумна естественост в драматичната история, така че абсурдът получава фантастичен привкус. Лазар е изграден с много бликащ хумор, без това да застрашава другите, подълбоки пластове на пиесата. Тя може да бъде пресъздадена както като клоунада, така и напълно противоположно, като отражение на съсухреното лице на кървавото човешко страдание, като трагедия, превъплъщаваща естетиката на най-горчивия предел на битието.

Превод: Светла Кьосева

nagyvárosi betegséget képviseli. Bezárt emberek hiedelme, életérzései, kétségtelen, de így marad emberközeli, valahol naiv, másságát talán épp a kis közösség tagjának mássága jelenti. Darabjaiban az abszurd „geller” racionálisan beleágyazódva jelentkezik, ahogyan látom, főként egy időbeli, illetve idősíkbeli csavar, eltolódás formájában. Ezt illeszti tiszta, értelmi természetességgel a drámai történetbe, úgy ez az abszurd majdhogynem fantasztikum is. A Lazaricát is mindvégig fel-felnevető humor szövi át, bár sohasem veszélyeztetve a darab más, akár mélyebb szintjeit. Megformálható majdnem bohóctréféként, vagy ellenkezőleg, véres, az emberi szenvedés szikár arcát tükröző, a lét legkeserűbb legvégét jelentő tragédia esztétikumaként.

Йордан Радичков

Образ и подобие

(откъси от пиеса)

Шеста сцена

Пред завеса

Втори носач на пръст (с пълен чувал на гръб)
Добра среща, побратиме! (Сваля чувала от гръба си.)

Първи носач на пръст (подсвирква си с празен чувал под мишница). Дал бог добро, побратиме!... Носач на пръст ли си?

Втори носач на пръст Да, носач на пръст съм! И ти ли, побратиме, си носач на пръст?

Първи носач на пръст И аз съм носач на пръст, побратиме! (показва му празния чувал.) Бях вече горе на върха! Сега се връщам долу, чувала отново трябва да напълня с пръст!

Втори носач на пръст Накъдето и да погледна, виждам, че всеки носи пръст! И куцо, и сакато към върха пълзи!

Първи носач на пръст Трябва кралството от падина на връх да стане, затуй и всеки носи пръст и трупа на върха. А то как иначе ще вдигнем този връх!

Втори носач на пръст Ооо, пръст дал бог! Нека пръстта не е кахър, побратиме! Добър ти ден по стръмното нагоре!... И по-полек! За ден, за два не се издига връх!

Първи носач на пръст И на теб, побратиме, добър ти път! Зная, че с бързана това не става!... Надявам се, че тепърва ще се срещаме по този път! (Вдига чувала, залита.) Не се пренася лесно тази пуста пръст!

Двамата се разделят, като първи носач на пръст си подсвирква с уста.

JORDAN RADICSKOV

Kép és más

(Drámarészletek)

Hatodik szín

A függöny előtt

Második földhordó (teli zsákkal hátán). Adj Isten, testvér! (Leveszi hátáról a zsákot.)

Első földhordó (Üres zsákkal hóna alatt füttyörészik) Fogadj Isten, testvér!... Földhordó lennél?

Második földhordó. Földhordó vagyok! Magad is földhordó lennél, testvér?

Első földhordó. Én is földhordó vagyok, testvér! (Mutatja neki az üres zsákot.) Már voltam fönn a csúcson. Most megyek vissza, zsákom újra földdel töltöm!

Második földhordó. Akármerre nézek, földet hord mindenki, azt látom. Sánta és béna mind a csúcs felé kelesztet.

Első földhordó. Királyságunknak a mélyből csúcsra kell lennie, ezért hordja mindenki a földet és rakja a hegyet. Hogyan emelnénk különben e csúcsot?

Második földhordó. Ohó, földet adott Isten! A föld már gond ne legyen, testvér! Jó utat fölfelé a meredélyen!... És csak lassacskán! Egy-két nap alatt nem lehet csúcsot emelni!

Második földhordó. Neked is, testvér, kívánok jó utat! Tudom, hogy hamarkodással ebből nem lesz semmi!... Remélem, találkozunk még ezen az úton! (Fölveszi zsákját, megtántorul.) Nem könnyű hordani a nyavalyás földjét!

Ki-ki folytatja útját tovább, az első földhordó füttyörészik...

Седма сцена

Дворецът. Кралят дреме в своя трон. Влизат тихо Първи и втори верноподаник. Те носят по една тояга. Втори ведноподаник е натоварен с голям чувал на гърба. (Ако това е много тежък товар, то двамата могат да носят чувала на върлина.) Като стъпват на пръсти, двамата се спират и започват да кашлят тихо. По този начин те се надяват да събудят краля.

Кралят Кой е?

Първи верноподаник Ние сме, кралю честити!

Кралят Кои сте вие?

Първи верноподаник Ваши верни поданици, кралю честити.

Втори верноподаник Верноподаници, кралю! (Покланя се.)

Кралят Какво има? Случило ли се е нещо, та в такава късна доба ме събуждате?

Първи верноподаник Ние, кралю честити, идваме от дълбоката провинция, запокитена в самия край на кралството. Тя не само е дълбока, но и дива!... Тресавища, гори, непроходимост! (Втори верноподаник на всяка дума кима с глава, в смисъл, че казаното е точно така.) Но понеже ние там живеем постоянно, свикнали сме! Все едно, че живеем у дома си... При нужда поскитваме и из съседни кралства. Наоколо е пълно със съседни кралства.

Втори верноподаник Пълно е и наоколо, и околоръст! Но и там гори, и там тресавища, кралю, и там непроходимости!

Кралят За какво се скитате из други кралства? Мигар нашето краство не е достатъчно за скитане?

Първи верноподаник За достатъчно, напълно е достатъчно, кралю честити! Из кралствата на съседите ние не ходим поради недостатъчност, а щото прекупуваме и препродаваме по някоя коза... И ето, че като скитаме нагоре и надолу из тресавищата и из дивотията, забелязваме, кралю честити, че заедно с нас и някакви идеи се скитат и бродят и те из дивотията.

Кралят (оживява се) Идеи ли? Какви идеи?

Първи верноподаник Скитащи, кралю честити!... Постоянно бродят и се скитат, и гледат, ако може, и към вътрешността на кралството да се наскитат... Обаче ние сме завардили и вардим! Натуряли сме всякакви капани, изкопали сме добре прикрити ями, а там, къде това е невъзможно, самите ние собственоръчно вардим. И где с викане, где с камъни ги възвръщаме навътре, към тресавищата и горите.

Втори верноподаник Към непроходимото ги все възвръщаме, кралю! Има места тъй непроходими, че

Hetedik szín

Az udvar. A király szendereg a trónján. Bejön az Első s a Második alattvaló. Egy-egy botja van mindkettőjüknek. A Második alattvaló nehéz zsákot cipel hátán. (Ha a teher igen súlyos, ketten hozhatják a zsákot rúdon.) Lábujihegyen közelednek, majd megállnak, halkan köhécselnek. Így remélik fölébreszteni a királyt.

Király. Ki az?

Első alattvaló. Mi vagyunk, jó király!

Király. Kik vagytok?

Első alattvaló. Hű alattvalóid, jó király!

Második alattvaló. Hű alattvalóid, királyunk! (Meghajol.)

Király. Tessék! Történt valami, hogy ily kései órán fölvertek?

Első alattvaló. Jó királyunk, mi Isten háta mögötti messzi vidékről jövünk, királyságod utolsó zugából. Nemcsak hogy isten háta mögötti, de elvadult táj az... Ingovány, erdőrengeteg, zord vadonság! (A Második alattvaló minden szónál bólint, jelezve, hogy pontosan így van.) Mivelhogy azonban mi folyton ottan élünk, megszoktuk! Akárha otthon volnánk... Szükség esetén a szomszédos királyságokban is el-elkóborolunk. Körbe-körbe ott teli van szomszéd királyságokkal.

Második alattvaló. Teli van körbe-körbe meg köröskörül! De arra is ingovány, arra is erdőrengeteg, királyunk, arra is zord vadonság!

Király. Minek bolyongtok más királyságokban? Talán a mi királyságunk nem elegendő a bolyongásra?

Első alattvaló. Elegendőségre nézve teljességgel elegendő, jó király! A szomszéd királyságokba mi nem elégtelenségek miatt járunk, hanem mert kecskéket vásárlunk és adunk tovább... És ahogy így lefől kóborolunk az ingoványokban és kietlenségben, látjuk, jó király, hogy velünk együtt valami ideák is kóborolnak s kószálnak a kietlenségben.

Király (megélenkül). Ideák? Miféle ideák?

Második alattvaló. Mindenféle, jó király!

Első alattvaló. Kóbor ideák, királyunk!... Folyton-folyvást kószálnak és kóborolnak és figyelik, ha tehetik, a királyság belsejébe is hogy bekóborolnának... Mi azonban résen voltunk s állunk a vártán! Mindenféle csapdát állítottunk, jól álcázott vermeteket ástunk, ahol pedig ez nem lehetséges, önkezőnkkel védjük magunk a királyságot. Hol kiabálással, hol kövekkel kergetjük őket vissza az ingoványokba, az erdőrengetegbe.

Második alattvaló. A zord vadonsághoz kergetjük vissza őket, királyunk! Oly járhatatlan helyek vannak,

повече няма накъде! Та там значи именно – в непроходимото!

Първи верноподаник Ама какво приказваш ти пред краля! Па те обичат именно непроходимото!... Че то, кралю честити, е толкова непроходимо, че за нищо друго не може да послужи, освен да послужи за някоя идея!... Идеята това и търси – непроходимото!

Втори верноподаник Ааа, и на пътеката излиза!... И скита!... В едно съседно кралство, досами нашето където се опира, се бе наскитала една идея, опасно нещо! Не можахме да я разберем като каква е точно, обаче тя, таковато, разгони фамилията на кралството!

Кралят Гледай ти!... Мигар е възможно такова нещо?

Първи верноподаник Е, ама това кралство, кралю честити, е малко кралство! На малко кралство колко ли му трябва! На малко кралство и една идея само е достатъчна!

Втори верноподаник За да му такова фамилията!

Първи верноподаник Именно поради туй и като видяхме ние каква е работата, си казахме, че трябва много да се пази! И то да се пази яко от всякакви идеи! В едно друго кралство, като ходихме да препродаваме кози, забелязахме, кралю честити, че то бе като разграден двор. Отвсякъде в него може да се влезе и отвсякъде да се излезе. Та в туй разградено кралство бе влязла една идея с ей такваз уста! Като разчекната.

Втори верноподаник Устата ѝ ей такваз наистина, а долу – кривокрака!

Първи верноподаник По-грозно и по-кривокрако едва ли може и да се измисли, кралю честити! Щом като влезе веднъж в кралството, то тя веднага почва да се размножава! Боже опази!

Втори верноподаник Сега туй кралство е пълно с идеи! Обаче кривокраки!

Кралят Само кривокраки ли са те?

Първи верноподаник Те биват не само кривокраки, кралю честити! И правокраки има! И закръглени!... Има гърбави, срещат се и куци, двукопитни има – и те постоянно тропат. Срещат се и с лапи, като котки се промъкват... Тихо!... Всякакви ги има!... Нали е диво, въди се! Но при нас обаче туй трудно преминава, защото ние пазим постоянно.

Втори верноподаник Като види сопата, как ще преминава! (Показва сопата.)

Първи верноподаник Всичко се бои от сопата!... Ама само с гола сопа работа не може да се свърши! Някои от тях хитруват, крият се в дупки под земята. Но на вид са те пъпчиви като жаби, обаче са свинеподобни и ровят под земята постоянно. Дълбаят

хogy párjuk nincs. Hát éppen oda bizony – a zord járhatatlanságba vissza!

Első alattvaló. Mit hadrikálsz itten össze a király előtt! Ők a járhatatlanságot szeretik éppen!... Ott, jó király, olyan járhatatlan, hogy semmi másra nem való, csak némely ideának való az ottan!... Ezt is keresi az idea – a járhatatlanságot!

Második alattvaló. Á-á, kijön az ösvényre is az!... És kóborol... Egy szomszédos királyságban, mely egészen összeér a miénkével, hát a határon egy idea ottan összekóborolt mindent, veszélyes dolog! Nem értettük meg egészen, micsoda is pontosan, az azonban, az a hogyishívják, a királyság famíliáját széjjelkergette.

Király. A nemjóját! Lehetséges lenne ilyesmi?

Első alattvaló. Ó-ó, ez a királyság azonban, jó király, kicsi királyság! Mi kell egy kicsi királyságnak? Kicsi királyságnak egyetlen idea is elegendő!

Második alattvaló. Hogy széjjelhogyszívjákolja a famíliáját!

Első alattvaló. Emiatt aztán, meg hogy láttuk, hogyan is áll a dolog, azt mondtuk, erősen vigyázni kell! Méghozzá nagyon kell vigyázni mindenféle ideával. Egy másik királyságban, ahogy kecskét adni-venni jártunk, látjuk ám, jó királyunk, hogy akár egy elhagyott udvar, olyan. Szabad a bejárás oda mindenünnen, szabad a kijárás onnan mindenüvé. Odakerült ebbe az elhagyott királyságba egy ekkora nagyszájú idea! Mintha tépett lett volna a szája!

Második alattvaló. A szája valóban ekkora nagy, lent meg – görbe lábú.

Első alattvaló. Rútabbat és kacskább lábút bajosan is képzelhetni, jó király! Ahogy az a királyságba odakerült, azonmód elkezdett szaporodni. Isten őrizz!

Második alattvaló. Ez a királyság most telis-teli ideával. De mindegyik: görbe lábú!

Király. Csak görbe lábúak vannak ott?

Első alattvaló. Nemcsak görbe lábúak, jó király! Egyenes lábúak is vannak. Meg gömbölyűek!... Akadnak puklisak, látni sántát is, vannak párosujjúak – ezek egyfolytában doborognak. Előfordulnak macsosok is, macskaként osonnak... Csöndben!... Van ott mindenféle! Vadon hely, hát szaporodnak. Hozánk azonban bajosan is jönnek átal, mert mi egyfolytában résen állunk.

Második alattvaló. Ha látja a fütyköst, hogyan jönne át! (Mutatja a botot.)

Első alattvaló. Mindenki fél a fütyköstől. Csupán csak fütykössel elintézni azonban dolgot nem lehet. Vannak köztük ravaszkodók, melyek föld alatti lyukakban bújnak meg. Látszatra ripacsosak, akár a béka, de disznóformák voltaképpen, és folyton a föld alatt túrnak. Hányják a földet és meglapulnak a lyuk-

и се крият из дупките на тъмно. Видело в дупките не влиза. Ако не се внимава, една такваз идея може да подкопае изотдолу цяло кралство!... Гледаш ли отгоре, кралю честити, кралството добре изглежда. Но като погледнеш изотдолу – тогава виждаш, че пъпчивата и досущ свинеподобна е подрвила и подкопала всичко. Лежи тя свита вътре в подкопаното и чака да се срине кралството отгоре й.

Втори верноподаник Опасна работа, кралю!

Кралят Това не съм очаквал!... Възможно ли е една пъпчива, нищо и никаква идея, и свинеподобна при това, да подрови цяло кралство!

Първи верноподаник Какво говорите, кралю честити!... Не само че го подравя изотдолу, ами го и подкопава! Щом като видяхме ние как подкопава кралството откъм едната му страна и изотдолу, рекохме си, че тая работа не трябва да оставяме току-така. Запретнахме се и се захванахме да опушим дупката с дим и пушек. Мокра слама, вършини и шума от нас се трупаше, защото този материал най-люто пушек дава и така дими, че и самите ние се опушихме и заприличахме на язовци. Но не спряхме ние със сламата, с шумата и с вършините, макар че голям лютеж лютеше очите ни. И на носа лютеше, и се кихаше, но откъм нашата страна се удържа! Когато дупката доволно опушихме и одимихме, чухме как вътре почна да се киха, да се тупа с нозе и да се кашли. Не издържа на пушека дивачката, излетя навън обезумяла, но нали ние предвидливо бяхме турили чувал на гърлото на дупката, и тя право в чувала ни влетя!

Втори верноподаник Ето я, кралю! *(Сваля чувала от гърба си.)*

Кралят *(става от трона. Отива към чувала).* Мигар вие ми носите в чувала самата тази скитаща идея!

Първи верноподаник Разбира се, кралю, че ви я носим! Ние нали заради това я опушвахме и бихме пътя без всякаква почивка. Интимната ни мисъл е да ви я подарим, за да видите като какво в кралството се въди.

Кралят Мога ли да я видя?... С разказите си вие съвсем прогонихте съня ми и изострихте кралското ми любопитство.

Втори верноподаник Заповядайте, кралю! Ето, откъм тази страна! *(развързва чувала.)* Погледнете само колко е пъпчива и свинеподобна! Мисля, че тя даже е по-пъпчива и от жабата и по-свинеподобна от всякаква свиня... Идея, кралю! Рови, дълбае, подкопава!

Кралят Любопитно!... Много любопитно!

Първи верноподаник И поданиците така ни казаха, кралю честити. Из пътя ние спирахме по ханчетата, на всички поданици я показвахме. Поданиците ни

сътетбен. Világ a lyukba bele nem megy. Ha nem vigyázunk, egy ilyen idea egész királyságot képes alulról aláásni! Nézed fölülről, jó király, jól néz ki a királyság. Ha azonban alulról veszed szemügyre - akkor látod csak, hogy az a ripacsos és disznóforma összeturkált s aláásott mindent. Összegömbölyödve lapul csak ott a széttúrt mélyben, s várja, hogy a királyság fölötté romba dőljön.

Масодик alattvaló. Veszélyes dolog, királyunk!

Кirály. Erre nem számítottam!... Lehetséges volna, hogy egy senki és semmi ripacsos idea, ezenfelül még disznóforma is, csak úgy aláturkáljon egy királyságot!

Első alattvaló. Mit beszélsz, jó király!... Nem csupán hogy lentől alávéjkálja, de még alá is ássa! Amikor észrevettük, hogyan túrja alá egyik oldaláról és alulról a királyságot, azt mondtuk, márpedig ennyiben nem hagyhatjuk. Nekigyürkőztünk és ujjunk feltúrtuk, hogy füsttel és pöfékkel a lyukat teledugaszoljuk. Nedves szalmát, avart és venyigét gyűjtöttünk, mert ezek adják a legcsípősebb füstöt és úgy tüzelegtek, hogy magunk is teljesen összefüstölődtünk, akár a borzak. De nem hagytuk abba a szalmával, az avarral, a venyigével, pedig nagy csípősség csípte a szemet. És csípte az orrot és prüszkölni kellett, de a frontot mi a részünkről tartottuk! Mikor a lyukat jólint telefüstöltük és összepöfékeltük, hallottuk, hogyan prüszköltek, dübögtek lábbal és köhögtek benn. Nem állta meg a füstöt az istenadta, észvesztve kirohant, mi azonban ugye zsákot helyeztünk előrelátón a lyuk szájához, hát egyenesen a zsákba rohant!

Масодик alattvaló. Tessék, királyunk! *(Leveszi hátáról a zsákot.)*

Кirály. *(Felkel a trónról, indul a zsák felé.)* Talán csak nem magát a kóbor ideát hoztátok ide nekem a zsákban?

Első alattvaló. Bizony, hogy azt hoztuk királyunknak! Hát azért füstöltük ki mi, ugye, és kutyaoltunk annyi nagy utat megállás nélkül. Az a titkos gondolatunk, hogy ajándéku átadjuk, hadd lássa, micsoda is virul királyságában.

Кirály. Láthatnám?... Elmesélésetekkel egészen elűztétek álmod, s fölkeltettétek királyi érdeklődésem.

Масодик alattvaló. Parancsoljon, királyunk! Tessék, innét! *(Kinyitja a zsákot.)* Nézze csak meg, milyen ripacsos és disznóformájú. Azt hiszem, ripacsosabb egy békánál és disznóformább bármi disznónál... Az idea, jó király! Föltúr, vájkál, aláás!

Кirály. Érdekes... Fölöttébb érdekes!

Első alattvaló. Ezt mondták az alattvalók is, jó király! Utunk során több fogadóba betértünk, minden alattvalónak megmutogattuk. Egyöntetűen azt mond-

казваха единодушно, че това с идеята и с чувала е много любопитно. Те ни възхваляваха, като ни викаха: Възхваляваме ви, че на нашия премъдър крал лично носите идеята да я покажете, сам той лично да види с очите си и да се увери! Някои по-любопитни искаха да пипат с пръст, защото през живота си не бяха виждали идея, обаче ние по никой начин не позволихме да се пипа. Нищо че гледа тя от дъното така блажено! По никой начин не можем да предскажем кога ще си покаже зъбите. Затуй на царедворците и свитата е хубаво да се показва само, но не да се и пипа! Да се показва е добре, за да видят и царедворците, и свитата кое полезно е за кралството и кое не е полезно. Особено ако с показването се приведе и пример с кралствата околоръст, какъвто пример допреди малко приведохме и ние с онуй изоставено и занемарено кралство.

Кралят С подаръка ме трогнахте и развълнувахте. В него аз съзирам вашата преданост към кралството.

Първи верноподаник Кралю честити. Щом лично предани сме ние на своя крал, то значи, че дважди по-предани сме на самото кралство!

Втори верноподаник Дважди, че и трижди даже!

Кралят Такива поданици нам са нужни!... С какво бих могъл на жеста да отвърна?

Първи верноподаник Ооо, нищо, нищичко, кралю честити! На нас ни стига туй, че подаръка приехте!

Втори верноподаник Благодарим, кралю!

Кралят И аз благодаря!

Той чака двамата поданици да излязат, заобикаля завързания чувал, оглежда го, подритва го. Зазвучава тиха латерна. Завързаният чувал почва да шава, като издава звуци, нещо подобно на "Жуки-жаки, жяки-жюки... Жуки-жаки, жяки-жюки... Жуки-жаки, жяки-жюки..." Кралят започва да отстъпва заднишком, вторачен в шаващия чувал. Шаващият чувал се придвижва към него, кралят отстъпва назад. Обръща се и хуква навън. Чувалът се придвижва, като ту се свива и разпуска, стига до трона, промъква се и се напъхва под него все с тези напевни звуци: "Жуки-жаки, жяки-жюки... Жуки-жаки, жяки-жюки..." Щом се скрива под трона, млъква... На сцената се втурва отново кралят, заедно с въоръжени стражи. Като виждат, че идеята я няма и сцената е празна, те заедно с краля разтварят в недоумение ръце. Осветлението изгасва.

Завеса.

тък az alattvalók, hogy ez a dolog az ideával és a zsákkal igen érdekes. Dicsértek bennünket, mikor azt harsogták: Dicsérünk titeket, hogy bölcs királyunkhoz magatok vizitek el az ideát, saját szemével lássa, s győződjék meg róla! Néhányan kíváncsibb szerzetek ujjukkal meg is akarták érinteni, mert életükben nem láttak még ideát, mi azonban semmimód meg nem engedtük, hogy hozzáérjenek. Hiába pislog a zsák felé, nekéről oly jámboran! Semmimód nem láthatjuk előre, mikor mutatja ki foga fehérjét. Ezért az udvaroncoknak és a királyi kíséretnek jobb csak megmutatni, semmi tapogatás! Hogy megmutassuk, jó az, hadd lássák az udvaroncok és a kíséret népe, mi a hasznos a királyságra nézve, és mi a nem hasznos. Kivált, ha a megmutatással példát is adunk a királyságban körös-körül, amilyen példát nem sokkal előbb azzal a magára hagyott és gazdátlan királysággal mutattunk.

Király. Ajándékokkal meghatottatok, szívem megindítottatok. Hűségetek látom benne a királyság iránt.

Első alattvaló. Jó király! Ha hűségesek vagyunk királyunkhoz, ez azt jelenti, hogy a királysághoz magához kétszer olyan hűek vagyunk!

Második alattvaló. Kétszer, sőt háromszor!

Király. Ilyen alattvalókra van szükségünk!... Gesztusotokat mivel viszonzhatnám?

Első alattvaló. Óó, semmivel, jó király, semmivel! Számunkra elegendő az, hogy elfogadtad ajándékunkat!

Második alattvaló. Köszönjük, királyunk!

Király. Én is köszönöm!

Megvárja, míg az alattvalók kimennek, körbejárja a bekötözött zsákot, mustrálgatja, rugdalja. Verklizene szólal meg. A bekötözött zsák mocorogni kezd, miközben hangokat hallat, olyasmiket, hogy „Zsuki-zsaki, zsjaki-zsüki... Zsuki-zsaki, zsjaki-zsüki”... Le nem véve szemét a mocorgó zsákról a király hátrafelé lépdel. A mocorgó zsák lassan feléje mozog, a király hátrál. Megfordul és kiszalad. Hol elernyedve, hol megfeszülve a zsák tovább araszol előre, eléri a trónt, alábújik ugyanazokkal a dallamos hangokkal: „Zsuki-zsaki, zsjaki-zsüki... Zsuki-zsaki, zsjaki-zsüki.” Ahogy a trón alatt lapul már, elhallgat... Fegyveres őrkkel ismét a színre rohan a király. Mikor látják, hogy az ideának se híre, se hamva, a színpad pedig üres, a királlyal együtt értetlenül széttárják kezüket. Kialszik a fény.

Szondi György fordítása

ДЪОРД СОНДИ

Мнение на редактора

Йордан Радичков: Образ и подобие. Хроника

Такова, не за подценяване жанрово определение стои под заглавието на най-новата пиеса на Радичков, публикувана в „Съвременник“, бр.2, 1986. При този много известен писател всичко изглежда някак-си друго – макар и да е почти толкова и „същото“. Прочитът е най-малкото двупластов. А жанрът, колкото обозначава, толкова и прикрива в същото време. Можем да го наречем и хроника. Но с не по-малко основание бихме могли да твърдим, че е фарсовидна притча. Или пък: народен абсурд. В сравнение с досегашните пиеси на Радичков, нов елемент според мен тук е по-изявената склонност към актуализация. Всичко това си има „местна стойност“, макар че тя би ми се видяла прекалена, ако Радичков не замъгляваше досатъчно нещата – така впечатлението за общовалидност става по-силно.

Четиринайсетте изобилстващи с идеи сцени задават шекспировото време, казаното – естествено, ни отнася към днешния ден.

Началната идея: един дървар съжалява готвещия да продаде страната си за кон Ричард III и му дава коня си – наградата му е едно царство.

Става крал на малката страна. Страна на цветовете. Съветниците му: шест тоги в шест цвята. Богатството, славата на страната са плуващата в брашнен прах вятърна мелница, изобилието от невидими водни вампири, двеста и петдесет килограмовата жена, бялата врана и мъдрата изобретателност, която не оставя дори и вятърът да духа залудо: не само върти мелницата и прави течение (проветрява), а засвирва вълшебна симфония от (в) комините – „музикализира“ поданиците.

За процъфтяването на страната новоизлюпеният крал най-напред добре проучва глобуса: не може ли да се намери по-добро място за нея. Не може. (Радичковското „превъплъщение“, сливането на

SZONDI GYÖRGY

Egy lektori vélemény

Jordan Radicskov: Kép és más. Krónika

Ezt a nem lényegtelen műfajmeghatározást találjuk a Szavremennik 1986/2. számában közölt legújabb Radicskov-darab címe alatt. A jól ismert írónál persze – noha legalább annyira „ugyanaz” is – minden némileg más. Az olvasat minimum kétrétegű. A műfaj is annyira jelöl, amennyire takar egyúttal. Krónika is, mondhatjuk. De állítható, nem kevesebb érvénnyel, hogy farceszerű példázat. Vagy: népi abszurdum. Az eddigi Radicskov-színarabokhoz képest újabb elem szerintem itt a hangsúlyozottabb aktualizálhatóság. Ennek megvan a „helyi értéke” is, bár erősnek hinném, ha Radicskov nem kendőzné elegendően – így nagyobb a látszólagos általánossá tégíthatás.

A tizennégy jelenetes ötletbőségnek kerete csak a shakespeare-i idő, mondandója – természetesen ugyancsak mai.

Az indító gondolat: egy favágó megsajnálja az országát egy lóért elcserélni kész III. Richárdot – lovát adja, királyság a jutalma.

Kis ország királya lesz. A színek országáé. Tanácsnokai: hat tóga, hat színben. Az ország gazdagsága, híressége a lisztporban úszó szélmalom, a láthatatlan vízivámpírok sokasága, a kétszázötven kilós asszony, a fehér varjú s a bölcs találékonyság, mely még a szelet sem hagyja veszendőbe menni: nem csupán malmot hajt, huzatot támaszt (szellőztet), de a kéményekben(-ből) szimfóniát is elővarázsol – „muzsikalizálja” az alattvalókat.

Hogy felvirágoztassa az országot, az újsütetű király előbb a glóbuszt veszi jó szemügyre: nem lehetne-e rajta jobb helyet találni. Nem lehet. (A radicskovi „megelevenedés”, a lehető és a lehetetlen, a játszi és a való egybecsúszása itt is példázható, a szétválaszt-

възможно с невъзможно, на игра и действителност, може да се наблюдава и в случая, неразграничено в мисленето: качват се със стълба на глобуса, виждат копия, стрелят по тях, кракът на единия съветник се заклещва в Кордилиерите, другият се подхлъзва върху ледниците и т. н.) Няма къде да се отиде. Налага се да останат. Ала в падината?

За да изпъкне страната сред останалите се налага да издигнат връх. Има работна ръка, има земя, има време: започват да носят торби и да трупат планината.

Да, ама, както казва единият от носачите на пръст (това е наименованието на ролята му): „Където планина се издига, там има и пропаст. Расте ли върхът, расте и пропастта. Открай време са си така нещата на везните.”

Към края на пиесата вестоносещът се втурва задъхан на коня си: „Ще ни помете лавината, камъните падат надолу! Там където сме носили земя към върха кралството ни стана толкова стръмно и наклонено, че просто взе да се срутва, да се срутва надолу – ще загинем!”

Отделните сцени създават безброй ситуационни абсурди, т.е. веднъж създадени ситуациите се развиват „от само себе си”: когато тогите с всеобщо шушукане се опитват да подтикнат към действие краля в опасна ситуация; когато водят надутото и дълго бесмислените си диспути; когато мъжът на отведената от пътя си, за да свидетелства жена, разказва цветисто, с простовата правда и преувеличение за „грешката” си (гледката на къпещите се в съседство голи феи подтикнало мъжете към „такова” сравнение); когато от време на време кралят вади посаденото от него в началото на царуването му дърво, за да види дали вече е пуснало корени; когато се съвещават за ползата и безполезността на думите:

- когато в Деня на недоволството сменят цветовете си с гръб към тълпата и очи в очи с нея „недоволните” (пекари, дървари, сакати, глухоними, китайците с маските си, негрите с танците си);

- когато – „за икономии” – отменят останалите цветове и приемат мишето сиво за униформен цвят и пребоядисват в сиво от цветята до небето цялата страна;

- когато двамината скитащи поданици подаряват на краля една вързана в чувал кривокрака идея (наложило се е да я внесат контрабандно от съседна страна, тъй като: а) навсякъде другаде ги има в изобилие, но страната е овардена здраво срещу тях с капани, хитрости, ако друго не остане с голи ръце се бият с тях, само и само да не преминат границата; б) ако се нагнездят някъде, почват да се множат и подкопават всичко);

- когато сваленият от трона Стар Бог и Сатаната се появяват на сцената като грънчари и съветът иска да провери изначалната им власт, като им възлага да

hatatlan gondolkodás: létrán másznak fel a földgömbre, lándzsákat látnak, lőnek rájuk, az egyik tanácsos lába beleakad a Cordillerákba, a másik megcsúszik a jégmezőkön stb.). Nincs hova menni. Maradni kell. De a síkon?

Hogy kiemelkedjék az ország a többi közül - csúcsot kell emelni. Munkáskéz van, föld van, idő van: zsákokba hordják – halmozzák föl a hegyet.

Igen ám, de ahogy az egyik földhordó (ez a szereposztásbeli tiszte) mondja: „Ahol hegy emelkedik, ott, barátom, szakadék is van. Ha nő a csúcs, a szakadék is vele. Öröktől így van ez már, így a mérlegen.”

Lohajt is be lélekszakadva a darab vége táján a hírhózó: „Elsöpör minket a lavina, rohan a kő le! Míg hátunkon vittük a földet föl csúcsnak, királyságunk oly meredek és ferde lett ott, hogy egyszer csak omlani kezdett! Vak lavinaként csuszamlott királyságunk, útjában mindent elsöpört!”

A jelenetezés számtalan helyzetabszurdumot hoz, vagy éppen a teremtett helyzetek következetesen „magától értetődnek”: ahogy a tógások csak kalákás suttogással próbálnák a vészhelyzetben királyukat fölserkenten: ahogy semmitmondó disputájukat nagyot-gondolással vitázzák végig: ahogy a tanútételre útjából királyukhoz térített asszony férje „eltévelyedését” népi túlzással és igazsággal kimondja, színesen (a szomszédos vízitündérek meztelen fürdőzésének a látványa indította a férjeket a bezzeg-összehasonlításra): ahogy a király az országlása kezdetekor ültetett fát koronként kihúzogattja, megnézni: gyökereket eresztett-e már; ahogy a szavak hasznáról s haszontalanságáról dévankoznak;

- ahogy az Elégedetlenség Napján színüket váltják a tömeg előtt háttal, s a tömeggel szemben az „elégedetlenkedők” (a pékek, a favágók, a nyomorék, a süketnéma, a kínaiak maszkjaikkal, a négerek táncukkal);

- ahogy – „takarékosági okokból” – a többi színt eltörlik, s az egérszürkét fogadják el egyenszínnek, és szürkébe forgatják a virágtól az égig az országot;

- ahogy a két kóborló alattvaló megajándékozza a királyt egy zsákba fogott kecske lábú ideával (úgy kellett valamely szomszédos királyságból becsempezniök, mert a/ ott s mindenütt másutt van belőlük ugyan tömérdek, de országuk keményen védi magát ellenük, csapdával, ravaszsággal, s ha mással nem, önkezükkal vívnak meg velük, hogy át ne jöjjenek a határon; b/ ha már befészkelik magukat valahová, elszaporodnak s aláásnak mindent);

- ahogy a trónfosztott Öregisten s a Sátán gölöncsérként tűnik fel a színen, s eredendő hatalmukat a tanács emberteremtéssel tenné próbára, de csak

създадат човек, ала подпийналата двойка успява да скалъпи само едно гърне.

И тогава вече не само свлачището, а и народът – събаряйки стени, въоръжен с брадви – върхлита върху краля (тогите са успели да избягат и преоблечени като леки момичета се кипрят – така се връщат, опитвайки се да се смесят с тълпата, да изчезнат в нея), а той успява да извика само: страната си за кон продавам! Но и Бог (Лядо Боже) не може да му помогне.

Тогава изкубва отново съхнещото дърво, което е посадил, но още не се е хванало, казвайки: за камшик ще стане! Да! Само един кон трябва! То би било прекрасно, да, дий! – удря го, после скача на трона, свива се в ъгъла и докато вика да му „дадат път“ (Бягайте, че всички ще разкъсам!) безгласно плаче закрил очи с ръцете си.

Това е скицата на тази изобилстваща с идеи – предполагаща голяма игра и възможности за режисура – пиеса, която разсмива и подтиква към размисъл. Езикът на Радичков е своеобразна сплав от недодялания и не-дотам-академичен и образен жив народен език и новословие, създадено от писателското му въображение. Само при много добър и пълнокръвен унгарски превод драмата би била равностойна на оригинала – и би постигнала заслужен успех и у нас.

Будапеща, 29 септември, 1986 г.

egy agyagedényre futja a pityókás páros erejéből imár.

S nem csupán a földár, de falakat döntve, fölbaltázva a nép is zúdul a királyhoz (a tógások előbb elmenekülve ledér leányoknak álcázva illetik magukat – így térnek vissza, így vegyülnének, tűnnének), az pedig csak azt kiáltja: országomat egy lóért! De az Isten (Öregisten) se segíthet rajta.

És akkor kitépi újra a kornyadó fát, mit ültetett, de még nem eredt, mondván: „... ostornak még megteszi! Igen! Csak egy ló kell az ostorhoz! Ez milyen remek lesz, igen, gyia!” – ütögeti meg előbb, majd patlan fel a trónra, meghúzódik sarkában, s miközben „utat” kiabál (El az útból, mert eltiporok valakit!) szemét kezébe temetve hangtalanul zokog.

Váza ez egy csupaötlet – nagy játék- és rendezéshetőséget kínáló – darabnak, mely nevettet és meggondolkodtat. Radicskov nyelve sajátos ötvözete a nyesetlen éppen-nem-akadémikus és képszerű, eleven népnelvnek s az új szavakat kovácsoló írói leleménynek. A dráma csak egy igen jó, bővérű magyar fordításban lehet egyenértékű az eredetivel – s érhet el méltó sikert nálunk.

Budapest, 1986. szept. 29.

Jordan Radickov idegen nyelven megjelent művei

Книги от Йордан Радичков на чужди езици

Радичков, Йордан. Опрокинутое небо. Рассказы. Пер. с болгар. К. Бучинской. Последл. Г. Гачева. М., Прогресс, 1964. 166 с.

Радичков, Йордан. Знойный полдень. [Повесть. Пер. Б. Шелия]. Тбилиси, Накадули, 1966. 58 с. с илл. На груз. ез.

Болгария. Йордан Радичков. Ціна одного життя – с. 69-82. – В: Я знаю, з ким дружити. Оповідання зарубіжних письменників. Упорядник В. Я. Шубович. Київ, „Молодь”, 1966.

Radičkov, Jordan. Horké poledne [Горещо пладне]. Z bulh. orig. prel. Hana Rainerová. Praha, Svoboda, 1966. 245 p.
Съдържа четири разказа: Вятърът на спокойствието, Тенекиеното петле, Горещо пладне и Последно лято.

Radičkov, Jordan. Horúce poludnie [Горещо пладне]. Preložila Mária Topol'ská. Doslov Grigor Lenkov. [Bratislava], Slovenský Spisovateľ, 1968. 147 p.

Radičkov, Jordan (J. Raditschkow). Die Abenteuer einer Melone und andere Erzählungen. [Приключенията на едно бомбе и други разкази]. Aus dem Bulg. von Egon Hertmann. Mit einem Nachbemerkung von Barbara Antkowiak. Berlin Verlag Volk und Welt. 1970. 266 p.
Съдържа: Горещо пладне, Привързаният балон, Приключенията на едно бомбе, Неделя.

Радичков, Йордан. Хумористични повести. – В: Antyspowiedz bulgarski humorni satyra. Антология на българския хумор и сатира. Wybr. Dimitrina I Jerzy Lanowie. Warszawa, Iskry, 1971.

Radičkov, Jordan. Bortom Ural. Översättning Ulla Roseen. Sveden, Raben, 1972. 256 p.
В кн. авт. Jordan Raditjkov. Ориг. загл. Неосветените дворове. Изд. и през 1979 г.

Radičkov, Jordan. Cirkularka. [Дърворезачка]. Přel. Hana Reinerova. Praha, Odeon, 1974. 128 p.
Подбрано от книгата Скални рисунки.

Radičkov, Jordan. Mes, žvirbliukai. Vilnius, Vaga, 1974. 71 p.

В кн. авт. Jordanas Radičkovas.
Ориг. загл. Ние, врабчетата. [Разкази за деца].

Radičkov, Jordan. Sníh se smál až padal. (Lednová poéma). Komédie o 5 obrazech a epilogu. Přel. Miloš Vojta. Praha, Dilia, 1974. 73 p.
Ориг. загл. Януари.

Радичков, Йордан. Ветер спокойствия. Рассказы. Пер. с болг. Н. Глен. Предисл. Т. Жечева. М., Худож. лит., 1975. 238 с.

Радичков, Йордан. Телега. Пороховой букварь. – В: Писатели против фашизма. Произведения писателей социалист. стран Европы. Состав. П. Вегин, Н. Замошкина, Б. Слуцкий. Предисл. П. Топера. Ред. А. Файнгар. М., Прогресс, 1975. с. 317–336.

Radičkov, Jordan. Me varpusenpojat. Kuvitus teijän. [Ние, врабчетата]. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1975. 119 p.
В кн. авт. Jordan Raditškov.

Radičkov, Jordan. Abecede pušného prachu. Prel. a dosl. napísal Ján Koška. Bratislava, Sloven. spis., 1976. 267 p.
Ориг. загл. Барутен буквар.

Radičkov, Jordan. Mela. Hra o dvou dílech. Z bulh. přel. Hana Reinerová. Praha, Dilia, 1976. 59.
Ориг. загл. Суматоха.

Radičkov, Jordan. Middagshetta. Stockholm, Rabén & Sjögren, 1976. 153 p.
В кн. авт. Jordan Raditjkow. Ориг. загл. Горещо пладне.

Radičkov, Jordan. Zelezný kluk. Hra pro děti v 6 obrazech. Z bulh. přel. Hana Reinerová. Praha, Dilia, 1976. 54 p.
Ориг. загл. Желязното момче.

Радичков, Йордан. Пороховий буквар. Новели. Пер. з болг. Микола Павлюк. Київ, Дніпро, 1977. 327 с. Ориг. загл. Барутен буквар.

Radičkov, Jordan. Die fliegende Kreissäge und andere merkwürdige Geschichten. Aus dem Bulg. von Egon Hartmann. Berlin, Volk u. Welt, 1977. 364 p.
В кн. авт. Jordan Raditschkow. Ориг. загл. Дърворезачка.

Raditchkov, Yordan. Die Pulverfibel. Sofia, Sofia press, 1977. 296 p.
В книг. авт. Jordan Raditschkow.

Radičkov, Jordan. Villi siperia. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1977. 306 p.
В кн. авт. Jordan Raditskov. Ориг. загл. Неосветените дворове.

Radičkov, Jordan. Vzpomínky na koně. Přel. Jana Markova. Praha, Melantrich, 1977. 244 p.
Ориг. загл. Спомени за коне.

Radičkov, Jordan. Zúrzavar. Január. Két dráma. Ford. és az utószót írta Peter Juhász. Budapest, Európa, 1977. 152 p.
В кн. авт. Jordan Radicskov. Ориг. загл. Суматоха. Януари.

Радичков, Йордан. Железният мальчик. Пьеса для детей в 6-ти карт. Пер. с болг. В. Георгиева. М., ВААП, 1978.

Jordan Raditsjkov. De laatste zomer. Radičkov, Jordan. – In: Twee bulgarse novellen. Uit het Bilg. vertaald door Maja P. Boejoeklieva en Mon Detrez. Nijmegen [etc.] B. Dotmer [etc.], 1978.
Съдържа и: Pavel Vezinov. De barrière.
Прев. загл. Две български повести.

Radičkov, Jordan. Desene pe stinci. Nuvele si povestiri. Trad. pref. si tabel cronol. de Mihail Magiari. Bucuresti, Ed. Minerva, 1978. 331 p.
В кн. авт. Jordan Radicikov. Ориг. загл. Скални рисунки. Новели.

Radičkov, Jordan. Januar. Stück in 5 Bildern. Aus dem. Bulg. von Wolfgang Köppe. Berlin, Mentschelverl., 1978. 77 p.
В кн. авт. Jordan Raditschkow. Ориг. загл. Януари.

Radičkov, Jordan. Lazařina. Hra o 4 obrazach. Přel. Hana Rainerova. Praha, Dilia, 1978. 42 p.
Ориг. загл. Лазарица.

Radičkov, Jordan. Püssirohudabits. Bulg. keelest tolkinud Aleksander Kurtne. Tallinn, Perioodika, 1978. 80 p.
Ориг. загл. Барутен буквар, Водолей, Човешка проза.

Radičkov, Jordan. Sperrebalongen og andre historier. Oversatt og med forord av Kjetil Ra Hauge. Oslo, J. W. Cappelens, 1978. 139 p.
В кн. авт. Jordan Raditschkov. Прев. загл. Балон и други разкази.

Radičkov, Jordan. Všetci a nik. Přel. Anna Sykorová, Igor Hochel. Bratislava, Smena, 1978. 168 p. Ориг. загл. Всички и никой. Съдържа и разказа „Страх“.

Радичков, Йордан. Все и никто. Из сборника „Пороховой букварь“. Воспоминания о лошадях. (Состав. И. Н. Пономарева. Предисл. А. М. Зверев). Пер. с болг., М., Прогресс, 1979. 454 с.

Radičkov, Jordan. Mi, verebecskék. Ford. Zoltán Király. Budapest, Móra, 1979. 148 p.
В кн. авт. Jordan Radicskov. Ориг. загл. Ние, врабчетата.

Радичков, Йордан. Асудалык шемалы. Тержиме эден Наргылич Хожагелдиев. Ашгабат, Туркменистан, 1980. 122 с.
Ориг. загл. Вятърът на спокойствието.

Radičkov, Jordan. Kecske szakáll. Elbeszélések. Val. Peter Juhász, Ford. Peter Juhász, Sara Karig. Budapest, Európa, 1980. 228 p.

Radičkov, Jordan. Lasariza oder Der Tanz auf dem Birnbaum. Stück in 4 Jahreszeiten. Aus dem Bulg. von Wolfgang Köppe. Berlin, Henschelverl., 1980. 56 p.
Ориг. загл. Лазарица.

Radičkov, Jordan. Les cours obscures. Trad. du bulg. par Lilyana Pétrava-Boinay, Charles Boinay et Raymond Albeck. Paris, Gallimard, 1980. 311 p.
В кн. авт. Yordan Raditchkov. Ориг. загл. Неосветените дворове.

Radičkov, Jordan. Pokus o létání. Hra ve 2 dílech. Z bulg. orig. přel. Miloš Vojta. Praha, Dilia, 1980. 81 p.
Ориг. загл. Опит за летене.

Radičkov, Jordan. Proca. Przel. Marzenna Ilieva. Warszawa, czytelnik, 1980. 168 p.
В кн. авт. Jordan Radiczkow. Ориг. загл. Прашка.

Radičkov, Jordan. Versuch zu Fliegen. Chronik in 2 Teilen. Aus dem Bulg. von Wolfgang Köppe. Berlin, Henschelverl., 1980. 115 p.
Ориг. загл. Опит за летене.

Radičkov, Jordan. Visi ir niekas. Apysaka. Iš bulg. kalbos verte B. Zelvyte. Vilnius, Vaga, 1980. 175 p.
В кн. Jordanas Radičkovas. Ориг. загл. Всички и никой.

Радичков, Йордан. Некрштен дан. Прев. Синиша Пауновић. Београд, Југосл. Драмско позориште, 1981. 39 с.

Радичков, Йордан. Попытка полета. Пьеса в 2-х ч. Пер. с болг. Н. Глен. М., ВААП-Информ, 1981. 96 л.

Radičkov, Jordan. Ett gratt radjyr. – Artes (Stockholm), 1981, No 1, 15–24.
Прев. загл. Сивият елен.

Radičkov, Jordan. Jak to? Opowiadania. Przel. Teresa Dabek-Wirgowa. Warszawa, Czytelnik, 1981. 216 p.
В кн. авт. Jordan Radiczkow. Ориг. загл. Как така?

Radičkov, Jordan. Träskorna: en liten nordlig saga. Översättning av Ulla Roseen. Stockholm, Raben & Sjogren, 1981. 236 p.
В книг. авт. Jordan Raditjkov. Ориг. загл. Малка северна сага.

Radičkov, Jordan. Vuoret tulivat lähelle. Suomen-tanut Asser Lavikkala. Helsinki, Tammi, 1981. 177 p.
В книг. авт. Jordan Raditskov. Ориг. загл. Прашка.

Радичков, Йордан. Избранное. Пер. Н. Глен, М. Михелевич. М., Радуга, 1982. 512 с.
Съдържа: Праща. (Роман); Попытка полета (Пьеса); Рассказы и новеллы: Ветер спокойствия, Хлеб, Последнее лето, Дурман-трава, Заяц, Циркулярка.

Radičkov, Jordan. Atminas par zirgiem. Romans, stasti un noveles. No bulg. valodas tulkojusi Eleonora Tjarve. Riga, Liesma, 1982. 404 p.
В книг. авт. Jordans Radičkovs. Ориг. загл. Спомени за коне.

Radičkov, Jordan. Die fliegende Kreissäge. – In: Die gestohlenen Techmine. Science-Fiction aus Osteuropa. Hrsg. von Horst Heidtmann. München, Deutscher Taschenb. Verl., 1982. 166–254.
В книг. авт. Jordan Raditschkow.

Radičkov, Jordan. Krudtets ABC. Versat fra bulg. af Gunnar Nissen. Arhus, Husets, 1982. 228 p.
Ориг. загл. Барутен буквар.

Radičkov, Jordan. My, wrobelki. Przel. z bulg. Liliana Bardijewska. Warszawa, Nasza Ksieg., 1982. 196 p.
В книг. авт. Jordan Radiczkow. Ориг. загл. Ние, врабчетата.

Радичков, Йордан. Мы, верабейки. Казачный апавяданні. Пераклад У. Анісковіч. Мінск, Юнацтва, 1983. 111 с.
В книг. авт. Іярдан Радзічкаў.

Radičkov, Jordan. I racconti di Cerkazki. Trad., introd. e cura di Danilo Manera. Casale Monferrato, Marietti, 1983. 152 p.
Прев. загл. Разказите на Черказки.

Radičkov, Jordan. Zelezný chlapec. Z bulh. prel. Emil Kudlicka. Bratislava, LITA, 1983. 44 p.
Ориг. загл. Желязното момче.

Radičkov, Jordan. Meie, varblased. Bulg. keelest tolk-inud Mare Zaneva. Tallinn, Eesti Raamat, 1984. 96 p.
Ориг. загл. Ние, врабчетата.

Radicskov, Jordan. Repülési kísérlet. Lazarica. Két dráma. Ford. és az utószót írta Lenke Csíkhelyi. Budapest, Európa, 1984. 156 p.
В книг. авт. Jordan Radicskov. Ориг. загл. Опит за летене. Лазарица.

Radičkov, Jordan. Všichni a nikdo. Přel. Hana Reinerová. Praha, Vyšehrad, 1984. 120 p.
Прев. загл. Всички и никой.

Радичков, Йордан. Аминтрь деспре кай. Повестирь ши нувеле. Кишинэу, Лит. артистикэ, 1985. 152 с.
Ориг. загл. Спомени за коне.

Радичков, Йордан. Мы, воробышки. Повесть. Пер. с болг. А. Кетков. Рис. Й. Радичков. Киев, Веселка, 1985. 118 с. На укр. ез.

Radičkov, Jordan. Dem Herrgott vom Wagen gefallen. Kurzgeschichten. Hrsg. von Andreas Tretnér. Übers. von Egon Hartmann. Leipzig, Reclam, 1987. 338 p. В книг. авт. Jordan Raditschkow. Ориг. загл. Изпаднали от колата на бога.

Radichkov, Jordan. Lazarus treed. – In: Satire cum poesis. Three Bulg. plays. Transl., ed. a. with an introd. By E. J. Czerwinski. Stony Brook, State univ., 1987. 167 p.

Прев. загл. Сатира и поезия. – Изд. на State univ. Dep. of Germanic a. Slavic.

Radičkov, Jordan. Nežné poviedky. Z bulh. orig. vybral, prel. A doslov napísal Ján Koška. Košice, Východosloven. Vyd., 1987. 283 p.

Прев. загл. Нежни разкази.

Съдържа избрани разкази от сборниците „Скални рисунки“, „Нежна спирала“, „Луда трева“, „Човешка проза“.

Радичков, Йордан. Мы, воробышки. Рассказы. Пер. с болг. Л. Лескова, Н. Глен. М., Дет. лит., 1988. 127 с. с ил.

Radičkov, Jordan. Wszyscy i nikt. Przel. Hanna Karpińska. Kraków, Wyd. Lit., 1988. 136 p. В книг. авт. Jordan Radiczko. Ориг. загл. Всички и никой.

Raditchkov, Yordan. Les récits de Tcherkaski. Trad. du bulgare par Marie Vrinat. Paris, l'Esprit des péninsules, 1994. 159 p.

Raditchkov, Yordan. L'herbe folle et autres récits. Trad. du bulgare par Bernard Lory, Roumiana Tatarova-Demange et Marie Vrinat. Paris, Éd. Est-Ouest internationales, UNESCO, 1994. 201 p.

Raditchkov, Yordan. Nous les moineaux. Trad. du bulgare par V_ronika Nentcheva et Marie Vrinat. Paris, l'Esprit des péninsules, 1997. 148 p.

Raditchkov, Yordan. Les récits de Tcherkaski. Trad. du bulgare par Marie Vrinat et Kracimir Kavaldjiev. Paris, l'Esprit des péninsules, 1998. 195 p.

Raditchkov, Yordan. La barbe de bouc. Trad. du bulgare par Krasimir Kavaldjiev, Bernard Lory et Marie Vrinat. Paris, l'Esprit des péninsules, 2001. 197 p.

Les belles étrangères: 14 écrivains bulgares/ Yordan Raditchkov et al. Trad. Marie Vrinat et al. Paris, Esprit de péninsules, 2001. 180 p. (Balkaniques). Прев. загл. Красивите чужденки.

Raditchkov, Yordan. Janvier, Lazaritsa. Trad. du bulgare par Tsena Mileva, Roumiana Stantcheva, Roumiana Demange et Marie Vrinat-Nikolov. Paris, Éd. théâtrales; Montpellier, Maison Antoine Vitez, 2002. 123 p.

Ориг. загл. Януари. Лазарица.

Библиографска справка от Стефка Хрусанова, Централна библиотека, БАН

A bibliográfiát Sztefka Hruszanova, a Bolgár Tudományos Akadémia Központi Könyvtárának munkatársa állította össze.

ХЕМУС 2002

Списание за обществен живот и култура
Основано от Дружеството на българите в Унгария през 1991 г.
Издание на българското републиканско самоуправление
Отговорен издател: Димитър Цуцуманов
Списание то се издава с материалната подкрепа на Фонд
"За националните и етнически малцинства в Унгария"

Редакционна колегия:

Председател на редакционната колегия: Тошо Дончев
Членове: Адриана Петкова, Ася Събева-Юричкаи, Георги Иринков, Дьорд Сонди,
Ленке Чикхеи, Петър Петров, Райна Симеонова, Светослав Стойчев
Секретар на редакцията: Вероника Шомоди

Главен редактор: Светла Кьосева
Художествен редактор: Росен Русев

Печатница: Publicitas Art-Media Kft.
1021 Будапеща, ул. "Тарогато" №26.
Отговорен ръководител: Ибоя Над
Адрес на редакцията: 1097 Будапеща, ул. "Лоняи" №41
Тел.: 216-0197
Цена на броя: 300 форинта. Годишен абонамент: 1000 форинта
ISSN 1216-2590

HAEMUS 2002/4

Társadalmi és kulturális folyóirat
Alapította 1991-ben a Magyarországi Bolgárok Egyesülete

A Bolgár Országos Önkormányzat kiadványa
Felelős kiadó: Czuczumanov Dimiter
Megjelenik negyedévenként a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért
Közalapítvány támogatásával

A szerkesztőbizottság elnöke: Doncsev Toso
Szerkesztőbizottság:
Kjoszeva Szvetla főszerkesztő
Ruszev Roszen képszerkesztő
Csíkhelyi Lenke, Irinkov Georgi, Petkova Adriana, Petrov Petar,
Juricskayné Szabeva Aszja, Szimeonova Rajna, Szondi György, Sztojcszev Szvetoszlav
Somogyi Veronika szerkesztőségi titkár

Nyomda: Publicitas Art-Media Kft.
1021 Budapest, Tárogató út 26. Felelős vezető: Nagy Ibolya
A szerkesztőség címe: 1097 Budapest, Lónyay u. 41., tel.: 216-4210
www.slovo.orbitel.bg/haemus
Egy szám ára: 300 Ft Előfizetés egy évre: 1000 Ft
ISSN 1216-2590

HAEMUS 2002

A quarterly of social and cultural issues

Founded in 1991 by the Association of Bulgarians in Hungary

Issued by the Bulgarian National Self Government

Senior Editor: Dimiter Czuczumanov

The quarterly is published with the support of the
Foundation for Hungarian National and Ethnic Minorities

Chairman of the Board of Editors: Toso Doncsev

Board of Editors:

Szvetla Kjoszeva editor-in-chief

Roszen Ruszev art editor

Lenke Csíkhelyi, Georgi Irinkov, Adriana Petkova, Petar Petrov, Aszja Szabeva, Rajna Szimeonova,
György Szondi, Szvetoszlav Sztojceev
Veronika Somogyi editorial assistant

Printed by Publicitas Art-Média Kft.

Editorial offices: 1097 Budapest, Lónyai u. 41., tel.: (36-1) 216-4210

www.slovo.orbitel.bg/haemus/

Consumer price: Ft 300

Subscription for a year: Ft 1000

ISSN 1216-2590

CONTENTS

Svetlin Russev: Raditchkov – A Philosopher From Another Planet

Konstantin Pavlov: To L. Levchev

Raditchkov In Data

The Nomination of Yordan Raditchkov for Nobel Prize by Rector of The University
of Sofia „St. Kliment Ohridsky”

Yordan Raditchkov: The skier kid

Yordan Raditchkov: Cockroaches Read Writings On Cockroaches

Yordan Raditchkov: People And Magpies

Yordan Raditchkov: Magpie Steps

Yordan Raditchkov: Urban Stray Dogs

I Prefer Telling Stories. Q And A With Yordan Raditchkov

Konstantin Pavlov: Cry For Help, Second Solitude, Just Then, Sounds, Drawings, In A Romantic Approach,
Great Goodbye, A Sad Commentary With A Happy Refrain, The Corps Of Room < 60 (Poems)

András Urbán: Lazaritza (An Impression Of A Workshop)

Yordan Raditchkov: Face And Image (Drama Excerpts)

György Szondi: The Opinion Of A Lector (Review)

Books By Yordan Raditchkov In Foreign Languages (Bibliographic Notes)

Illustration by **Yordan Raditchkov**